

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Diplomová práce

Výuka finanční gramotnosti na středních školách a víceletých gymnáziích

Vedoucí závěrečné práce: Ing. Alena Opletalová Ph.D.

Autor práce: Bc. Jitka Sovová

Anotace

Tato diplomová práce se věnuje aktuální problematice výuky finanční gramotnosti na středních školách. Práce systemizuje základní poznatky v oblasti finanční gramotnosti, vysvětluje pojmy a rozdělení finanční gramotnosti, její priority. Analyzuje současný stav finančního vzdělávání a vymezuje strategický rámec výuky finanční gramotnosti a standardy finanční gramotnosti pro gymnaziální a středoškolské vzdělávání. Předkládá metodická doporučení, učebnice, literaturu a pomůcky při výuce finanční gramotnosti. Předkládá analýzu finančního vzdělávání na vybraných školách a informace zjištěné v provedeném průzkumu. Praktická část je postavena na dotazníkovém průzkumu úrovně finanční gramotnosti žáků na středních školách.

Klíčová slova: finanční gramotnost, finanční vzdělávání, standardy finanční gramotnosti

Annotation

This thesis is devoted to actual problems of teaching financial literacy in secondary schools. Work systematized basic knowledge in the field of financial literacy, explains the concepts and the distribution of financial literacy. Analyzes the current state of financial education and defines a strategic framework for teaching financial literacy and financial literacy standards for grammar and secondary education. Presents methodical recommendations, textbooks, literature and aids in teaching financial literacy. Presents an analysis of financial education in selected schools and the information gathered in the survey. The practical part is based on a questionnaire survey, the level of financial literacy of students at secondary schools.

Keywords: financial literacy, financial education, financial literacy standards

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla v seznamu literatury veškeré literární a odborné zdroje, které jsem použila.

V Olomouci, dne 3. 3. 2015

podpis autora

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat Ing. Aleně Opletalové Ph.D. za odborné vedení závěrečné práce, poskytování rad a materiálových podkladů k práci.

OBSAH

ÚVOD.....	7
EMPIRICKÁ ČÁST	9
1 FINANČNÍ GRAMOTNOST.....	9
1.2 Rozdělení finanční gramotnosti	10
1.2.2 Cenová gramotnost	11
1.2.3 Rozpočtová gramotnost.....	11
1.2.4 Ekonomická gramotnost.....	13
1.2.5 Finanční kvalifikace.....	13
1.2.6 Finanční vzdělávání.....	13
1.3 Priority finančního vzdělávání.....	14
1.3.1 Aktivní a zodpovědná účast na finančním trhu	14
1.3.2 Prevence proti předlužení	14
1.3.3 Zajištění na stáří.....	14
1.4 Principy finančního vzdělávání.....	15
1.4.1 Princip obecnosti.....	15
1.4.2 Princip odbornosti.....	15
1.4.3 Princip zacílení	15
1.5 Mezinárodní pojetí finanční gramotnosti	15
2 FINANČNÍ VZDĚLÁVÁNÍ V ČESKÉ REPUBLICE	18
2.1 Systém finančního vzdělávání v ČR	18
2.1.1 Struktura SBFG v sedmi krocích	19
2.2 Dvoupilířová struktura finančního vzdělávání	20
2.2.1 Národní strategie finančního vzdělávání	21
2.2.2 Finanční vzdělávání žáků v počátečním vzdělávání	22
2.2.3 Finanční vzdělávání občanů v dalším vzdělávání	22
2.3 Standardy finanční gramotnosti.....	23
2.4 Hodnocení úrovně finanční gramotnosti dospělé populace.....	24
2.5 Testování finanční gramotnosti žáků	26
3 FINANČNÍ GRAMOTNOST VE VÝUCE	29
3.1 Metodické materiály	30
3.1.1 Učebnice a pracovní sešity pro výuky finanční gramotnosti středních škol.....	30
3.1.2 Odborné a populárně-naučné publikace.....	32
3.1.3 Další didaktické a metodické materiály	33
3.2 Metody pro výuku finanční gramotnosti	33
3.3 Organizační formy výuky finanční gramotnosti	35
3.4 Metodická doporučení školám.....	36
3.5 Vybrané projekty podporující finanční gramotnost.....	39
EMPIRICKÁ ČÁST	45
4 METODOLOGIE	45

4.1 Stanovení výzkumného problému a hypotézy	45
4.2 Výzkumná metodologie	46
4.3 Sestavení dotazníku	47
4.4 Výběr vzorku	47
4.5 Analýza dat	48
ZÁVĚR	72
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	73
SEZNAM OBRÁZKŮ	79
Obrázek. 1: Složky finanční gramotnosti	79
SEZNAM GRAFŮ	79
SEZNAM PŘÍLOH.....	80
SEZNAM ZKRATEK	89

ÚVOD

Naše finanční gramotnost neovlivňuje jen nás samotné, ale i naše okolí, rodiče a děti. Je záležitostí nás všech, je aktuálním celospolečenským problémem. V dnešní době jsme svědky velmi rychlého rozvoje finančních služeb i produktů. Tradiční spíše konzervativní postoje k úsporám a zadlužování se postupem času rychle mění. Narůstá tendence konzumního stylu života vedoucí k rychlé spotřebě a k většímu zadlužování občanů. Téměř každé naše rozhodnutí je dnes ovlivňováno penězi. Snadná dostupnost služeb a zboží přináší i značná úskalí a nejsou bez rizika.

Bez finanční gramotnosti se neobejdeme ani v případě, se v budoucnu budeme chtít věnovat podnikatelské činnosti. I tady je silný tlak na optimální způsob financování a úspory. Absolventi si dříve či později položí otázku: mám začít podnikat nebo se stát zaměstnancem? Pořídit si vlastní bydlení nebo žít raději v podnájmu? Budou muset rozhodovat ať o svém nebo rodinném rozpočtu. Aby si dokázal na tyto otázky odpovědět, musí mít základní povědomí o ekonomice a penězích respektive finanční gramotnosti a orientace v ní. A proto je důležité, aby mladá generace věděla co a kdy koupit, proč a jak spořit nebo kdy do čeho investovat. Nejlepší investic je vzdělání. Ovlivní to jak naše životy, tak i těch, které máme rádi.

Téma finanční gramotnost jsem si vybrala, protože je v současné době důležitým, aktuálním problémem každého z nás. Hlavním cílem mé diplomové práce je analyzovat problematiku zavádění výuky finanční gramotnosti středních škol a víceletých gymnázií. Dílčími cíli práce jsou jednak vymezit ze zjištěných dosavadních informací případná slabá místa a naopak příležitosti vztahující se k výuce finanční gramotnosti na středních školách a víceletých gymnáziích dle hodnocení učitelů. Dále zjistit, zda se učitelé přiklání k tomu, aby se finanční gramotnost vyučovala jako samostatný předmět nebo jako součást nějakého jiného předmětu. Jaké učebnice, zdroje, metody využívají nebo by využili respondenti při výuce finanční gramotnosti. Na základě získaných poznatků formulovat doporučení pro učitele, školy, příp. další zainteresované subjekty vedoucí ke zlepšení finančního vzdělávání a omezení problematických oblastí.

V první kapitole teoretické části diplomové práce vysvětlují pojmy a rozdělení finanční gramotnosti, její priority a strukturu s použitím metod studia literárních pramenů, dokumentů a deskripce.

V druhé kapitole se snažím analyzovat současný stav finančního vzdělávání, vymezit strategický rámec výuky finanční gramotnosti a standardy finanční gramotnosti pro gymnaziální a středoškolské vzdělávání a jejich zpracování do rámcově vzdělávacích programů.

Ve třetí kapitole se věnuji, metodickým doporučením, učebnicím, literatuře a pomůckám při výuce finanční gramotnosti.

V praktické části práce předkládám analýzu finančního vzdělávání na vybraných školách a informace zjištěné v provedeném průzkumu, jenž byl realizován empirickou metodou pedagogického průzkumu ve formě dotazníku s obsaženými testovými otázkami. K dosažení cílů práce byl proveden sběr dat, jejich následná analýza a vzájemná komparace.

V praktické části podám vyhodnocení dotazníku, který byl prováděn v lednu 2015 na vybraných středních školách a gymnáziích, s cílem potvrdit či vyvrátit stanovené hypotézy. Potřebné informace byly získány metodou dotazníkové šetření mezi učiteli, zhodnocení přínosů a identifikace problematických oblastí.

EMPIRICKÁ ČÁST

1 FINANČNÍ GRAMOTNOST

Práce je zaměřena na problematiku finanční gramotnosti v České republice. V úvodu první kapitoly bude definován pojem finanční gramotnost a její vznik, dále pojmy týkající se jejího rozdělení, stanovením priorit a principů. Následně definice ekonomické gramotnosti, finanční vzdělávání a finanční kvalifikaci. V závěru této kapitoly bude popsáno mezinárodní pojetí finanční gramotnosti. Při vymezení pojmů budu vycházet z dokumentů vzdělávací politiky. Pro zpracování této kapitoly byla použita metoda studia literárních pramenů a deskripce.

1.1 Definice finanční gramotnosti¹

Finanční gramotnost je souhrn kompetencí, které jsou uplatňovány v běžném životě a jsou nezbytné pro aktivní a zodpovědnou účast na finančním trhu. Podporuje prevenci proti předlužení a směřuje občany k zajištění na stáří. Finančně gramotný člověk by se měl umět orientovat v problematice peněz, vyhodnocovat jednotlivé nabídky finančních produktů a dále řídit a spravovat své finance či rodinný rozpočet. A také by měl mít vědomosti, na jejichž základě dokáže rozlišovat a odmítat nevhodné nebo nebezpečné finanční nabídky.²

„Finanční gramotnost je soubor znalostí, dovedností a hodnotových postojů občana nezbytných k tomu, aby finančně zabezpečil sebe a svou rodinu v současné společnosti a aktivně vystupoval na trhu finančních produktů a služeb. Finančně gramotný občan se orientuje v problematice peněz a je schopen odpovědně spravovat osobní/rodinný rozpočet, včetně správy finančních aktiv a finančních závazků s ohledem na měnící se životní situace.“³

Definice finanční gramotnosti vznikla v roce 2006 v rámci meziresortní činnosti **Pracovní skupiny pro finanční vzdělávání** a o rok později na základě shody Ministerstva financí ČR (dále jen „MF“), Ministerstva průmyslu a obchodu ČR (dále

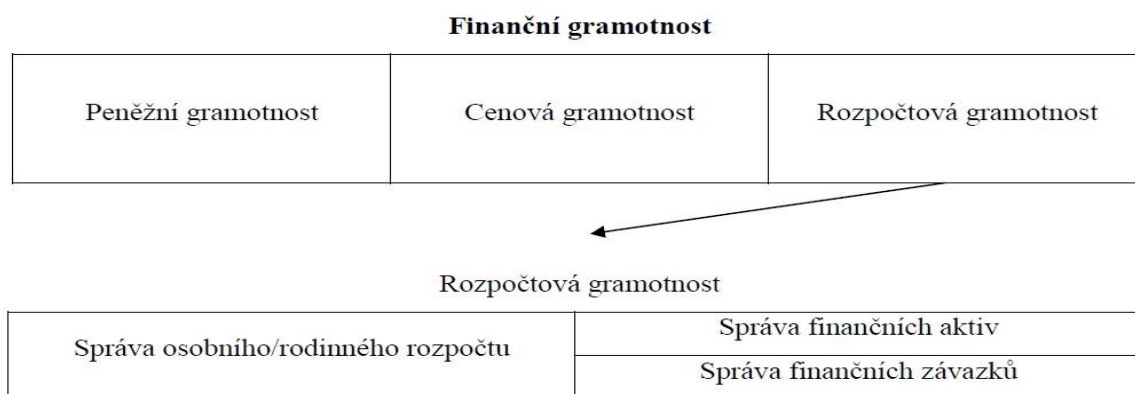
¹ *Definice finanční gramotnosti*. In *Národní strategie finančního vzdělávání*[online]. Aktualizované znění. Praha :Ministerstvo financí ČR, 2010. [cit. 2012–04-18], s. 11–12.

² NAVRÁTILOVÁ, P. *Finanční gramotnost - učebnice učitele*. 2012.

³ MFČR, MŠMT, MPO. *Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách*.

jen „MPO“), Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy ČR (dále jen „MŠMT“), Výzkumným ústavem pedagogickým v Praze (dále jen „VÚP“) a Národním ústavem odborného vzdělávání (dále jen „NÚOV“), České národní banky (dále jen „ČNB“) a spotřebitelským a profesním sdružením vznikl dokument **Strategie finančního vzdělávání**, který byl vydán v roce 2007, kde je popsán současný stav finančního vzdělávání. Následným krokem byla příprava **Standardů finanční gramotnosti**, jejímž podkladem se stala definice finanční gramotnosti, které jsou součástí systému budování finanční gramotnosti na základních a středních školách. Tyto dokumenty definují, jaká je ideální úroveň finanční gramotnosti pro různé věkové skupiny žáků, a to pro základní vzdělání (pro 1. stupeň a 2. stupeň) a dále pro střední vzdělání. Dále vymezují obsahy a výsledky vzdělávacího procesu ve čtyřech tematických okruzích, a to peníze, hospodaření domácností, finanční produkty a práva spotřebitele.

Finanční gramotnost se dělí na tři složky, viz obrázek č. 1, které se navzájem prolínají: *peněžní gramotnost, cenovou gramotnost a rozpočtovou gramotnost, která obsahuje dvě speciální složky: správu finančních aktiv a správu finančních závazků.*⁴

Obrázek. 1: Složky finanční gramotnosti⁵

1.2 Rozdělení finanční gramotnosti⁶

Finanční gramotnost se dále dělí na jednotlivé složky, které jsou dále definovány, dle toho na jakou oblast finanční gramotnosti se zaměřují. Složky jsou dále rozděleny na body, které zahrnují jen úzké téma jednotlivých kapitol a specifikují je.

⁴HESOVÁ, A., ZELENDOVÁ E..*Finanční gramotnost ve výuce metodická příručka.*

⁵*Národní strategie finančního vzdělávání 2010. Ministerstvo financí České republiky*

⁶MFČR. Národní strategie finančního vzdělávání.

1.2.1 Peněžní gramotnost

Peněžní gramotnost představuje kompetence nezbytné pro správu hotovostních a bezhotovostních peněz a transakcí s nimi a dále správu nástrojů k tomu určených.⁷ To znamená využívat hotovostních peněz ke každodenní směně za zboží či služby nebo umět používat k platbě běžný účet nebo internetové bankovníctví. Znat jaký je rozdíl mezi kartou debetní a kreditní či kontokorent. Mít přehled nejen o činnostech, které vykonává banka, ale i o bankovních produktech – spotřebitelský (spotřební) nebo hypotéční úvěr, stavební spoření, penzijní připojištění, leasing, faktoring nebo forfaiting ale také o nebankovních produktech – Cetelem, HomeCredit nebo Provident, které nemají bankovní licenci a provozují splátkové prodeje bez registru a potvrzení o příjmu nebo na směnku.

1.2.2 Cenová gramotnost

Cenová gramotnost představuje kompetence nezbytné pro porozumění cenovým mechanismům a inflaci.⁸ K pochopení je nutná orientace v makroekonomických ukazatelích národního hospodářství. Důležité je znát principy nabídky a poptávky, strategie tvorby ceny výrobků, daňový systém, rozdíl mezi hrubou a čistou mzdou a jak si ji vypočítám. Jak inflace ovlivňuje spotřebitelské ceny, co představuje hrubý domácí produkt (dále jen „HDP“). Pokud uvažujeme o úvěru, znát jeho výhody a nevýhody tj. poplatky za vyřízení a vedení úvěru, úroky a úrokovou sazbu, roční procentní sazbu nákladů na spotřebitelský úvěr (dále jen „RPSN“) a také jak ekonomika ovlivňuje nezaměstnanost.

1.2.3 Rozpočtová gramotnost

Rozpočtová gramotnost představuje kompetence nezbytné pro správu osobního či rodinného rozpočtu a zahrnuje i schopnost zvládat různé životní situace z finančního hlediska. Rozpočtová gramotnost zahrnuje i dvě specializované složky a to:

správu finančních aktiv - které tvoří penzijní připojištění, stavební spoření, životní a neživotní pojištění, jak postupovat při výběru vhodného pojištění nebo škodní a pojistné události. Zvládnutí osobního či rodinného rozpočtu. Znat principy finančního plánování, kolik je životní a existenční minimum, co je hmotná nouze a kdy se poskytuje,

správu finančních závazků - představují leasingové a jiné úvěry.

To předpokládá orientaci na trhu různě komplikovaných finančních produktů a služeb, umět je porovnat a vybrat si pro sebe ty nejvhodnější.⁹

Robert T. Kiyosaky ve své knize Bohatý táta Chudý táta uvádí jako první a základní pravidlo, znát rozdíl mezi aktivy a pasivy. „*To co definuje aktiva, nejsou slova ale čísla. Nejde o čísla, ale o to, co čísla říkají. Jsou jako slova. Nejde o slova, ale o příběh, který slova vyprávějí. Hodně lidí umí číst, ale většina nepochopí význam slov finančního výkazu.*“¹⁰

S finanční gramotností je spojena také gramotnost numerická, informační a také právní, které jsou dále vymezeny, dle toho na jakou oblast finanční gramotnosti se zaměřují.

Gramotnost numerická - schopnost používat a interpretovat matematické informace v různých situacích k zvládnutí každodenního života – se splácením úvěrů je spojena spojen splátkový kalendář včetně úroků a úmoru, typy úročení a výpočet úrokové sazby, splácení úvěru a kolik zaplatím navíc. Jak obchodovat se směnkami, využívat směnečných obchodů, devizy, valuty. A také jaké jsou výnosové ukazatele - vnitřní výnosové procento, durace, skonto, dividenda a rendita.

Gramotnost informační - umět aktivně vyhledávat informační zdroje jak v elektronické tak tištěné podobě a aplikovat tyto získané informace, umět používat datové schránky sloužící k úkonům orgánů veřejné moci a s tím spojený elektronický podpis, vyhledávat v základních registrech. Znat princip komunikace mezi občanem a státem - Czech Point a mít povědomí o ochraně osobních údajů. Rozvoj informační gramotnosti podporuje online projekt Infogram, který vznikl za podpory MŠMT.

Gramotnost právní- jež je souhrnem znalostí a informací z oblasti platného práva, zejména znalost uzavírání smluv a kdo radí v oblasti financí, v případě sporů vznikajících při neplacení dluhu, jak fungují registry dlužníků, postupy při vymáhání práv věřitele, insolvenční řízení a způsob jeho řešení - osobní bankrot, oddlužení, exekuce. Vědět, kde právní informace mohu dohledat (zákon, nařízení apod.).

¹⁰KIYOSAKI, R.T.,SHARON, L. *Bohatýtáta, chudýtáta*

1.2.4 Ekonomická gramotnost

Ekonomická gramotnost je specializovanou širší složkou gramotnosti finanční. „*Ekonomická gramotnost obsahuje znalosti a dovednosti nutné pro zvládnání osobního i profesního života v tržních vztazích, pochopení základů běžného zákaznického, podnikatelského, finančního, manažerského atp. chování, získání základních dovedností nutných ve vztahu k různým tržním dokumentům a nově i základů nutných pro zvládnutí E-businessu.*“¹¹

Ekonomie se zabývá nejrůznějšími tématy, ale v zásadě jde o pochopení, jak se chovají podniky, vlády a domácnosti. *Ekonomie se pokouší rozluštit tisíc a jednu hádanku každodenního života.*¹²

Aleš Lokaj definuje člověka jako „*Homo economicus (člověk ekonomický) hledá veškeré efektivní cesty, pomocí kterých bude maximalizovat své výnosy a minimalizovat své náklady.*“¹³

V materiálech, které se publikují v Austrálii, Spojených státech nebo ve Velké Británii ale i v Evropské unii a OECD se setkáme s pojmy *finanční kvalifikace, finanční vzdělávání a finanční gramotnost*, mezi nimiž je určitý rozdíl, který je vymezen v níže uvedených bodech.

1.2.5 Finanční kvalifikace

Finanční kvalifikace (financial capability) je širší pojem finanční gramotnosti. Jsou to dovednosti, schopnosti, znalosti a pravomoc při hospodaření s penězi jednotlivce v důsledku dopadu na osobní život. Schopnost rozumně manipulovat v každodenním životě s penězi a dělat správná rozhodnutí k uspokojení svých potřeb a mít za svá rozhodnutí finanční odpovědnost.

1.2.6 Finanční vzdělávání

*Finanční vzdělávání (financial education) je procesem, který pomáhá rozumět spotřebitelům hospodařit s penězi, přizpůsobovat se změnám, životním podmínkám a událostem, které vedou k finanční gramotnosti. Finanční gramotnost (financial literacy) charakterizuje stupeň finančního vzdělávání jednotlivce.*¹⁴

¹¹FIŠERA J., Strategie rozvoje lidských zdrojů pro Českou republiku.

¹²SAMUELSON, P.A.,NORDHAUS,W.D.*Ekonomie.*

¹³LOKAJ A.. *Etika finanční gramotnosti.*

¹⁴DVOŘÁKOVÁ, Z., SMRČKA L.. *Finanční vzdělávání pro střední školy.*

1.3 Priority finančního vzdělávání

Pro úspěšnost procesu finančního vzdělávání, musí jednotlivé vzdělávací aktivity pokrývat veškeré oblasti finančního trhu. Nesmí být vynechán některý ze sektorů, problémová oblast či skupina občanů. Toto široké vymezení předmětu zájmu, s ohledem na současný vývoj trhu finančních produktů a zboží, demografickými a sociálními podmínkami, znemožňuje vymezení oblastí a skupiny, které by potřebovaly prioritní pozornost veškerých spolupracujících subjektů s cílem zvyšovat finanční gramotnost v České republice. V následujících podkapitolách budou zmíněny jednotlivé prioritní oblasti finančního vzdělávání.

1.3.1 Aktivní a zodpovědná účast na finančním trhu

Jde o snahu, aby občané využívající produktů a služeb finančního trhu, znali svá spotřebitelská práva a uměli je efektivně využívat. Podmínkou pro aktivní účast jsou úplné, správné a průhledné informace, které lze vzájemně porovnávat. K čemuž je nezbytná adekvátní úroveň finanční gramotnosti a s tím spojená schopnost vyhledávat a ověřovat informace.

1.3.2 Prevence proti předlužení

Zadluženost českých domácností výrazně narůstá a s tím spojená neschopnost splácet své závazky s čímž je spojen narůstající počet nařízených exekucí. Především jsou ohroženy rodiny s nejnižšími příjmy, které jsou závislé na sociálních dávkách nebo kde je pouze jeden živitel. Také špatná orientace rodiny ve finanční problematice způsobuje dluhovou spirálu. Rodiny by měli odpovědněji posuzovat své možnosti splácení dluhů a mít je pod kontrolou nebo využívat dluhy, které mají charakter investice (např. hypotéky). Zadlužují se i skupiny obyvatel s vysokými příjmy.

1.3.3 Zajištění na stáří

S ohledem na rychlé stárnutí české populace se budoucí důchodci nemohou spoléhat jen na zabezpečení státem, tak jako doposud. Občané budou nuceni využívat jiné formy zabezpečení ve stáří. K tomu, aby si zvolili vhodnou formu zajištění, je nezbytná základní znalost finanční problematiky, jako prevence propadu do státní sociální sítě.¹⁵

¹⁵MFČR. Strategie finančního vzdělávání.

1.4 Principy finančního vzdělávání

Finanční vzdělávání, které se v České republice řídí Národní strategií pro finanční vzdělávání, zavádí tři principy finančního vzdělávání, které slouží ke zvyšování úrovně a základní orientace ve finančních produktech a službách na finančním trhu.

1.4.1 Princip obecnosti

Projekty finančního vzdělávání, obecně považované jako součást systému finančního vzdělávání, mají především rozvíjet a zvyšovat úroveň finanční gramotnosti ve smyslu základní orientace a přehledu o finančních produktech či službách ale tím nesmí docházet k propagaci konkrétních produktů a služeb.

1.4.2 Princip odbornosti

Pro správnou aplikaci finančního vzdělávání je nezbytná korektnost obsahů po odborné stránce a zajištění odborné úrovně vzdělavatelů, které budou disponovat schopnostmi a dovednostmi v oblastech vzdělávání i financí.

1.4.3 Princip zacílení

Vzdělávací projekty a programy vymezují jak cílové skupiny, tak využívání informačních kanálů s ohledem na zvolené cílové skupiny. Pokud se projekt zaměřuje na počáteční vzdělání, kdy cílovou skupinou jsou žáci, musí být informace srozumitelné s ohledem na jejich věk a zároveň pokrýt všechny složky finanční gramotnosti k dosažení žádoucího účinku. Zároveň je nezbytné dodržovat výše zmiňované principy obecnosti a odbornosti.¹⁶

1. 5 Mezinárodní pojetí finanční gramotnosti¹⁷

Světová organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (*Organisation for Economic Cooperation and Development*, dále jen „OECD“) zahájila projekt finančního vzdělávání v roce 2003 na základě zjištění negativních důsledků nízké úrovně finanční gramotnosti obyvatel.

V roce 2008 OECD původní projekt finanční gramotnosti rozšířila, a to vytvořením *Mezinárodní sítě pro finanční vzdělávání (International Network*

¹⁶MFČR. Národní strategie finančního vzdělávání.

¹⁷DVOŘÁKOVÁ Z, SMRČKA L. a kol.. *Finanční vzdělávání pro střední školy*.

on *Financial Education*, dále jen „INFE“) s cílem zvýšení povědomí o důležitosti finančním vzdělávání v mezinárodním měřítku. V témže roce byl spuštěn webový projekt pro finanční vzdělávání *Mezinárodní brána pro finanční vzdělávání* (*International Gateway for Financial Education*, dále jen „IGFE“), který má databáze ze 70 zemí světa a obsahuje více než 120 programů finančního vzdělávání.

OECD se opírá o 3 níže vymezené pilíře.

První pilíř - je publikace *mezinárodních výzkumů ve finančním vzdělávání a finanční gramotnosti*, na jejichž základě byla vydána studie OECD v roce 2005, která informovala o finančním vzdělávání a gramotnosti v členských zemích a vydala přehled probíhajících vzdělávacích programů.

Druhý pilíř - *informace a doporučení pro finanční vzdělávání* – které byly také publikovány v roce 2005 a rozšířeny v roce 2008 s důrazem aby finanční vzdělávání bylo součástí základní školní výuky.

Třetí pilíř - *mezinárodní spolupráce*, založení mezinárodní sítě z veřejného sektoru – INFE, která byla založena v roce 2008, která sdružuje 130 institucí z 60zemí. Členem je i Česká republika prostřednictvím MF a ČNB.

Plány na vzdělávání v oblasti finanční gramotnosti jsou stanoveny na všech úrovních, a to jak nadnárodní, tak na evropské úrovni – aktivity Evropské komise a úroveň národních států – v našem případě Česká republika.

INFE sestavilo směrnice *Guidelines* pro implementaci finančního vzdělávání do školní výuky. OECD zpracovala definici a zároveň navrhla několik doporučení v oblasti finančního vzdělávání a ke zlepšení jeho úrovně.

*„ Finanční vzdělávání je proces, jehož prostřednictvím si uživatelé finančních služeb i investoři zvyšují porozumění finančním produktům a pojmům a současně prostřednictvím informací, instrukcí a nestranných rad vytvářejí schopnosti uvědomovat si finanční rizika i finanční příležitosti, schopnost provádět informovaný výběr, učí se, kam se obrátit o radu či pomoc a provádět další kroky vedoucí ke zlepšování své finanční „well-being“ a ochrany.“*¹⁸

¹⁸*High-levelPrinciples on NationalStrategiesforFinancialEducation*. [online]. oecd.org [cit. 2014- 01- 05] Dostupné z WWW:www.financial-education.org/standards.html

Doporučení OECD společně s INFE:¹⁹

- „vlády a všechny zúčastněné strany by měli poskytovat nezávislé a nezáužaté finanční vzdělávání.
- Programy by měly být koordinovány a vyvíjeny efektivně.
- Měla by být vytvořena metodologie na hodnocení existujících programů finančního vzdělávání.
- Finanční vzdělávání by mělo začínat již na školách, aby lidé byli vzděláváni od nejútlejšího věku
- Finanční instituce by měly poskytovat finanční vzdělávání jako součást korporátní odpovědnosti.
- Finanční vzdělávání by mělo být jasně odděleno od komerčních sdělení a měly by být vytvořeny kodexy chování pro zaměstnance finančních institucí.
- Finanční instituce by měly být vedeny k tomu, aby kontrolovaly, že klienti čtou a rozumí informačním materiálům, zvláště u dlouhodobých závazků a finančních služeb, které mohou mít pro ně dalekosáhlé finanční důsledky.
- Dokumenty by měly být psány srozumitelně a důležité informace by neměly být psány malým písmem.
- Programy finančního vzdělávání by se měly zaměřit na problematiku finančního plánování, dále na základy spoření, zadlužení, pojištění a penzí.
- Programy a „podpůrné“ strategie by měly být orientovány na rozvíjení finančních schopností a vhodně (co nejosobnějším přístupem) cíleny na specifické skupiny.
- Budoucí důchodci by měli být upozorňováni na nutnost zhodnocení dostatečnosti penzijních systémů, ze kterých jim bude vyplácen důchod.
- Měly by být podporovány národní kampaně, speciální internetové stránky, bezplatné informační služby a metody, které upozorňují na rizika, která hrozí spotřebitelům finančních služeb (například na lichvu a podvody).“

¹⁹ Tamtéž

2 FINANČNÍ VZDĚLÁVÁNÍ V ČESKÉ REPUBLICE

V této kapitole bude analyzován systém gymnaziálního a středoškolského finančního vzdělávání a jeho současný stav v České republice za pomoci strategického rámce výuky finanční gramotnosti a Standardu finanční gramotnosti pro gymnaziální a středoškolské vzdělávání a jejich zpracování do rámcově vzdělávacích programů.

2.1 Systém finančního vzdělávání v ČR

Finanční trh se přechodem na tržní hospodářství koncem 90. let minulého století stal komplikovanějším. V centrálně plánované ekonomice představoval finanční trh jen pár jednoduchých produktů. Rozvoj finančních produktů a služeb v tržním hospodářství se radikálně a velmi rychle mění. Čímž byla vyvolána mnohem větší potřeba znalostí na zvládnutí odpovědného rozhodování při spravování vlastních financí a tím i potřeba finanční gramotnosti.²⁰ Objevovaly se nekalé obchodní praktiky některých subjektů, a proto se hlavní aktivitou a snahou státu stala ochrana drobných spotřebitelů prostřednictvím vládních úkolů v oblasti bankovníctví k posílení postavení klientů včetně vytvoření uceleného systému finančního vzdělávání. Rovněž neexistence povinného školního finančního vzdělávání vedla stát k posílení finanční gramotnosti na školách a zahájení přípravných prací ke koordinaci finančního vzdělání v ČR.

Prvním krokem bylo usnesení vlády České republiky č. 1574 ze dne 7. prosince 2005 o zlepšení podmínek v bankovním sektoru, kterým bylo uloženo resortům financí a školství připravit do 30. září 2006 *Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách* (dále jen „SBFG“) a systém účinné kontroly dodržování podmínek ochrany spotřebitele na finančním trhu.²¹

Tím byl položen základní kámen SBFG, který představoval vznik tří klíčových dokumentů, a to *Strategie finančního vzdělávání*, který navazuje na *SBFG* a obsahuje *Standardy finančního vzdělávání* (vycházející z definice finanční gramotnosti, avšak jsou konkretizované), jež vytvořila skupina zástupců MF, MPO, MŠMT, VÚP, NÚOV a ČNB.

První implementace SBFG byla zahájena v roce 2006 v podobě návrhů *Standardů finanční gramotnosti*. Druhá verze SBFG navazuje na *Strategie finančního vzdělávání* z roku 2007, jejímž cílem bylo vytvoření uceleného systému a nastavení koncepce finančního vzdělávání v ČR. Tento dokument byl vytvořen pro sféru školního

²⁰NOVÝ, M. RADIMSKÁ Z., ŠIMEK B., *Příklady z finanční gramotnosti*.

²¹Česká republika. USNESENÍ VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY. In: č. 1594. 2005. h

finančního vzdělávání. Struktura SBFG se zabývá implementací finančního vzdělávání do výuky počátečního vzdělání.

2.1.1 Struktura SBFG v sedmi krocích

- 1. Definice FG*
- 2. Formulace standardů FG*
- 3. Příprava systému vzdělávání a podpory pedagogických pracovníků pro finanční vzdělávání*
- 4. Implementace standardů FG do RVP*
- 5. Hodnocení (monitorování) úrovně FG populace*
- 6. Formulace zpětné vazby pro případné úpravy systému*
- 7. Pravidelné uveřejňování informací o fungování systému.²²*

Jsou zde také vymezeny úlohy subjektů a jejich kooperace při budování finanční gramotnosti, zahrnuje dále Standardy finanční gramotnosti, metodické materiály pro učitele, měření nynější úrovně znalostí finanční gramotnosti, vzdělávací programy a aktivity, pravidelné zhodnocení úrovně finanční gramotnosti a účinnosti vzdělávacích programů.

Nicméně se dle mého názoru jednalo toliko o dílčí oblasti finančního vzdělávání aplikovaného do předmětů základních škol (dále jen „ZŠ“). Celkové pokrytí finančního vzdělávání neobsahovaly ani osnovy ani rámcové vzdělávací programy. Pouze na středních školách (dále jen „SŠ“) s ekonomickým zaměřením bylo finančního vzdělávání dostatečně zastoupeno. Až po roce 2000 začaly neziskové organizace nekoordinovaně zaplňovat vzdělávací mezeru žáků i pedagogů různými projekty, kurzy a učebnicemi.

A proto MF před dokončením celkové koncepce provedlo v roce 2007 průzkumu finančního vzdělávání s cílem zmapovat potřebu občanů finančně se vzdělávat a její začlenění do povinné školní docházky. Šetření bylo realizováno na 800 respondentech a navázalo tak na Českou bankovní asociaci, která na jaře roku 2006 nechala zpracovat podobně zaměřené šetření.

²²Národní ústav odborného vzdělávání. *Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách*

Hlavní výsledky výzkumu byly shrnuty do několika hlavních bodů a z nich byl proveden výběr těch nejdůležitějších:

- 35% respondentů se hodnotilo průměrnou známkou 3, v závislosti na dosaženém vzdělání;
- 45 % hodnotilo neurčitě schopnost orientovat se v produktech na finančním trhu;
- 29% přiznalo, že nemají znalosti k využití finančních produktů;
- ¾ populace považuje finanční vzdělání za důležité a projevilo zájem se vzdělávat, pokud by vzdělávání bylo zdarma;
- pouze ¼ pravidelně sestavuje rodinný rozpočet;
- 42% preferuje vzdělávání, které by měl zajistit stát;
- 81% odpovědělo, že finanční vzdělání ve škole nezískalo;
- většina respondentů považuje za důležité vzdělávání v oblasti financí celé populace (dětí, mládeže, dospělých a seniorů).

Tento průzkum prokázal ve sledované oblasti značný deficit a naléhavou potřebu finančního vzdělávání v ČR.²³

Výzkumy provedené v jiných zemích ukázaly obdobné závěry. Například 67 % respondentů v Austrálii přiznalo, že nerozumí úročení úvěru. V Kanadě většina respondentů považuje za více stresující rozhodnutí jak investovat než návštěva zubaře. Britské výzkumy uvádějí, že 70% respondentů vůbec nevyhledává žádné finanční informace a netvoří žádné rezervy pro případ ztráty příjmu.²⁴ V ČR si sice respondenti uvědomují, že mají nedostatečné vzdělání v oblasti finanční gramotnosti, kterou by chtěli zlepšit, ale požadují, aby toto vzdělání proběhlo v rámci státu a bylo státem hrazené.

2.2 Dvoupilířová struktura finančního vzdělávání

Na základě výše uvedených zjištění výsledků šetření bylo provedeno základní opatření a tím se stalo schválení Strategie finančního vzdělávání, respektive její aktualizace, kterou chválila vláda v roce 2010 pod názvem *Národní strategie finanční gramotnosti na základních školách a středních školách* (dále jen „NSFV“).

²³DVOŘÁKOVÁ Z., SMRČKA L. a kol.. *Finanční vzdělávání pro střední školy*.

²⁴BALABÁN, Z.. *Slabikář finanční gramotnosti*

2.2.1 Národní strategie finančního vzdělávání

NSFV nejenže zastřešuje obecné cíle, ale také rozděluje kompetence mezi zainteresované subjekty, řídí vzdělání na národní úrovni a plánuje konkrétní aktivity státu, definuje význam finančního vzdělávání, priority a strukturu vzdělávání včetně akčního plánu, který představuje harmonogram aktivit počátečního a dalšího vzdělávání.²⁵ Jde převážně o aktivity, které byly původně naplánované v dokumentu *Strategie finančního vzdělávání z roku 2007*, které byly aktualizovány a následně rozšířeny s uvedením termínu realizace nebo informace o jeho plnění odpovědného subjektu za realizaci. Viz tabulka 1: Harmonogram plánovaných aktivit finančního vzdělávání

Počáteční vzdělávání prostřednictvím MŠMT garantuje stát. Dalším vzdělávání zajišťují subjekty finančního trhu a další organizace (např. spotřebitelská sdružení). Důraz na finanční vzdělávání je kladen také v tzv. Rámcové politice MF v *oblasti ochrany spotřebitele na finančním trhu* (dále jen „OSFT“). Jde o materiál MF, který stanoví hlavní cíle a oblasti na které se bude MF ve svých aktivitách na poli OSFT zaměřovat. SBFG je v oblastech politiky finančních služeb v souladu s dokumenty Evropské unie a zejména Evropské komise. Dále byla v souvislosti s výše uvedeným usnesením vlády v roce 2006 také vytvořena *Expertní skupina pro finanční sektor* (dále jen „ESFS“). Jedním ze základních témat OSFT je finanční vzdělávání obyvatel České republiky (tj. vzdělávání jak počáteční, tak další).²⁶

NSFV definuje nejen dvoupilířovou strukturu budování finanční gramotnosti počátečního vzdělávání. Čímž se rozumí předškolní vzdělávání, základní vzdělávání, střední vzdělávání, vzdělávání v konzervatoři a vyšší odborné vzdělávání uskutečňované podle zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, a studium v akreditovaných studijních programech uskutečňovaných podle zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, vysokými školami nebo jejich součástmi.

Dále také vymezuje problémy, priority, včetně klíčových aktérů. Tato struktura je závazná pro celou státní správu. Mezinárodní organizace, zejména OECD a Evropská

²⁵MFČR. *Strategie finančního vzdělávání*.

²⁶Česká republika. Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách. In: *společný dokument - MF, MPO, MŠMT*.

komise doporučují vytvoření národních strategií pro vlády jednotlivých států s cílem zvýšit povědomí o důležitosti a potřebnosti finančního vzdělávání s nutností vytvořit jednotný koordinovaný systém. Základní prvky NSFV jsou: vymezení definice, stanovení principů a prioritních oblastí, které byly popsány ve výše uvedených kapitolách a následně rozdělení do dvou níže specifikovaných základních pilířů.

2.2.2 Finanční vzdělávání žáků v počátečním vzdělávání²⁷

Tento pilíř popisuje konkrétní aktivity procesu implementace finančního vzdělávání do počátečního vzdělávání žáků, které ale nejsou předmětem zkoumání této práce a jsou zmiňovány pouze okrajově.

- *Vytvoření Standardu finanční gramotnosti pro žáka 1. a 2. stupně základní školy a dále Standardu finanční gramotnosti pro žáka střední školy (který odpovídá Standardu finanční gramotnosti dospělého občana).*
- *Zařazení Standardů finanční gramotnosti do rámcových vzdělávacích programů pro základní a střední vzdělávání.*
- *Vytvoření metodických doporučení školám pro vzdělávání žáků a tvorbu a realizaci školních vzdělávacích programů.*
- *Zařazení témat finančního vzdělávání do vzdělávacích programů v rámci systému dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků (dále jen „DVPP“).*
- *Revize Systému budování finanční gramotnosti na základních a středních školách (včetně revize Standardů finanční gramotnosti) v souladu s vývojem finančních trhů a potřeb žáků.*

2.2.3 Finanční vzdělávání občanů v dalším vzdělávání

Druhý pilíř vzdělávání se orientuje na dospělou populaci, respektive spotřebitele (i potenciální) finančních produktů a služeb. Vzdělávání by mělo být zajištěno soukromým sektorem, převážně však prostřednictvím profesních sdružení finančních institucí a sdružení spotřebitelů. Nepostradatelnou roli v dalším finančním vzdělávání představují také subjekty veřejné správy. Základní opatření v rámci dalšího vzdělávání bylo následující.

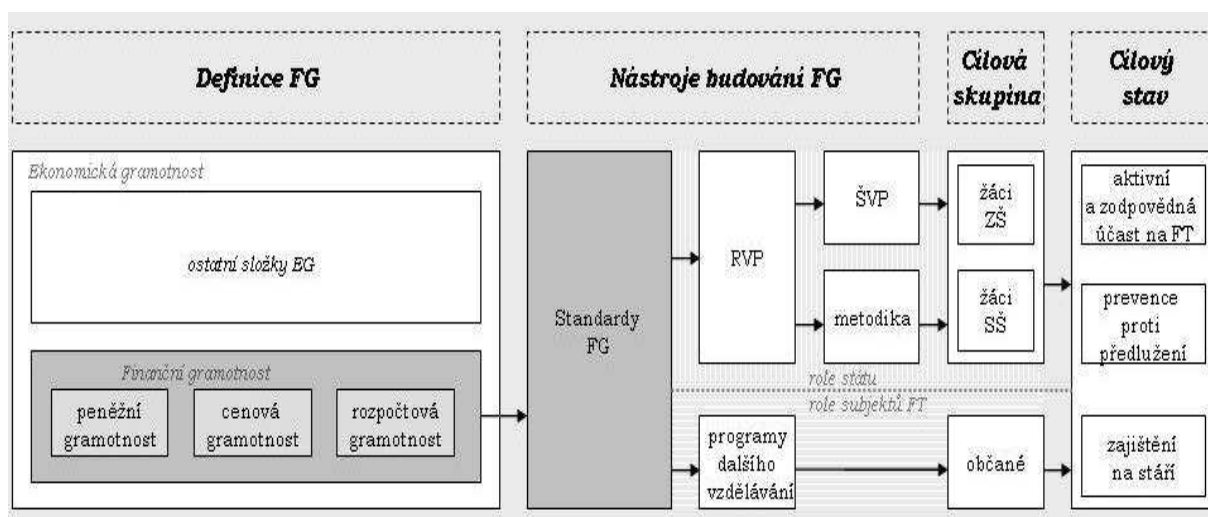
- *Efektivní spolupráce subjektů veřejné správy, profesních sdružení finančních institucí a sdružení spotřebitelů v rámci Pracovní skupiny.*

²⁷MFČR. Národní strategie finančního vzdělávání. <http://www.psfv.cz/cs/pro-odborniky/strategicke-dokumenty#gramotnost>

- Revize Standardu finanční gramotnosti dospělého občana v souladu s vývojem na finančním trhu.
- Vstupní ověření úrovně finanční gramotnosti české populace a přehled existujících projektů finančního vzdělávání.
- Výběr projektů k pokrytí identifikovaných priorit finančního vzdělávání, složek a cílových skupin a posouzení možností jejich případné dotační podpory.
- Tvorba projektů finančního vzdělávání, jejich průběžná aktualizace a zajištění informovanosti o těchto projektech.
- Pravidelné monitorování úrovně finanční gramotnosti občanů a mapování projektů v rámci finančního vzdělávání.²⁸

2.3 Standardy finanční gramotnosti

Výše uvedená definice finanční gramotnosti v první kapitole se stala podkladem pro aplikaci standardů finanční gramotnosti, které jsou součástí *SBF* na základních a středních školách.²⁹ Rozpracovávají v rámci školního vzdělání vzdělávací obsah do rámcových vzdělávacích programů nebo slouží jako vodítko pro implementaci vzdělávacích aktivit a projektů nejen pro žáky ale také pro dospělou populaci. Jednotlivé obsahy jsou doporučeným učivem, výsledky jsou očekávaným výstupem.

Obrázek č. 3 Role standardů finanční gramotnosti³⁰

²⁸MFČR. Národní strategie finančního vzdělávání. <http://www.psfv.cz/cs/pro-odborniky/strategicke-dokumenty#gramotnost>

²⁹HESOVÁ A., ZELENDOVÁ E. *Finanční gramotnost ve výuce metodická příručka*.

³⁰MFČR, MŠMT, MPO. Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách.

Standardy finanční gramotnosti také slouží k měření úrovně finanční gramotnosti, se kterými jsou výsledky měření následně porovnávány. Standardy jsou ovšem mírně modifikovány pro rámcově vzdělávací programy. Hlavními moduly standardů nejsou gramotnost cenová, peněžní a rozpočtová ale:

- *peníze, zahrnují modul definic;*
- *hospodaření domácností, pokrývají obecnou část rozpočtové gramotnosti;*
- *finanční produkty, zahrnují všechny moduly definice;*
- *práva spotřebitele.*³¹

U výše uvedených standardů byla implementace zahájena v roce 2007 do rámcově vzdělávacích programů, a to pro střední školy včetně víceletých gymnázií (dále jen „RVP G“) ve vzdělávací oblasti *Člověk a svět práce* a do rámcových vzdělávacích programů pro střední odborné vzdělávání (dále jen „RVP SOV“) ve vzdělávacích oblastech Ekonomického vzdělávání a průřezových tématech *Člověk a svět práce*. Standardy pro základní vzdělání byly připraveny později než rámcový vzdělávací program pro základní vzdělání (dále jen „RVP ZV“).³² Finanční gramotnost se stala povinnou součástí RVP ZV od 1. 9. 2013, což znamená, že každý žák ZŠ musí být seznámen s finanční gramotností v daném rozsahu, tj. na 1. stupni v rámci *Člověk a jeho svět* a na 2. stupni *Výchova k občanství*.

2.4 Hodnocení úrovně finanční gramotnosti dospělé populace

K hodnocení účinnosti stanovených strategií by měla sloužit opakovaná měření úrovně finanční gramotnosti dospělé populace, a proto dalším krokem na poli finančního vzdělávání představovalo další mapování finanční gramotnosti a postojů dospělých v České republice v souvislosti s rodinnými financemi, úsporami a zajištěním. Výzkum provedla objektivním měřením společnost STEM/MARK v květnu – říjnu v roce 2010 pro MF společně s ČNB, kterého se účastnilo více jak tisíc respondentů od 18 let a více.

Z hlavní zjištění výzkumu byly shrnuty do několika oblastí, a to *domácí finance, vytváření rezerv, finanční produkty, chování a zvyklosti ve světě financí, znalosti ze světa financí, smlouvy a stížnosti*, z nichž vyplynuly následující zjištění.³³

³¹DVOŘÁKOVÁ Z., SMRČKA L. a kol.. *Finanční vzdělávání pro střední školy*.

³²HESOVÁ, A., ZELENDOVÁ E. *Finanční gramotnost ve výuce metodická příručka*

³³FINANČNÍ GRAMOTNOST V ČR. *Odborné výzkumy 2010-12*

V oblasti domácích financí má přehled 92 % občanů o svých penězích, o hospodaření domácnosti samostatně rozhoduje 44 %, ale pouze 33 % se rozhoduje společně s jiným členem v domácnosti. Domácí rozpočet tvoří 45 % respondentů na měsíc dopředu a převážná většina jeho dodržování kontroluje.

V oblasti vytváření rezerv si 60 % občanů ukládá peníze stranou a dvě pětiny z nich k tomu využívá běžný účet. V případě ztráty příjmu tvoří rezervy pouze 35 % občanů. Většina respondentů tvrdí, že zajistit se na stáří nemá z čeho, z nichž třetina vůbec žádné rezervy na stáří nevytváří a dvě třetiny o tom pouze přemýšlelo. 45 % z nich bude své potřeby financovat ve stáří z důchodu.

Oblast finančních produktů je využívána většinou respondentů pouze v základních produktech, i když má povědomí o různorodé nabídce finančních produktů, o kterých čerpá informace na internetu, od zaměstnanců bank a doporučení známých nebo příbuzných. Ve skutečnosti zná rozdíly mezi kartou kreditní a kartou debetní pouze 52 % občanů, z nichž 24 % používá kreditní kartu na běžné nákupy. Internetové bankovníctví používá 33 % občanů.

Úroková sazba a měsíční splátky jsou důležitá kritéria při výběru úvěru.

V oblasti chování ve světě financí jsou všichni lidé při výběru spořicíh a investičních produktů opatrní, raději spoří než utrácí a pokud na něco nemají, raději si nepůjčují a omezí své výdaje.

Se znalostmi ze světa financí je to horší. Jen necelá třetina respondentů ví, co znamená zkratka RPSN. Pouze 17 % občanů umí správně spočítat úročení úvěru a naprostá většina neví míru inflace.

V oblasti uzavírání smluv si ji pečlivě přečte 36% občanů, ale třetina lidí přiznala, že pokud je její obsah hodně dlouhý, tak ji nečte. Obsahu smlouvy rozumí pouze jedna desetina respondentů, dvě pětiny přiznaly, že některým částem smlouvy vůbec nerozuměli.

Shrnutím výše uvedených šetření v různých oblastech vyplývá, že finanční vzdělanost občanů v České republice je i nadále nízká a orientaci spotřebitelů na finančním trhu je potřeba výrazně zlepšit. Lidé sice méně utrácí, ale to lze přičíst důsledkům ekonomické krize. A z tohoto důvodu by se o to více měli chovat občané odpovědněji a být si vědomi rozhodnutí, která mohou být pro ně i jejich rodiny likvidační.

Výzkum, který provedla společnost Mind Bridge Consulting v srpnu 2011 pro společnost Partners, byl rozdělen do třech věkových kategorií, a to mladá generace

ve věku od 15 do 25 let, střední generace ve věku od 35 do 50 let a generace seniorů 60 a více let (dle regionu, velikosti místa bydliště, pohlaví, věku a vzdělání).³⁴

Dle výsledků tohoto výzkumu má mladá generace ve věku 15 až 25 let velmi slabé finanční znalosti. Jejich orientace a znalosti ve finančních pojmech, produktech a službách byla o 27 % horší než znalosti střední generace, tedy jejich rodičů, kteří jsou nejvíce ohroženi dopadem jejich ekonomické situace. Skupina, která je nejvíce ohrožena finanční negramotností, jsou senioři. Nejenže financím vůbec nerozumí, ale zároveň, jak ukázal průzkum, jsou až přespříliš důvěřiví k mladším lidem, které přeceňují ve znalostech finanční problematiky. Díky tomu se pak mohou stát snadnou obětí nejrůznějších pastí neprofesionálních prodejců.

„Výsledky výzkumu jsou alarmující, neboť dokládají, že i přes snahy a aktivity směřované ke zvýšení finanční gramotnosti žáků a studentů zde zatím nejsou reálné výsledky. Naděje, že nastupující generace se vyvaruje chyb těch předchozích a bude se chovat finančně zodpovědně, zůstávají liché,“ komentoval výsledky průzkumu Vlastimil Divoký, marketingový ředitel Partners.³⁵

2.5 Testování finanční gramotnosti žáků

Finanční gramotnost se stala součástí mezinárodního programu hodnocení výsledků PISA v rámci OECD, který sleduje výsledky patnáctiletých žáků. Finanční gramotnost žáků byla do tohoto programu zařazena v roce 2012 jako alternativní komponenta vedle gramotnosti matematické, čtenářské a přírodovědné.³⁶

První velký srovnávací mezinárodní výzkum v rámci programu PISA, který představoval hlavní sběr dat, byl zaměřen především na matematiku a zapojilo se do něj 67 zemí. Součástí tohoto výzkumu bylo navíc i řešení úloh z finanční gramotnosti, do kterého se zapojilo 18 zemí včetně ČR.

Testování v ČR proběhlo od 23. 3. 2012 do 20. 4. 2012 na vybraných 297 školách, ze všech 14 krajů, kterého se zúčastnilo celkem 6413 patnáctiletých žáků. K testování matematické a finanční gramotnosti byly použity tištěné testy, řešení problémových úloh probíhalo pouze elektronicky. ČR se zapojila i do pilotního šetření v roce 2011 v rámci tohoto cyklu. První výsledky měření finanční gramotnosti a řešení

³⁴ PARTNERS FOR LIFE PLANNING. In: Finanční gramotnost: výzkum. 2011 [cit. 2014-04-14]. Dostupné z: http://www.denfinancniagramotnosti.cz/datab/2012161404-9_2011_den_financni_gramotnosti_partners_web.pdf

³⁵ Partners. *Den finanční gramotnosti 2011*

³⁶ MŠMT. Informace o zapojení České republiky do vzdělávacích projektů OECD.

problémů budou prezentovány v červenci 2014.³⁷ V době provedeného šetření ještě nebyla finanční gramotnost povinnou součástí výuky na ZŠ, a proto probíhalo na školách, které jsou ve finančním vzdělání aktivní. Z tohoto důvodu nelze považovat výsledky jako reprezentativní.

Výsledky šetření ukázaly umístění žáků z ČR na šesté pozici mezi testovanými zeměmi, což lze hodnotit jako nadprůměrné.

V případě podílu žáků v ČR, kteří se umístili na hranici minimální úrovně, je mnohem nižší než u ostatních zemí. V nejsilnější skupině jsou žáci ČR zastoupeni na průměrné úrovni mezi testovanými zeměmi. Další zajímavé zjištění, které šetření přineslo, bylo, že úroveň finanční gramotnosti v ČR, ve které chlapci předčili děvčata, je lepší než matematická, ale v matematice tomu bylo obráceně, kdy děvčata byla lepší než chlapci.

Na prvních místech se umístila Šanghaj (která ale nemůže vzhledem svému geopolitickému postavení vypovídat o školství) a Belgie. Nejhůře byly hodnoceny země Itálie a Kolumbie. Z hlediska všech zúčastněných zemí bylo zjištěno, že finanční gramotnost se nevyučuje jako samostatný předmět. Učitelé, kteří zajišťují výuku ve spolupráci jak sociálních partnerů, tak sektoru soukromého, státního i neziskového, neprošli vzdělávacími kurzy finanční gramotnosti, které většina zemí učitelům poskytuje (výjimkou je ČR a Belgie).³⁸

Další mezinárodní výzkum PISA v oblasti finanční gramotnosti se uskuteční v roce 2015, kde budou požity testové úlohy z hlavního šetření z roku 2012, a proto dosud nebyly poskytnuty ke zveřejnění. ČR se do tohoto výzkumu nezapojí z důvodu velmi krátkého intervalu mezi výzkumy a využití stejných úloh.³⁹

Šetření PISA také ukázalo jak velký je vztah mezi finanční gramotností a socioekonomickým statusem žáka. Žáci z chudých rodin bohužel nemají stejné podmínky a příležitosti k rozvoji lepší úrovně gramotnosti jako jejich vrstevníci. Proto je celosvětově důležité se zaměřit na žáky znevýhodněné a také na větší podporu dívek, které bez ohledu na výsledky šetření se dožívají vyššího věku než chlapci ale jejich příjmy jsou ve srovnání s chlapci velmi nízké.

³⁷HESOVÁ, A., Testování finanční gramotnosti v rámci šetření PISA [online] 2012 [cit.2014-01-04]

³⁸OECD. *PISA 2012 Results: Students and Money: Financial Literacy Skills for the 21st Century (Volume VI)*,

³⁹Metodický portál RVP. HULA, Lukáš a Alena HESOVÁ. *Komentář k výsledkům mezinárodního šetření PISA v oblasti finanční gramotnosti*

Finanční gramotnost je považována za jednu ze základních životních dovedností, kterou je nezbytné rozvíjet u dětí a mládeže, protože jejich rozhodnutí, která učiní, ovlivní celý jejich život.⁴⁰

⁴⁰Tamtéž

3 FINANČNÍ GRAMOTNOST VE VÝUCE

Zatím co o definici finanční gramotnosti a jejím rozpracování do standardů pojednávají předchozí dvě kapitoly, nástroje školního vzdělávání budou popsány až nyní.

Kurikulární reforma nahradila původní osnovy novým systémem rámcově vzdělávacích programů (dále jen „RVP“), které jsou dle školského zákona závazným východiskem pro tvorbu školního vzdělávacího programu (dále jen „ŠVP“). A proto všechny školy, a to zejména základní školy mají poměrně novou povinnost od roku 2013 vzdělávat své žáky i v oblasti finanční gramotnosti. Pro střední školy je již delší dobu finanční gramotnost povinnou součástí RVP. Tyto základní kurikulární dokumenty české vzdělávací soustavy na státní úrovni, které mají v RVP pro jednotlivé stupně a typy škol konkretizovány požadavky na vzdělávání, jsou uvedeny v Národním programu vzdělávání (Bílá kniha).⁴¹

Za implementaci standardů do RVP odpovídá MŠMT a s ním se podílí přímo řízené subjekty, např. Výzkumný ústav pedagogický (dále jen „VUP“) připravuje koncepci RVP pro dané úrovně vzdělání (předškolního, základního, gymnaziálního a speciálního vzdělání). Také se podílí na implementaci do školní praxe, ověřuje tvorbu a realizaci ŠVP, poskytuje školám metodickou podporu. Národní ústav odborného vzdělávání (dále jen „NÚOV“) vytváří koncepci a strategii středního odborného vzdělávání a podílí se na jejich uskutečňování do školské soustavy. Sleduje a projektuje prostupnost vzdělávacích cest, ukončování studia, certifikaci a evaluaci.

Podle platné školské legislativy postupují podle RVP školy od 1. září, které následuje nejpozději po uplynutí dvou let ode dne jejich vydání. RVP vymezují závazné rámce pro jednotlivé stupně školního vzdělávání. Stanovené závazné vzdělávací obsahy a očekávané výstupy, jsou členěny do několika vzdělávacích oblastí. Dále vymezují klíčové kompetence, které by měly být u žáků v průběhu jejich školního vzdělávání rozvíjeny. V případě finančního vzdělávání jsou pro žáky nezbytné klíčové kompetence, které představují:

⁴¹ MŠMT: *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice – Bílá kniha* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Vydal Ústav pro informace ve vzdělávání – nakladatelství Tauris. 2001.

peněžní gramotnost - správu hotovostních a bezhotovostních peněz a transakcí s nimi a správu nástrojů k tomu určených (např. běžný účet, platební nástroje apod.);

cenovou gramotnost - představují kompetence nezbytné pro porozumění cenovým mechanismům a inflaci;

rozpočtovou gramotnost představují kompetence nezbytné pro správu osobního/rodinného rozpočtu (např. schopnost vést rozpočet, stanovovat finanční cíle a rozhodovat o alokaci finančních zdrojů) a zahrnuje i schopnost zvládat různé životní situace z finančního hlediska.⁴²

Realizace závazného obsahu RVP na konkrétní škole je potom obsahem konkrétního ŠVP. ŠVP jsou tedy odvozovány z RVP a hrají roli kurikulárních dokumentů na školní úrovni, které jsou svou formou a uspořádáním obsahu pro každou školu individuální. To znamená, že se v praxi neseťkáme s identickými ŠVP i když jde o stejný typ školy. Za obsah a implementaci standardů do ŠVP pak zodpovídají ředitelé škol, v souladu s možnostmi a zaměřením školy. Následným krokem je promítnutí ŠVP do výuky, což je hlavním úkolem učitelů.

3.1 Metodické materiály

Vzhledem k tomu, že současní pedagogové nebyli vybaveni v rámci svého studia odborností potřebnou k výuce finanční gramotnosti, bylo resortem školství připraveno celé portfolio metodických materiálů. V roce 2008 vydal NÚOV příručku pro učitele **Finanční gramotnost – obsah a příklady z praxe škol** a v roce 2009 vydal příručku **Finanční gramotnost – úlohy a metodika**. Oba dokumenty byly rozeslány středním školám a zveřejněny na webových stránkách Metodického portálu www.rvp.cz. ČNB odborně zaštitila publikaci Ekonomická a finanční gramotnost pro ZŠ a víceletá gymnázia. Manuál pro učitele distribuovala zdarma. Všechny uvedené publikace vycházejí z RVP.

3.1.1 Učebnice a pracovní sešity pro výuky finanční gramotnosti středních škol

V této kapitole uvádím pouze několik vybraných knih a pracovních sešitů z *Katalogu materiálů pro rozvoj finanční gramotnosti*, které jsou vhodné pro střední

⁴²Metodický portál RVP. *Finanční gramotnost*

školy a jsou v souladu s kurikulární reformou a Standardy finanční gramotnosti.⁴³ Knihy a sešity jsou aktuální a také dostupné široké veřejnosti.

DVOŘÁKOVÁ, Zuzana a kol. Finanční vzdělávání pro střední školy: se sbírkou řešených příkladů na CD. Praha: C. H. Beck, 2011. ISBN 978-80-7400-008-9.

Učebnice se věnuje problematice osobních a rodinných financí a je především určena pro žáky středních škol, ale může být využívána i pro přípravu vysokoškolských studentů. Obsahuje informace o problematice v souvislosti s ekonomickými procesy ve společnosti, které jsou nezbytné pro splnění Standardů finanční gramotnosti. Učebnice je rozdělena do čtyř částí, a to Finanční vzdělávání a finanční gramotnost, Faktory ovlivňující nutnost finančního vzdělávání, Peníze a hospodaření domácnosti, Finanční produkty a ochrana spotřebitele. Kniha obsahuje CD se sbírkou řešených příkladů, které poskytují výukové metody finančního vzdělávání a webové stránky k finanční gramotnosti a k finančnímu vzdělávání.

KLÍNSKÝ, Petr, MÜNCH, Otto a CHROMÁ, Danuše. Ekonomika: ekonomická a finanční gramotnost pro střední školy. 4., upr. vyd. Praha: Eduko, 2013. ISBN 978-80-87204-82-5.

Učebnice obsahuje nezbytné informace z ekonomiky, která se zaměřuje na zvyšování úrovně ekonomické a finanční gramotnosti žáků středních škol. Splňuje podmínky současných standardů výuky a standardu finanční gramotnosti, které odpovídají rámcovým vzdělávacím programům na středních školách a také maturitním požadavkům Občanského a společenskovedního základu. Kniha má deset kapitol představuje nejen základní, ale také rozšiřující učivo s úkoly a konkrétními příklady z praxe.

RADOVÁ, Jarmila, DVOŘÁK, Petr a MÁLEK, Jiří. Finanční matematika pro každého. 8., rozš. vyd. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4831-3.

Aktualizované vydání knihy prezentuje základní matematické metody, které lze používat k výpočtům ve finanční oblasti. Teoretickou část doplňují příklady zaměřené na řešení praktických finančních otázek (např. úrokové sazby, investice, měnové kurzy) ale i jejich kontrolní postupy a výsledky řešení, které jsou součástí učebnice na CD.

⁴³Metodický portál RVP. HESOVÁ, Alena. *Katalog materiálů pro rozvoj finanční gramotnosti*

SKOŘEPA, Michal a SKOŘEPOVÁ, Eva. Finanční a ekonomická gramotnost pro základní školy a víceletá gymnázia. Praha: Scientia, 2008. 3 sv. ISBN 978-80-86960-41-8.

Učebnic obsahuje tři části, a to Pracovní sešit 1 a Pracovní sešitu 2, které jsou vymezeny žákům v podobě různorodých aktivit. Sešity obsahují osm kapitol a na konci každé z nich je jedna strana vymezena pro poznámky a k opakování a sebehodnocení. Třetím dílem učebnice je Manuál pro učitele, který zahrnuje stránky pracovních sešitů s možnými řešeními a komentáři pro učitele.

3.1.2 Odborné a populárně-naučné publikace

HESOVÁ, Alena a ZELENDOVÁ, Eva. Finanční gramotnost ve výuce: metodická příručka [online]. Praha: NÚV, divize VÚP, 2011 [cit. 2014-08-13]. ISBN 978-80-86856-76-6. Dostupné z:http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2011/11/Financni_gramotnost_ve_vyuce_definitivni.pdf

Publikace je určena především učitelům základních a středních škol, obsahuje praktická doporučení pro výuku. První část publikace zmiňuje pojem finanční gramotnost a charakteristiku Standardů finanční gramotnosti (přesná znění jsou uvedena v přílohách). Další části jsou věnovány problematice zařazení finanční gramotnosti do výuky (inspirace, vhodné metody práce, konkrétní příklady). Těžištěm publikace jsou příklady dobré praxe, které byly realizovány na druhém stupni základních škol a na nižším stupni víceletých gymnázií. Jedná se o případy Nákup auta, Peníze v rodině, Studijní stáž v zahraničí a Povinné ručení. Tyto příklady mají interdisciplinární a integrující charakter, finanční gramotnost je zde představována napříč vzdělávacími obory.

ŠKVÁRA, Miroslav. Finanční gramotnost. 1. vyd. Praha: M. Škvára, 2011. ISBN 978-80-904823-0-2.

Učebnice finanční gramotnosti, která je určena studentům bakalářského studia, má charakter studijních textů, které jsou dobře přístupné a srozumitelné i laické veřejnosti. Výklad základních pojmů finanční gramotnosti (v rovině gramotnosti peněžní, cenové a rozpočtové) je doplněn grafy, tabulkami a odkazy na zdroje. Učebnice je vhodná i pro samostudium. Lze ji číst jako celek, ale podle potřeby lze studovat i jednotlivé kapitoly. Každá kapitola je ukončena kontrolními otázkami, které prověří pochopení dané látky.

3.1.3 Další didaktické a metodické materiály

KLÍNSKÝ, Petr a kol. *Finanční gramotnost: obsah a příklady z praxe škol* [online]. Praha: NÚOV, 2008 [cit. 2014-08-13]. ISBN 978-80-87063-13-2. Dostupné z: http://www.nuov.cz/uploads/Financni_gramotnost_obsah_a_priklady_z_praxe_skol.pdf

Tato kniha seznamuje učitele ZŠ a SŠ s primární problematikou světa financí a prezentuje výkladový text a ukázky metodického zpracování (příklady z praxe). Kniha obsahuje následující kapitoly: Hospodaření domácnosti; Ceny; Peníze, placení; Finanční trh; Finanční produkty; Finanční plánování a její součástí je CD s příklady.

KLÍNSKÝ, Petr a CHROMÁ, Danuše. *Finanční gramotnost: úlohy a metodika* [online]. Praha: NÚOV, 2009 [cit. 2014-08-13]. ISBN 978-80-87063-26-2. Dostupné z: http://clanky.rvp.cz/wp-content/upload/prilohy/7625/financni_gramotnost_metodicka_prirucka_pro_ucitele.pdf

Tato kniha navazuje na Finanční gramotnost - obsah a příklady z praxe škol a je doplněna úlohami, včetně jejich výsledků a poznámek. Příručka je primárně určena pro SŠ, ale úlohy najdou díky své rozmanitosti uplatnění i na ZŠ.

3.2 Metody pro výuku finanční gramotnosti

Výuka finanční gramotnosti představuje pro učitele neustále *aktualizovat* vzdělávací obsah. Příčinou jsou přeměny v oblasti zákonů, změny ve výši daní, měnící se parametry finančních produktů aj. Učitel by měl především *naučit žáky finančně myslet*, a ne aby řešil finanční potíže žáků a jejich příbuzných, *rozvíjet dovednosti pro život*, které bude žák schopen aplikovat a *chovat se finančně zodpovědně*.⁴⁴

K přiblížení finančního vzdělávání žákům může pomoci vhodná volba metod výuky. J. Maňák a V. Švec ve své knize „*Výukové metody*“ rozlišují metody na tři skupiny podle složitosti edukačních vazeb, a to na metody klasické, metody aktivizující a metody komplexní.⁴⁵

O. Obst v „*Didaktice sekundárního vzdělávání*“ rozděluje metody na informačně receptivní, problémové a výzkumné. Autor pokládá za žádoucí využívat na SŠ

⁴⁴HESOVÁ, A. *Finanční gramotnost ve výuce metodická příručka*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání,

⁴⁵MAŇÁK, J. a ŠVEC V. *Výukové metody*.

problémových a výzkumných metod k aktivizaci žáků, které je vedou k participaci ve výuce a učí je spolupráci.⁴⁶

Dle H. Grecmanové a E. Urbanovské mají aktivizační metody pozitivní vliv na vytváření příznivého školního klimatu.⁴⁷

*Protože ale finanční vzdělávání směřuje do roviny aplikace a rozhodování, je potřeba připravit takové výukové aktivity, které umožňují relativně autentický prožitek finanční situace.*⁴⁸ Tento předpoklad splňují dle Hesové aktivizující metody:

- **inscenační metoda** - se zakládá na řešení problémových úloh, spočívá v hraní různorodých rolí na principech situační metody, pomocí nichž žáci řeší finanční problémy, volí strategie řešení, které lze aplikovat v běžném životě. Hraní rolí dospělých je pro žáky zábavné a motivující, umožňuje jim to pohled zevnitř, vcítění se do situace. Mezi jejich přednosti patří zejména rozvoj sociálních dovedností, nácvik asertivní komunikace a v neposlední řadě lepší zvládnutí probíraného tématu.⁴⁹
- **heuristická metoda** - též označována za metodu objevovací nebo výzkumnou, kterou jsou žáci povzbuzováni k samostatnému objevování a hledání řešení, což žáky silně motivuje. Podstatná je dobře stanovená otázka či problém, který bude žákům blízký, avšak s přiměřenou náročností. Objevování je často metodou *pokus-omyl*, kdy se žáci učí ze svých úspěchů a neúspěchů a tím si osvojují různé strategie objevování a chápání situací v běžném životě;⁵⁰
- **práce s textem** - má nepochybně nezastupitelné místo ve finančním vzdělávání, při němž je zcela nezbytné rozvíjet kritické, protože zde neplatí pravidlo „*pouze jedné správné odpovědi*“.⁵¹ Proto se žáci musí naučit kriticky přistupovat ke sdělením v textech např. ve smlouvách;
- **didaktické hry** - slouží k rozvoji finančního vzdělávání žáků, které je možné realizovat v praxi. Převážně se jedná o deskové (strategické) hry s kartičkami, penězi, plánem či žetony, které modelují rozličné životní situace. Podobné využití mají i počítačové hry a on-line aplikace.⁵²

⁴⁶OBST, Otto. *Didaktika sekundárního vzdělávání*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci,

⁴⁷GRECMANOVÁ, H. a URBANOVSKÁ E. *Aktivizační metody ve výuce, prostředek ŠVP*.

⁴⁸HESOVÁ, A. *Finanční gramotnost ve výuce metodická příručka*.

⁴⁹HESOVÁ, A. *Finanční gramotnost ve výuce metodická příručka*.

⁵⁰MAŇÁK, J. a ŠVEC V.. *Výukové metody*

⁵¹GRECMANOVÁ, H. a URBANOVSKÁ E. *Aktivizační metody ve výuce, prostředek ŠVP*.

⁵²HESOVÁ, A. *Finanční gramotnost ve výuce metodická příručka*.

3.3 Organizační formy výuky finanční gramotnosti

Každá z organizačních forem vytváří vztahy mezi žákem, vyučujícím, obsahem a prostředky vzdělávání. Pro uspořádání výuky jsou důležitá dvě hlediska, a to s kým a jak pracujeme a kde výuka probíhá. Organizační formy, které upřednostňuje ve výuce finanční gramotnosti a patří mezi nejvhodnější formy podle Hesové, můžeme zařadit projektovou, kooperativní výuku a integrovanou tematickou výuku, které nabízejí více než frontální výuka.⁵³

Při **projektové výuce** žáci řeší úkol - projekt, který vychází z praktických potřeb a je úzce spojen s praxí. Žáci mají vliv na výběr projektu, protože vede ke konkrétním výsledkům a poznatkům, což ovlivňuje jejich motivaci. Projekt je motivem sám o sobě, přispívá k individualizaci výuky. Žáci se učí spolupracovat, řešit problémy a rozvíjet tvořivost. A také jsou vedeni k odpovědnosti a toleranci.⁵⁴

Při **kooperativní výuce** jsou žáci rozděleni do skupin na základě různých kritérií v souladu s charakterem řešených problémů dle zájmů, pracovního tempa či prospěchu. Výuka je založena na spolupráci (kooperaci) žáků mezi sebou při řešení různě náročných problémů a úloh, ale i na spolupráci třídy s učitelem. Učitel při skupinové výuce podněcuje a někdy dokonce vyžaduje aktivitu žáků při formulování úloh. Žáci si vzájemně pomáhají, diskutují a hodnotí svoji práci. Komunikace mezi žáky probíhá mnohostranně - ve skupině a mezi skupinami a učitelem. Uspořádání třídy je flexibilní, umožňující konfiguraci pracovních míst žáků podle velikosti skupiny i charakteru úloh. Učební úlohy jsou rozdílné svým obsahem a náročností a umožňují spolupráci žáků.⁵⁵

Integrovanou tematickou výuku vytvořila (a ve své knize z roku 1993 popsala) američanka S. Kovaliková. Vycházela ze své praxe při práci s nadanými dětmi a z výzkumů o činnosti lidského mozku. Výuka probíhá ve věkově smíšených skupinách - Jde o přirozenou sociální skupinu, kde starší pomáhají mladším (a tím si sami procvičují učivo) a mladší jsou motivováni tím, co už umí starší, aniž by trpěli komplexem, že jsou horší (jak tomu bývá u stejně starých dětí). Každé dítě si samozřejmě vyzkouší obě role - mladšího i staršího žáka. V jedné třídě je po dvou až pěti žácích od každého ročníku v rozsahu od MŠ až po 5. ročník ZŠ. Tomu odpovídají i prostory třídy. Učivo všech předmětů je integrováno k nějakému tematickému celku. Jedno celoroční téma se člení na měsíční podtémata, a ta na týdenní tematické celky. Každý takový

⁵³HESOVÁ, A. *Finanční gramotnost ve výuce metodická příručka*.

⁵⁴ŽÁK, V. *Metody a formy výuky*.

⁵⁵ŽÁK, V. *Metody a formy výuky*.

celek obsahuje tzv. základní učivo, které musí zvládnout všechny děti - toto učivo se děti hned učí využívat na tzv. aplikačních úkolech. Množství nových dovedností se děti učí v okamžiku, kdy je k něčemu potřebují, a tudíž vidí bezprostředně jejich smysl. Na motivaci má vliv i to, že se děti mohou podílet na podobě výuky (navrhovat podtémata, vymýšlet úkoly pro ostatní, pomáhat mladším apod.). Učení zde probíhá velmi přirozeným způsobem s možností volného pohybu a prostorem pro individualitu.⁵⁶

3.4 Metodická doporučení školám⁵⁷

Metodická doporučení pro výuku finanční gramotnosti byl sepsán pro učitele ZŠ a SŠ, ale také pro vedoucí pracovníky těchto škol a koordinátory školních vzdělávacích programů. Předpokládá se, že bude uplatněn zejména pro přípravu výuky ve společenských vědách, matematice, ekonomii a informatice. Doporučení se dotýká především vzdělávacích oblastí **Člověk a jeho svět** a **Člověk a svět práce** v základním a gymnaziálním vzdělávání a průřezového tématu **Člověk a svět práce** ve středním odborném vzdělávání.

Metodická doporučení jsou podle Hesové členěna do tří oblastí, a to koncepce, spolupráce a metody a formy, které se vzájemně prolínají a nelze je vnímat izolovaně.

Koncepce - představuje sedm bodů, která objasňují východiska, poté jsou předkládána konkrétní doporučení pro realizaci výuky a na ně navazují odkazy na pomůcky nástroje a užitečné informační zdroje.

1) Porozumění podstatě finanční gramotnosti - doporučují seznámení se s definicí finanční gramotnosti a Standardů finanční gramotnosti, které vymezují cílový stav úrovně finanční gramotnosti, jejich *Obsah* a *Výsledky*. Představují hlavní dokumenty jako *NSFV* a *SBFV na základních a středních školách*

2) Začlenění finanční gramotnosti do školních vzdělávacích programů - k začlenění tohoto bodu došlo až po změně RVP ZV, s platností od 1. 9. 2013, jimiž se finanční gramotnost stává povinnou součástí 1. a 2. stupně ZŠ. Standard finanční gramotnosti pro střední vzdělávání je již delší dobu pevnou součástí RVP SOV i RVP G. Proto se doporučení v tomto bodě týkají spíše základního vzdělání a apelují na seznámení se s příslušným a upraveným RVP, aby finanční gramotnost mohla být efektivně začleněna, nesmí být opomenuta návaznost mezi 1. a 2. stupněm základního vzdělání a dále také mezi

⁵⁶KOVALIKOVÁ, S. *Integrovaná tematická výuka*

⁵⁷HESOVÁ, A. *Metodická doporučení pro výuku finanční gramotnosti*.

základním a středním vzděláním. Jak vhodně integrovat finanční gramotnost do stávajících předmětů nebo vytvoření samostatného předmětu finanční gramotnost, úprava učebních osnov a zvážení aktualizace školního učebního plánu.

3) *Integrace vzdělávacího obsahu* - klást důraz na propojení společenskovedního obsahu s ekonomickými a informačními technologiemi ale i dalšími oblastmi. Vést k propojení poznatků, vnímání souvislostí a jejich aplikaci v praxi. Doporučení vede k hledání tematických průníků finančního vzdělávání, stanovení dílčích vyučovacích cílů a integrované tematické výuky.

4) *Používání a vysvětlování odborných pojmů* - které je nezbytné ve finančním vzdělání, a proto doporučení apeluje na používání základních ekonomických pojmů s ohledem na cílové skupiny finančního vzdělání. Ty jsou pouze jedním z prostředků k dosažení kompetencí vedoucích k finančnímu zabezpečení sebe i celých rodin a pro aktivní a zodpovědnou účast na finančním trhu.

5) *Rozvíjení kritického myšlení* - v tomto bodě je doporučováno vyhledávání a vyhodnocování informací, rozpoznání správného od nesprávného, zbytečného od potřebného, propojení s efektivním využitím, které se stane životní dovedností žáka a povedou ho k zodpovědnému rozhodování a prosazování spotřebitelských práv.

6) *Prezentace finančního světa v širších souvislostech* - úkolem není pouze orientace ve finanční problematice ale procvičování výběru nejlepšího řešení za daných podmínek a to nejen ekonomických, společenských a právních ale i ekologických, etických a v souladu s platnými právními normami. Kritéria musí být konfrontována s osobními preferencemi, rodinou, institucí ale i osobními zkušenostmi. Doporučení vede k zasazování výuky do širších souvislostí, podporující mezioborové vztahy, propojení s průřezovými tématy. Nezužovat finanční gramotnost pouze na matematické vztahy a sledování ekonomických ukazatelů.

7) *Nepropagovat konkrétní produkty, služby a instituce* - což předpokládá zachování zásady obecnosti. Doporučením je ukázat žákům různorodost produktů, služeb a institucí. Neomezovat se pouze na jeden produkt či službu. Vést žáky k tomu, aby se naučili porovnávat a následně vybrat ty nejvýhodnější za dané situace.

Spolupráce - tato oblast zahrnuje pouze dvě doporučení.

8) *Spolupráce s kolegy* - finanční vzdělávání se prolíná různými vzdělávacími obory a průřezovými tématy, je pro její začlenění nutná míra koordinace. Doporučení nabádá k hledání spojenců – kolegů, jejichž výuka s finančním vzděláváním také souvisí, být si vzájemně oporou. Řešit společně zařazení finanční problematiky do výuky, hledat

společná specifika a příležitosti, opírat se o mezioborové vztahy, logickou návaznost a předávat si získané zkušenosti.

9) Spolupráce s rodiči - finanční vzdělávání se nedotýká jen žáků, ale i jejich rodičů, jež jdou příkladem v hospodaření domácností a zabezpečení rodiny. Proto je důležité ubezpečit rodiče dětí, že podmínkou finančního vzdělávání je naprosté anonymního prostředí, např. prostřednictvím inscenačních metod na modelových rodinách. Výuka tak pomůže obohatit nejen žáky, ale i jejich rodiče a preventivně působit i na jejich zodpovědné rozhodování.

Metody a formy práce:⁵⁸

10) Řešení úloh z běžného života - doporučení vede k podpoře samostatného řešení úloh ve výuce, nepředkládat hotová řešení. Podpořit dovednosti žáků na příkladech, které jsou jim známi z běžného života. Finanční vzdělávání je s reálným životem úzce spjato. A nesmíme opomenout provázanost vzdělávacího obsahu s jinými vyučovacími předměty.

11) Využívání informačních a komunikačních technologií - téměř všechny oblasti lidského života jsou dnes propojeny s informačními a komunikačními technologiemi, a proto je nutné žáky na to dostatečně připravit. Doporučení klade důraz na znalost informačních technologií (dále jen „ICT“). Zpracování informací do různých grafů, využívání tabulkového procesoru (např. MS Excel), online finančního kalkulátoru ale i jiných programů by se proto mělo stát samozřejmou dovedností žáků.

12) Podněcování vzájemné kooperace žáků - rozdělením žáků do skupin se rozvíjí komunikační schopnosti, obohacují a posilují vzájemné vztahy, učí se překonávat soutěživost ve prospěch spolupráce a tolerance. Ve skupině vrstevníků se formují jejich znalosti, názory a zkušenosti, které aplikují ve finanční oblasti. Doporučením je zařadit kooperativní výuku jako alternativu k frontální výuce (viz kapitola 3.2)

13) Uplatňování inscenačních metod - spočívají v hraní různorodých rolí na principech situační metody, pomocí nichž žáci řeší finanční problémy, volí strategie řešení, které lze aplikovat v běžném životě. Hraní rolí dospělých je pro žáky zábavné a motivující, umožňuje jim to pohled zevnitř, vcítění se do situace. Mezi jejich přednosti patří zejména rozvoj sociálních dovedností, nácvik asertivní komunikace a v neposlední řadě lepší zvládnutí probíraného tématu (viz kapitola 3.2).

14) Zařazování didaktických her - v tomto případě jde o aplikaci skupinových nebo strategických her, které jsou zpracovány jako s deskové hry nebo počítačové aplikace (viz kapitola 3.2).

⁵⁸HESOVÁ, A. *Metodická doporučení pro výuku finanční gramotnosti.*

Uvedená metodická doporučení nejsou závazná, mají doporučující charakter, spíše mají učitelům pomáhat a ukázat jim na konkrétních případech způsob, jakým lze finanční gramotnost efektivně zařadit do hodin. Velkým přínosem a inspirací je jistě rozsáhlý seznam odkazů na nejrůznější tištěné i internetové pomůcky a zdroje, počítačové programy, deskové hry, videa a televizní programy, učebnice i příručky pro učitele, webové stránky s finanční tematikou, odborná pedagogická literatura i oficiální dokumenty z oblasti finanční gramotnosti.

3.5 Vybrané projekty podporující finanční gramotnost

V této podkapitole představuji několik vybraných projektů a aktivit veřejných institucí, profesních organizací, neziskových organizací a dalších subjektů podporujících finanční gramotnost v ČR. V tomto přehledu jsem uvedla projekty, na které odkazuje MF prostřednictvím internetového portálu Proč se finančně vzdělávat.

„Proč se finančně vzdělávat?“

Internetový portál Proč se finančně vzdělávat je nejnovější aktivitou Ministerstva financí v oblasti finančního vzdělávání. Pilotní verze portálu byla spuštěna 3. 6. 2014. Stránky jsou určeny pro širokou laickou veřejnost i pro odbornou veřejnost. Hlavním cílem těchto stránek je poskytovat informace o fungování finančního trhu a pomáhat občanům při řešení problémů v oblasti financí.⁵⁹ Podle mého názoru zde mohou návštěvníci stránek srozumitelnou formou základní informace z oblasti rodinných financí, investic, pojištění, úvěrů, důchodů a dalších. Návštěvníkům je k dispozici slovník pojmů, který jim umožňuje se lépe orientovat v daném tématu. Portál předkládá spotřebitelům návody a tipy, jak se chovat v různých situacích v oblasti financí. Pro spotřebitele v tíživé situaci portál poskytuje seznam kontaktů na instituce, které mohou spotřebitelům pomoci s řešením jejich problémů v oblasti financí. Pro návštěvníky portálu z řad odborné veřejnosti jsou zde připraveny informace o finančním vzdělávání na školách, měření úrovně finanční gramotnosti, strategických dokumentech, legislativě a především možnostech kde se dále odborně vzdělávat v oblasti finanční gramotnosti. Podle mého názoru je tento portál velmi kvalitně zpracován a nabízí návštěvníkům ucelený soubor informací z oblasti finančního vzdělávání.

⁵⁹ Ministerstvo financí ČR - proč se finančně vzdělávat?[online]. [cit. 2014-10-22]. Dostupné z: <http://www.psfv.cz/>.

Finanční Vzdělávání.cz

Projekt vzdělávacího webu Finanční Vzdělávání.cz je společnou iniciativou profesních sdružení a dalších subjektů finančního trhu podporovaný Ministerstvem financí ČR. Hlavním cílem tohoto neziskového vzdělávacího webu je jednoduchou a srozumitelnou formou nastínit zájemci o tuto problematiku fungování finančních produktů.⁶⁰ Web je rozdělen pro lepší orientaci do několika částí. Návštěvníci stránek zde získají informace z oblasti produktů finančního trhu, získají zde rady, jak se chovat v konkrétních životních situacích. Pro návštěvníky je připraven slovník pojmů pro pochopení odborných termínů. Kladně hodnotím možnost pro učitele si zde pro inspiraci stáhnout jeden z osmi pracovních listů pro výuku finančního vzdělávání na ZŠ.

Soutěž Finanční gramotnost

Soutěž Finanční gramotnost byla poprvé vyhlášena v roce 2009 Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR. Organizátorem soutěže je nestátní nezisková organizace FINANČNÍ GRAMOTNOST, o.p.s. podporovaný dalšími partnery. Soutěž je určená pro všechny žáky 2. stupně základních škol a všech typů středních škol.⁶¹

EU peníze základním školám

Tento projekt v rámci Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost zaštiťuje Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Je zaměřen na podporu vzdělávání na základních školách v 7 vybraných oblastech - čtenářská a informační gramotnost, cizí jazyky, využívání ICT (informační a komunikační technologie), matematika, přírodní vědy, finanční gramotnost a inkluzivní vzdělávání. Projekt je financován Evropským sociálním fondem (ESF) a Státním rozpočtem České republiky. Byl spuštěn v roce 2010 a čerpání dotací bude ukončeno v roce 2015. Zapojit se mohou všechny základní školy v České republice mimo základní školy hlavního města Prahy. Na stejném principu je koncipován projekt EU peníze středním školám, který bude ukončen už v roce 2014.⁶²

Finanční gramotnost do škol

Projekt Finanční gramotnost do škol je určen pro učitele základních a středních škol a jejich žáky. Cílem realizačního týmu projektu je přiblížit žákům a studentům

⁶⁰ *Finanční Vzdělávání.cz?*[online]. [cit. 2014-10-21]. Dostupné z: <http://www.financnivzdelavani.cz>>.

⁶¹ *Soutěž Finanční gramotnost*[online]. [cit. 2014-10-22]. Dostupné z: <http://www.fgsoutez.cz>>.

⁶² *EU peníze základním školám- Operační program Vzdělávání pro konkurenceschopnost*

danou problematiku a zatraktivnit výuku finanční gramotnosti.⁶³ Na webových stránkách projektu www.financnigramotnostdoskol.cz mohou učitelé základních i středních škol najít výukové materiály pro odpovídající stupně škol, mohou zde nalézt inspiraci pro zatraktivnění hodin finanční gramotnosti v podobě různých her a soutěží. Dále si zde mohou najít informace o seminářích či webinářích k finanční gramotnosti, kterých se mohou zúčastnit.

Projekt Den finanční gramotnosti

Projekt společnosti Partners je zaměřen na zvyšování finanční gramotnosti obyvatelstva. V roce 2011 Partners ve spolupráci s organizací OSN vyhlásili den 8. září Dnem finanční gramotnosti. Projekt je určen pro žáky základních škol, studenty středních škol a dospělé. Cílem tohoto projektu je podpořit aktivity vedoucí ke zvyšování finanční gramotnosti populace ČR.

K projektu Den finanční gramotnosti společnost Partners vytvořila webové stránky, na kterých najdou děti finanční komiksy a test finanční gramotnosti, učitelé a rodiče zde najdou praktické rady a články týkající se finančního vzdělávání.

Součástí projektu je Škole finanční gramotnosti. Lekce Školy finanční gramotnosti přednáší proškolení lektori na základních, středních školách a na veřejných přednáškách pro dospělé.⁶⁴

Abeceda rodinných financí

Projekt Abeceda rodinných financí iniciovala společnost Provident Financial s.r.o. a je členem Aliance proti dluhům a PSFV Ministerstva financí ČR. Cílem projektu je šíření finanční gramotnosti v cílové skupině dospělých. Formou seminářů a e-learningových kurzů se mohou účastníci z řad široké veřejnosti naučit kontrolovat vlastní příjmy a výdaje, odpovědně zacházet s penězi.⁶⁵

Dnešní finanční svět

Tento vzdělávací program na podporu finanční gramotnosti realizují Česká spořitelna a Terra-klub, o.p.s. Projekt určený pro žáky základních škol a studenty středních škol byl spuštěn v roce 2011 v návaznosti na program Dnešní svět. Vychází

⁶³ *Finanční gramotnost do škol*

⁶⁴ *Den finanční gramotnosti* [online]. [cit. 2014-10-21]. Dostupné z: <http://www.denfinancnigramotnosti.cz>.

⁶⁵ *Abeceda rodinných financí* [online]. [cit. 2014-10-21]. Dostupné z: <http://www.abecedarodinnychfinanci.cz>.

z Národní strategie finančního vzdělávání a ze Standardu finanční gramotnosti pro základní a střední vzdělávání.

Od roku 2012 jsou součástí projektu workshopy pro učitele, které jim mohou pomoci zkvalitnit výuku finančních témat.⁶⁶ Učitelé mohou také využít podle mého názoru zajímavé internetové aplikace na webových stránkách programu www.dnesni-financi-svet.cz/cs/. V této aplikaci pro učitele najdou metodické materiály pro výuku svých žáků a rady jak zatraktivnit výuku finanční gramotnosti. Žáci na webových stránkách programu najdou atraktivní aplikaci plnou pracovních listů k prohloubení jejich znalostí. Součástí programu je desková hra Finanční svoboda, která podporuje finanční gramotnost a pomáhá žákům si zábavnou formou ověřit jejich znalosti z oblasti financí.

Pořad Krotitelé dluhů

Pořad Krotitelé dluhů vznikl ve spolupráci České televize s produkční společností Frame100R s.r.o. Televizní pořad, který byl poprvé odvysílán v roce 2009, se zaměřuje na problematiku zadlužování osob a domácností. V roce 2009 byla vydána kniha Krotitelé dluhů, která vychází z televizního pořadu.⁶⁷

Mezi další pořady České televize, kterými podporuje finanční vzdělávání, můžeme zařadit seriál Aby dluhy nebolely, pořad Den D, Suma Sumárum aneb kde jsou mé peníze či sociální doku-reality Hlava rodiny, odvysílanou v roce 2014, která mapuje, zda jsou náctiletí schopni hospodařit s rodinným rozpočtem po dobu jednoho měsíce.

Rozumíme penězům

Program Rozumíme penězům, realizuje občanské sdružení AISIS ve spolupráci s řadou partnerů. Program běží již od roku 2006, je podporován z fondů Evropské unie, státního rozpočtu ČR a ze zdrojů **GE Money Bank**. Hlavním cílem programu je pomoci se zorientovat mezi finančními tématy formou seminářů a e-learningu. Na webových stránkách projektu mohou učitelé získat informace o připravovaných kurzech z oblasti finančního vzdělávání, mohou zde nalézt materiály, publikace, videa pro výuku a další inspiraci pro zatraktivnění výuky. Program Rozumíme penězům, také pořádá třídní pobytový program Letní škola. Rozumíme penězům zaměřený na finanční vzdělávání

⁶⁶*Dnešní finanční svět* [online]. [cit. 2014-10-21]. Dostupné z: <http://www.dnesni-financi-svet.cz/>.

⁶⁷*Česká televize* [online]. [cit. 2014-10-21]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10213556322-krotitele-dluhu/311292320110016/>.

pro třídní kolektivy. Mezi tématy Letní školy najdeme oblasti spoření a investování, rozumné zadlužování nebo ochranu spotřebitele.⁶⁸

Výukový program Peníze kolem nás - základy finanční gramotnosti

Program Peníze kolem nás- základy finanční gramotnosti byl vydán firmou Pachner, vzdělávací software s.r.o. Hlavním cílem programu je atraktivní formou zlepšit finanční gramotnost mládeže.

Výukový program obsahuje 13 kapitol, ve kterých se žáci hravou formou dozvídají zákonitosti světa financí. Průvodcem her je ryбка Šupinka. Některé hry, jako např. Platidla, Nakupování, Placení, nebo Osobní rozpočet, jsou určeny spíše pro mladší děti. Pro starší žáky jsou určeny především strategické hry v kapitolách Slevy, Inflace, Banky a půjčky, Investování, Pojišťování a Podnikání.⁶⁹

Rozumíme financím

Projekt připravila Česká rada dětí a mládeže. Hlavním cílem projektu je vzdělávání mimořádně nadaných dětí a pracovníků působících ve vzdělávání a v oblasti volného času dětí. Program nabízí řadu informačních a pracovních materiálů pro mimořádně nadané žáky. Děti se mohou zábavnou formou vzdělávat na stránkách projektu formou interaktivních her, jako například Nauč se hospodařit, či karetní hry Naživo!. Pedagogičtí pracovníci mají možnost si stáhnout pracovní listy a metodické příručky k tématu stejně jako řadu her.⁷⁰

Hra Moje familie

Projekt finančního vzdělávání Moje Familie je určený pro žáky základních a středních škol. Vznikl na základě spolupráce společnosti OVB Allfinanz a.s. s odborníky z bank, pojišťoven a s pedagogickými pracovníky. Projekt vychází z materiálu Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách MF ČR a z doporučení Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy.

Projekt má dvě části výuky finanční gramotnosti. Nejdříve vyškolení odborníci realizují přednášky na školách, na které navazuje internetová hra Moje familie. Cílem hry je pochopit řízení rodinného rozpočtu a hodnotu peněz. Hra probíhá v týdenních kolech, každé kolo probíhá 5-7 minut. Žák spravuje rodinný rozpočet čtyřčlenné rodiny a musí dbát na uspokojení potřeb jednotlivých členů rodiny. Jeho cílem je během hry uspořít

⁶⁸Rozumíme penězům [online]. [cit. 2014-10-21]. Dostupné z: <http://www.rozumimepenezum.cz/> >.

⁶⁹Peníze kolem nás- základy finanční gramotnosti [online]. [cit. 2014-10-21]. Dostupné z: <http://www.financi-gramotnost-hrou.cz> >.

⁷⁰Rozumíme financím [online]. [cit. 2014-10-21]. Dostupné z: <http://www.rozumimefinancim.cz/> >.

na rodinnou dovolenou.⁷¹ Žáci se v této hře mohou zábavnou formou porozumět světu financí. Nevýhodou je, že k přístupu do hry je nutné absolvovat přednášku, na které žáci získají přístupové heslo. Bez tohoto hesla si žáci nemohou zahrát tuto hru a učitelé ji nemohou volně využívat v hodinách pro zpestření výuky.

⁷¹*Moje familie*[online]. [cit. 2014-10-21]. Dostupné z: <http://www.mojefamilie.cz/index.php>.>.

EMPIRICKÁ ČÁST

4 METODOLOGIE

Hlavním cílem tohoto výzkumu je analyzovat problematiku zavádění výuky finanční gramotnosti středních škol a víceletých gymnázií. Ze zjištěných informací vymezit případná slabá místa a naopak příležitosti vztahujících se k výuce finanční gramotnosti na středních školách a víceletých gymnáziích dle hodnocení učitelů. Dílčím cílem výzkumu je zjistit, zda se učitelé přiklání k tomu, aby se finanční gramotnost vyučovala jako samostatný předmět nebo jako součást nějakého jiného předmětu. Jaké učebnice, zdroje a metody využívají nebo by využili respondenti při výuce finanční gramotnosti. Na základě získaných poznatků formulovat doporučení pro učitele, školy, příp. další zainteresované subjekty vedoucí ke zlepšení finančního vzdělávání a omezení problematických oblastí.

I když není možné kvalitativní výzkumnou strategií získaná data zobecňovat, lze tímto přístupem získat cenné informace, které mohou vést k podrobnému vhledu do zkoumané problematiky a k hlubší interpretaci problému. Pomocí metod používaných v kvalitativním výzkumu můžeme vytvářet nové teorie a také nacházet nová východiska v hledání příčinných souvislostí.⁷²

Z hlediska klasifikace společenskovedního výzkumu budeme v našem případě používat smíšený výzkum, neboť tímto přístupem lze kombinovat kvantitativní metody sběru dat s následným kvalitativním vhledem a obsahovou analýzou.

4.1 Stanovení výzkumného problému a hypotézy

V souladu s výše uvedeným hlavním cílem výzkumu, jsem stanovila následující výzkumný problém, a to: **jaké stanoviska mají učitelé středních škol, středních odborných učilišť a víceletých gymnázií k problematice zavádění výuky finanční gramotnosti?**

Krom hlavního cíle lze vymezit další parciální cíle a dále hypotézy, které budou v závěru práce verifikovány nebo falsifikovány.

Z hlavního výzkumného cíle vyplývají následující parciální cíle.

⁷²Hendl, Jan: Kvalitativní výzkum. Základní teorie, metody a aplikace. Praha: Portál, 2008. s. 50– 52, 63– 66.

- Zjistit, zda se učitelé přiklání k tomu, aby se finanční gramotnost vyučovala jako samostatný předmět.
- Zjistit, zda se učitelé přiklání k tomu, aby se finanční gramotnost vyučovala jako součást jiného předmětu.
- Určit, jaké učebnice, zdroje, metody atp. využívají respondenti při výuce finanční gramotnosti.
- Zjistit, jaké učebnice, zdroje, metody atp. by použili respondenti při výuce finanční gramotnosti.
- Vyjádřit postoje učitelů k vyučování v oblasti finanční gramotnosti žáků na středních školách a víceletých gymnáziích.
- Stanovit, zda učitelé středních škol a víceletých gymnázií pokládají za nutné další vzdělávání pedagogů v oblasti finanční gramotnosti.

Z uvedených parciálních cílů vyplývají následující hypotézy.

- **Hypotéza H1:** Většina respondentů se domnívá, že výuka finanční gramotnosti na školách je nedostačující.
- **Hypotéza H2:** Většina respondentů se domnívá, že výuka finanční gramotnosti na školách je dostačující.

4.2 Výzkumná metodologie

Při realizaci kvantitativně orientovaného výzkumu k této diplomové práci byla empirickými metodami při sběru dat aplikována dotazníková metoda. Tato metoda je jedním z obvyklých a nejčastěji používaných nástrojů k získání informací pro různé druhy průzkumů. Skládá se z řady položek, jejichž cílem je získat mínění a fakta respondentů. Je charakterizován několika zásadními výhodami, a to možnostmi sběru dat od velkého množství respondentů, kteří mohou odpovídat na položky jednoduchými způsoby (zakroužkováním, vepsáním vlastních názorů a mínění, zaškrtnutím důležitosti přikládané jednotlivým položkám na číselné škále atd.). Velkou váhu jsem přikládala validitě (v dotazníku zjišťuji to, co mám skutečně zjišťovat) a praktičnosti měření.

4.3 Sestavení dotazníku

Dotazník, použitý v této práci jsem samostatně vypracovala s využitím teoretických informací získaných z odborné literatury a praktických doporučení od paní Ing. Aleny Opletalové, Ph.D. Dotazník byl elektronicky rozeslán prostřednictvím elektronického odkazu celkem 450 respondentům, kteří byli požádáni o vyplnění anonymního dotazníku. Data byla získána během měsíců březen – duben 2013. Zpět bylo odesláno celkem 207 dotazníků, což je 46% návratnost. Přičemž vyhodnoceno bylo pouze 114 dotazníků, které byly řádně vyplněny. Dotazník rovněž obsahoval ujištění, že informace takto získané, budou použity pouze pro účely zpracování diplomové práce.

Dotazník byl sestaven z 26 položek, které byly rozděleny do 3 oblastí. Každá oblast obsahovala pokyn nezbytný k vyplnění.

První oblast: položky (1 - 6), mají obecný charakter. Tvoří je položky otevřené, a uzavřené, které zjišťují typ školy, kde se škola nachází, pohlaví, aprobaci, ve které učí nebo s níž mají zkušenosti ze své praxe.

Druhá oblast: položky (7 - 20), se týkají zakomponování finanční gramotnosti do učebního plánu a k používaným metodám a pomůckám. Dotazník v této části zahrnuje otázky filtrační, otevřené a uzavřené (polytomické a polouzavřené). Respondenti mají možnost zvolit z nabídnutých možností, ohodnotit položku na hodnotové škále.

Třetí oblast: položky (21 - 26) jsou volné a otevřené, zjišťují postoje a mínění respondentů o finančním vzdělávání a důležitosti této problematiky s možností vyjádřit svůj vlastní názor.

4.4 Výběr vzorku

Základní soubor výzkumu tvoří učitelé středních odborných učilišť, středních odborných škol a učitelé víceletých gymnázií, což bylo jedním ze základních kritérií pro kvalitativní výzkum. Dotazník měli možnost vyplnit všichni učitelé středních škol, z důvodu nestejnorožného začlenění učiva do ŠVP. Výběrový soubor, který byl stanoven kontrolovaným výběrem, jež tvoří učitelé vyučující finanční gramotnost a učitelé, kteří vyučují předměty, do kterých je finanční gramotnost nějakým způsobem začleněna.

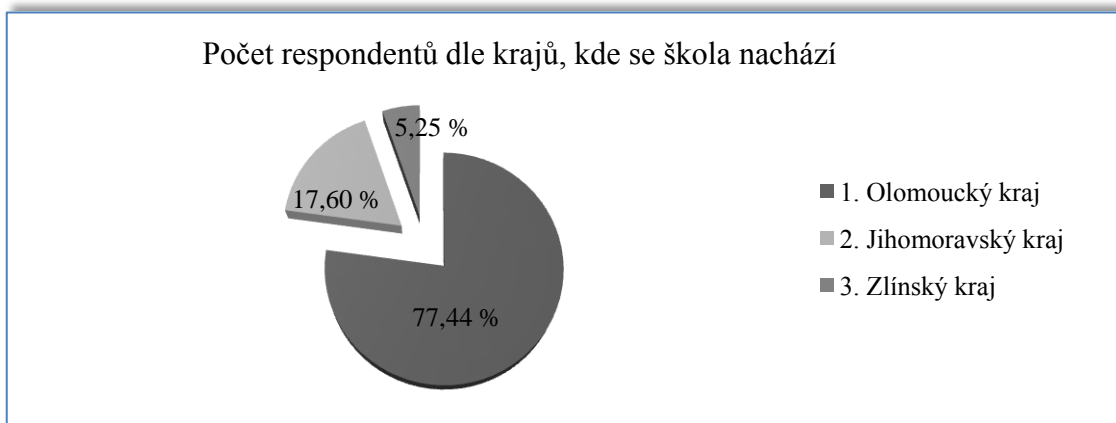
4.5 Analýza dat

Dotazník skládající se z otázek orientovaných na výuku finanční gramotnosti na středních odborných učilištích, středních odborných školách a víceletých gymnáziích je rozvrhnutý do tří hlavních částí. Pro vyhodnocení a potvrzení nebo vyvrácení stanovených hypotéz byla použita analýza jednotlivých dat, následně jejich komparace a metodou syntézy byly formulovány závěry. Předložený dotazník byl anonymní. Před jeho vyplněním byl respondentům objasněn účel průzkumu a podány instrukce k vyplnění. Otázky byly zvoleny a položeny jasně tak, aby jim respondenti porozuměli otázkám. Otázky jsou vyhodnoceny čárkovou metodou. Výsledné hodnoty výzkumu jsou zpracovány v procentech a znázorněny v grafech. Jednotlivé odpovědi jsou seřazeny dle četnosti, na předních místech jsou uvedeny nejčastější reakce respondentů. Vzor dotazníku je součástí přílohy č. 3.

První část dotazníku mající obecný charakter, zjišťuje typ školy, kde se škola nachází, pohlaví respondentů a jejich aprobaci, ve které učí nebo s níž mají zkušenosti ze své praxe.

4.5.1 Otázka č. 1

Ve kterém kraji se Vaše škola nachází?

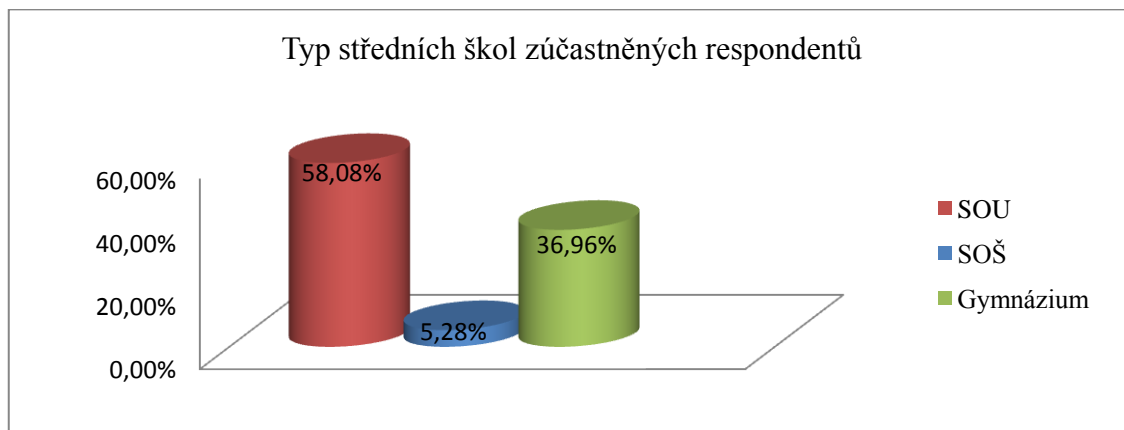

Graf č. 1 - Počet respondentů dle krajů, kde se škola nachází, Zdroj: *Vlastní zpracování*

Na otázku, ve kterém kraji se Vaše škola nachází, odpovědělo celkem 88 respondentů z Olomouckého kraje (77,44 %), 20 respondentů z Jihomoravského kraje (17,60 %) a 6 respondentů ze Zlínského kraje (5,28 %).

4.5.2 Otázka č. 2

Na jaké střední škole pracujete?

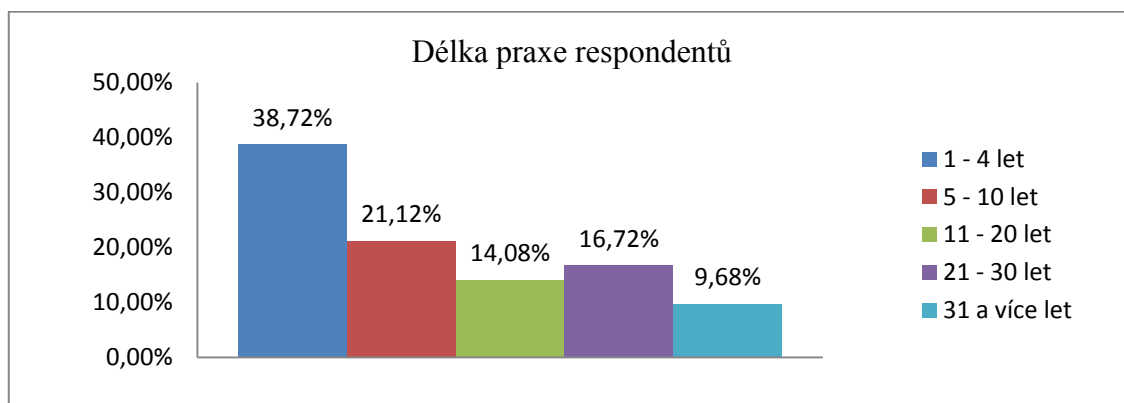

Graf č. 2 - Typ středních škol zúčastněných respondentů, Zdroj: *Vlastní zpracování*

Z grafu je patrné, že celkem 66 respondentů pracuje na SOU (58,08 %), 42 respondentů pracuje na gymnáziích (36,96 %) a pouze 6 respondentů jsou zaměstnanci SOŠ (5,28 %).

4.5.3 Otázka č. 3

Jaká je Vaše délka praxe?

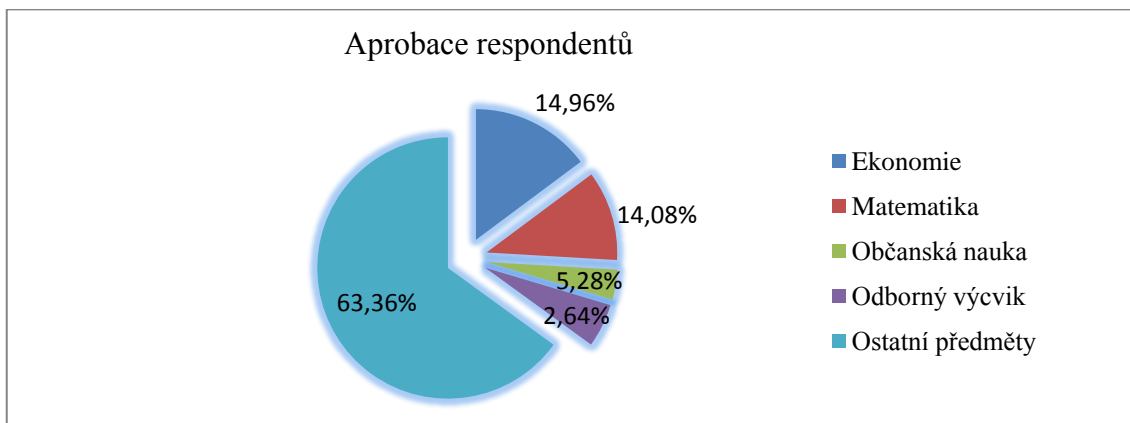

Graf č. 3 - Délka praxe respondentů, Zdroj: *Vlastní zpracování*

Z odpovědí zpracovaných v tomto grafu vyplývá, že nejčetnější skupinou jsou respondenti s délkou praxe 1 až 4 roky, a to celkem 44 respondentů (38,38 %). Čím delší praxe, tím více četnost respondentů ubývá. Délku praxe 5 až 10 let tvoří skupina 24 respondentů (21,12 %), 11 až 20 let praxe má 16 respondentů (14,08 %), 21 až 30 let praxe má celkem 19 respondentů (16,72 %) a 31 a více let praxe má 11 respondentů (9,68 %).

4.5.4 Otázka č. 4

Jaká je Vaše aprobace?

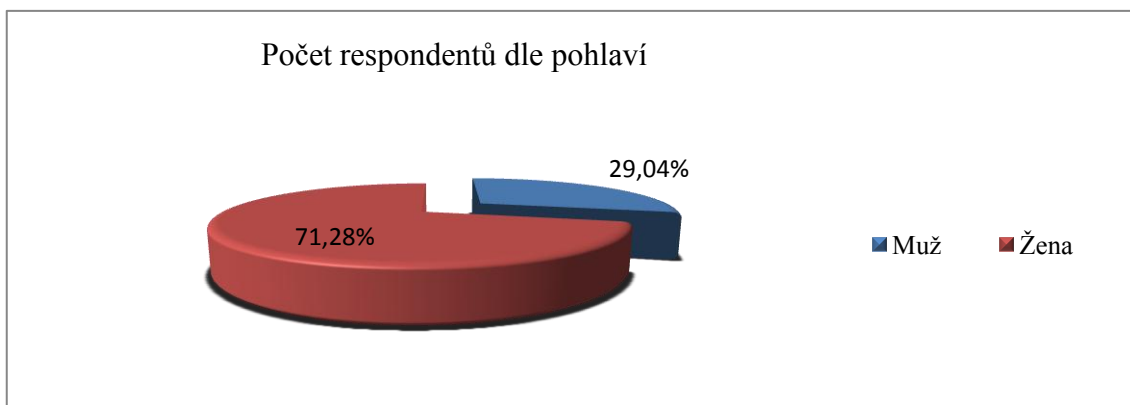

Graf č. 4 - Aprobace respondentů, Zdroj: *Vlastní zpracování*

Jak vyplývá z výše uvedeného grafu, většina respondentů jsou učitelé humanitních předmětů, které jsem zahrnula do skupiny jiných předmětů, protože se přímo nezabývají finanční gramotností. Tvoří ji celkem 72 dotazovaných respondentů (63,36 %). Učitelé s aprobací ekonomie tvoří 17 dotazovaných respondentů (14,96 %) a téměř se stejnou četností jsou učitelé s aprobací matematiky, tj. 16 dotazovaných respondentů (14,08 %). Skupinu s nejmenším počtem četností jsou učitelé s aprobací občanské nauky, tvoří ji celkem 6 respondentů (5,28 %) a s aprobací odborného výcviku, kterou tvoří 3 respondenti (2,64 %).

4.5.5 Otázka č. 5

Jste muž nebo žena?

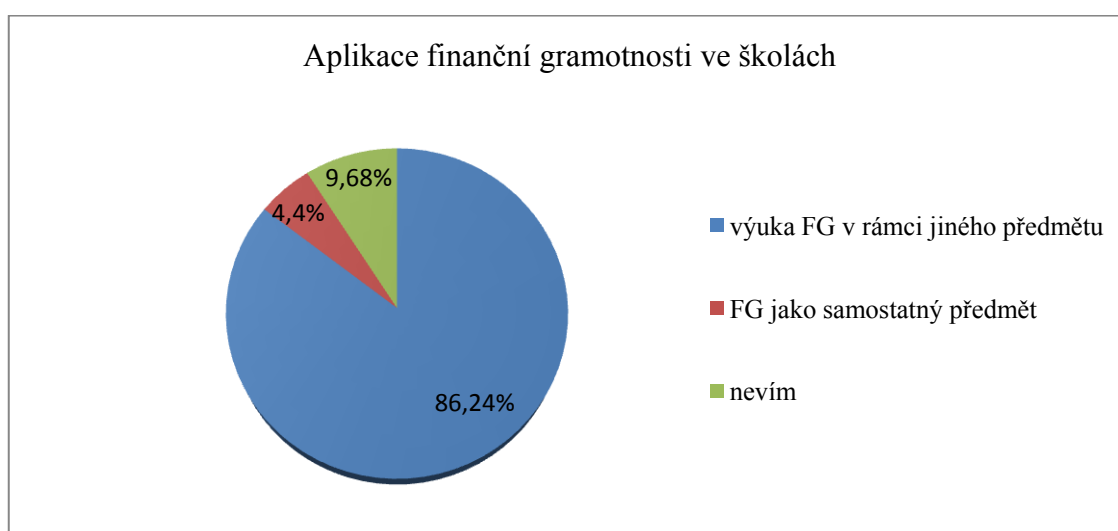
Graf č. 5 - Počet respondentů dle pohlaví, Zdroj: *Vlastní zpracování*

Z odpovědí zpracovaných v tomto grafu vyplývá, že převážná většina dotazovaných respondentů jsou ženy, celkem 81 žen (71,28 %) a muži tvořili 29,04 % (33 mužů).

Druhá část dotazníku zjišťuje zakomponování finanční gramotnosti do učebního plánu. Jakých metod a pomůcek respondenti běžně používají a jaké metody by raději používali a preferovali ve výuce.

4.5.6 Otázka č. 6

Jak probíhá na Vaší škole výuka finanční gramotnosti?

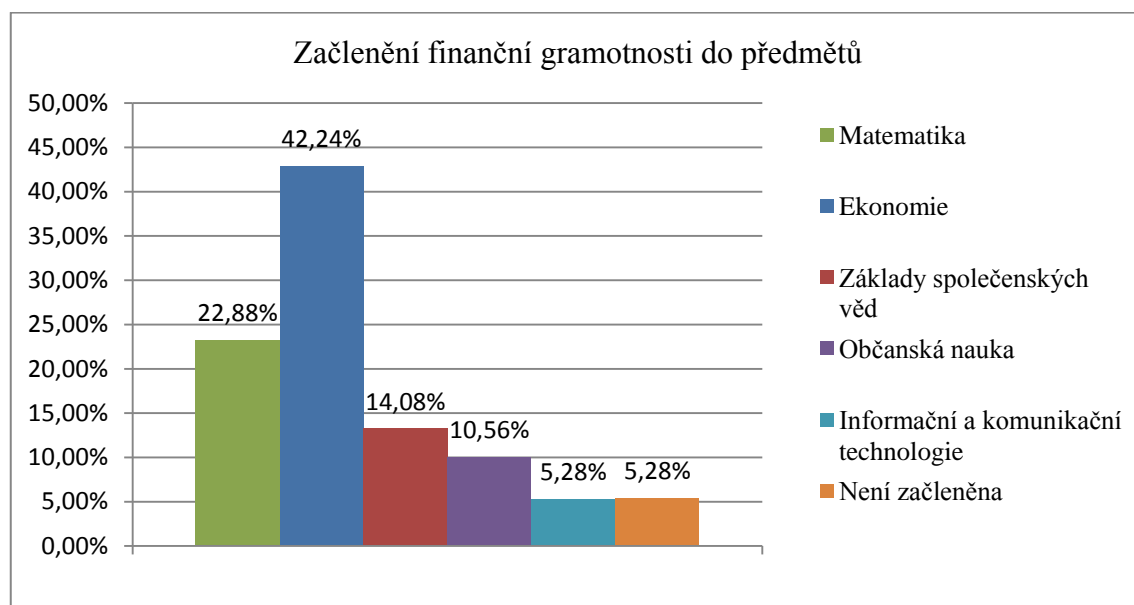

Graf č. 6 - Aplikace finanční gramotnosti ve školách, Zdroj: *Vlastní zpracování*

Podle výsledků uvedených v tomto grafu se podle většiny dotazovaných tj. 98 respondentů (86,24 %) domnívá, že výuka finanční gramotnosti je začleněna do jiného vyučovacího předmětu. Celkem 11 dotazovaných respondentů (9,68%) se domnívá, že výuka finanční gramotnosti je vyučována jako samostatný předmět a 5 dotázaných respondentů (4,40 %) nedokázalo na výše uvedenou otázku odpovědět.

4.5.7 Otázka č. 7

Je výuka finanční gramotnosti začleněna do jiného předmětu? Pokud ano, napište do jakého?

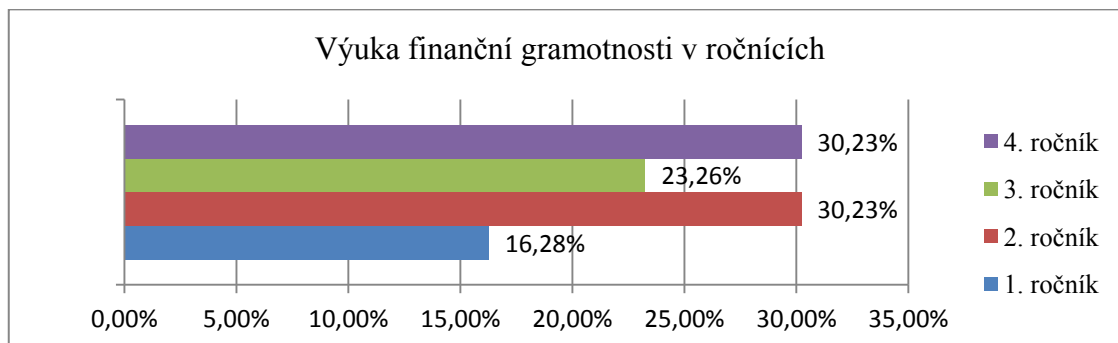

Graf č. 7 - Začlenění finanční gramotnosti do předmětů, Zdroj: *Vlastní zpracování*

Z odpovědí dotazovaných respondentů zpracovaných v tomto grafu vyplývá, že 48 respondentů (42,24 %) se domnívá, že výuka finanční gramotnosti je začleněna do vyučovacího předmětu ekonomie, 26 respondentů (22,88 %) si myslí, že probíhá v rámci matematiky, 16 respondentů (14,08 %) odpovědělo, že výuka probíhá v rámci základů společenských věd, 12 respondentů (10,56 %) soudí, že výuka probíhá v rámci občanské nauky a 6 respondentů (5,28 %) odpovědělo, že výuka je začleněna do předmětu informační a komunikační technologie. Stejně procento respondentů (5,28 %) usuzuje, že výuka finanční gramotnosti není začleněna do žádného vyučovacího předmětu.

4.5.8 Otázka č. 8

V jakém ročníku probíhá výuka finanční gramotnosti?

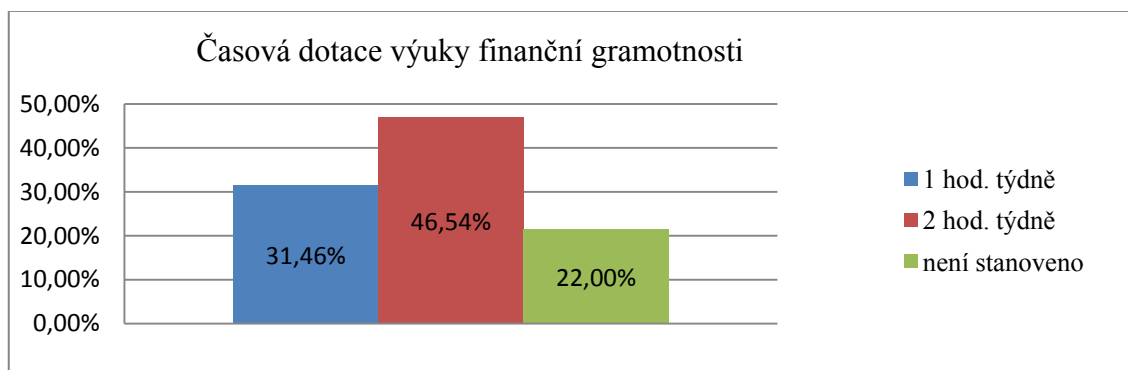

Graf č. 8 - Výuka finanční gramotnosti v ročnících, Zdroj: *Vlastní zpracování*

Z odpovědí zpracovaných v tomto grafu vyplývá, že všichni respondenti se domnívají, že výuka je poměrně zastoupena v každém ze čtyř ročníků. Stejný počet dotazovaných tj. 34 respondentů (29,92 %) odpovědělo, že výuka finanční gramotnosti je stejná v 2. a 4. ročníku, 26 dotázaných respondentů (22,88 %) si myslí, že je zastoupena v 2. ročníku a 20 respondentů (17,60 %) má za to, že výuka je zastoupena v 1. ročníku.

4.5.9 Otázka č. 9

Kolik hodin týdně máte časovou dotaci na výuku finanční gramotnosti?

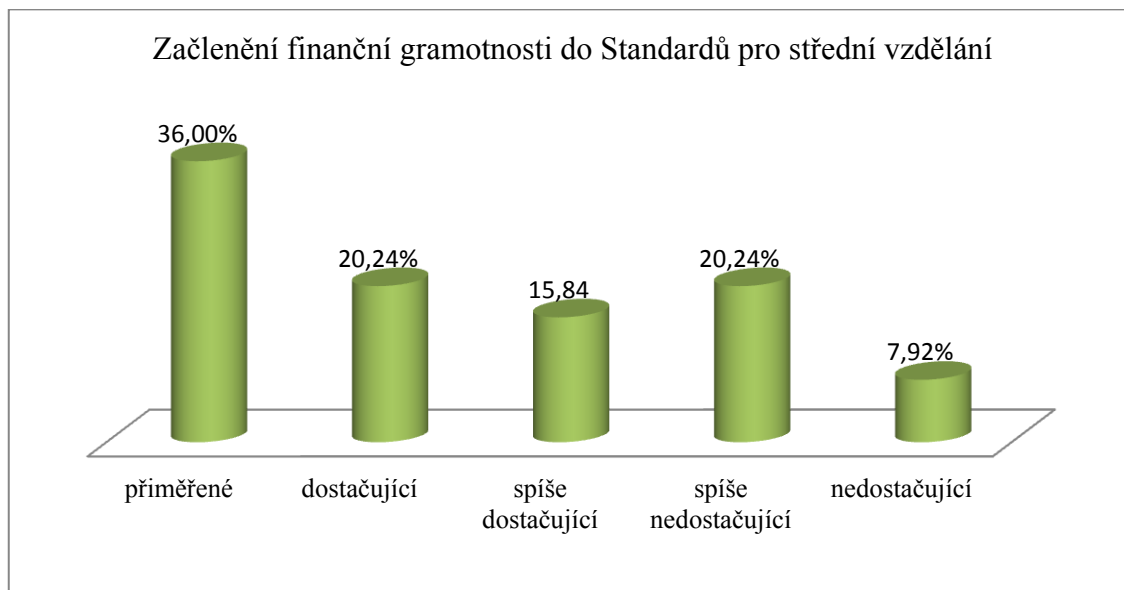

Graf č. 9 - Časová dotace výuky finanční gramotnosti, Zdroj: *Vlastní zpracování*

Z odpovědí zpracovaných v tomto grafu vyplývá, že nejčetnější skupinou jsou respondenti, kteří mají za to, že časová dotace finanční gramotnosti je pouze jedna hodina týdně. Tvoří ji celkem 53 dotázaných respondentů (46,54 %). Celkem 36 respondentů (31,46 %) je přesvědčeno, že výuka má časovou dotaci 2 hodiny týdně a 25 respondentů (22,00 %) odpovědělo, že časová dotace výuky finanční gramotnosti není stanovena.

4.5.10 Otázka č. 10

Je obsah finanční gramotnosti začleněn do Standardů pro střední vzdělání?

Graf č. 10 - Začlenění finanční gramotnosti do Standardů pro střední vzdělání, Zdroj: *Vlastní zpracování*

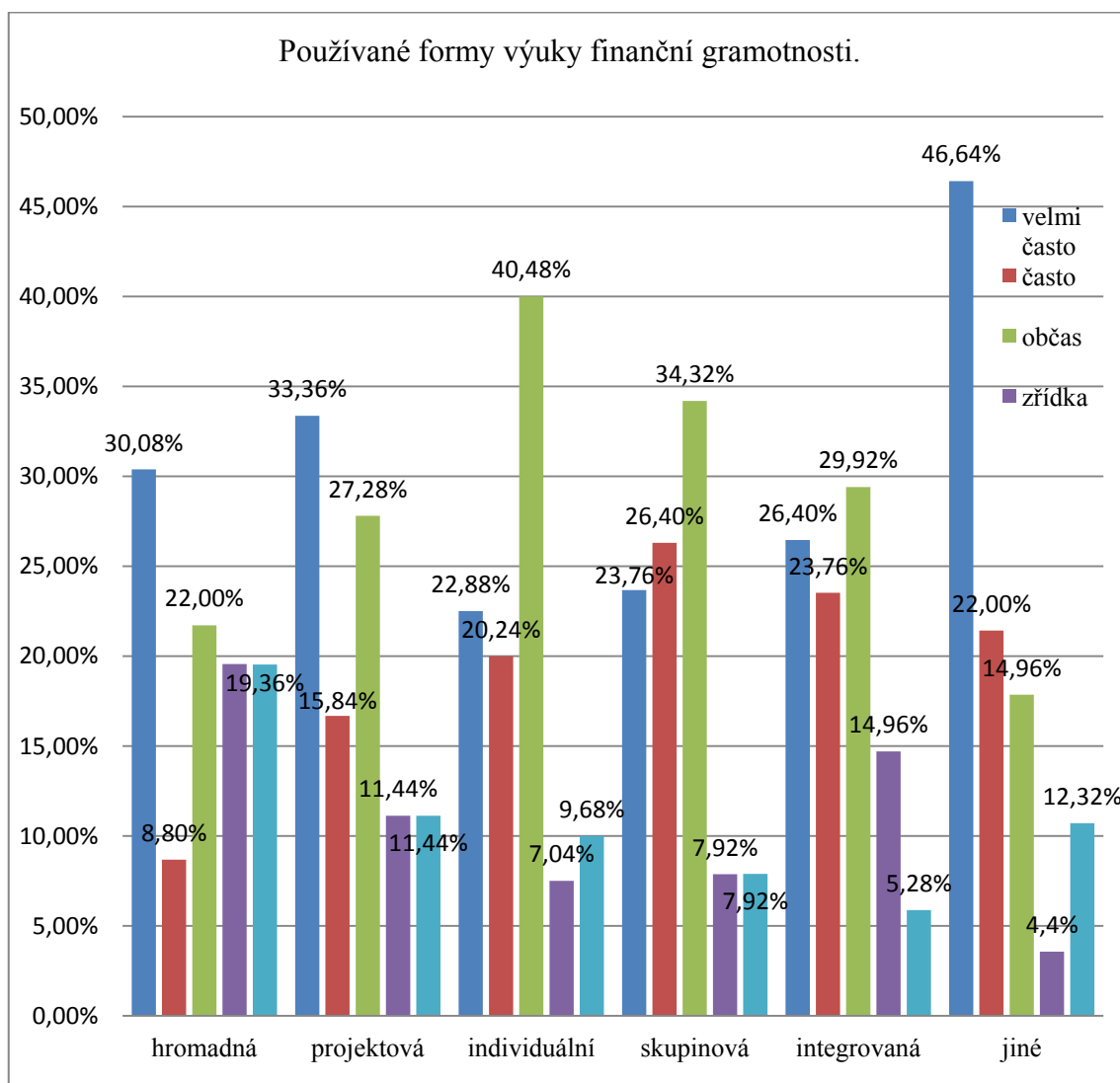
Jak vyplývá z výše zpracovaného grafu, 41 dotázaných respondentů (36,00 %) se domnívá, že finanční gramotnost je přiměřeně začleněna do Standardů pro střední vzdělání. 23 respondentů (20,24 %) má za to, že začlenění je dostačující, 18 dotázaných (15,84%) odpovědělo, že začlenění je spíše dostačující, 23 respondentů (20,24 %) má za to, že začlenění je spíše nedostačující a 9 respondentů (7,92 %) je přesvědčeno, že začlenění je nedostačující.

4.5.11 Otázka č. 11

Jakých forem výuky využíváte ve výuce finanční gramotnosti?

Podle výsledků uvedených v níže zpracovaném grafu č. 11 je patrné, že více jak polovina dotázaných, které tvoří 53 respondentů (46,64 %) používá velmi často jiných forem výuky. Naopak 5 respondentů (4,40 %) odpovědělo, že nikdy nevyužívají jiných forem, než je hromadná, projektová, individuální, skupinová a integrovaná výuka. Největší počet četností u forem, které se používají velmi často, jsou hromadná výuka, 35 dotázaných respondentů (30,08 %) a projektová výuka, 38 dotázaných respondentů (33,36 %). Největší počet četností u forem, které jsou používány občas, jsou individuální výuka, 46 dotázaných respondentů (40,48 %), skupinová výuka, 39 dotázaných respondentů (34,32 %) a integrovaná výuka, 34 dotázaných respondentů

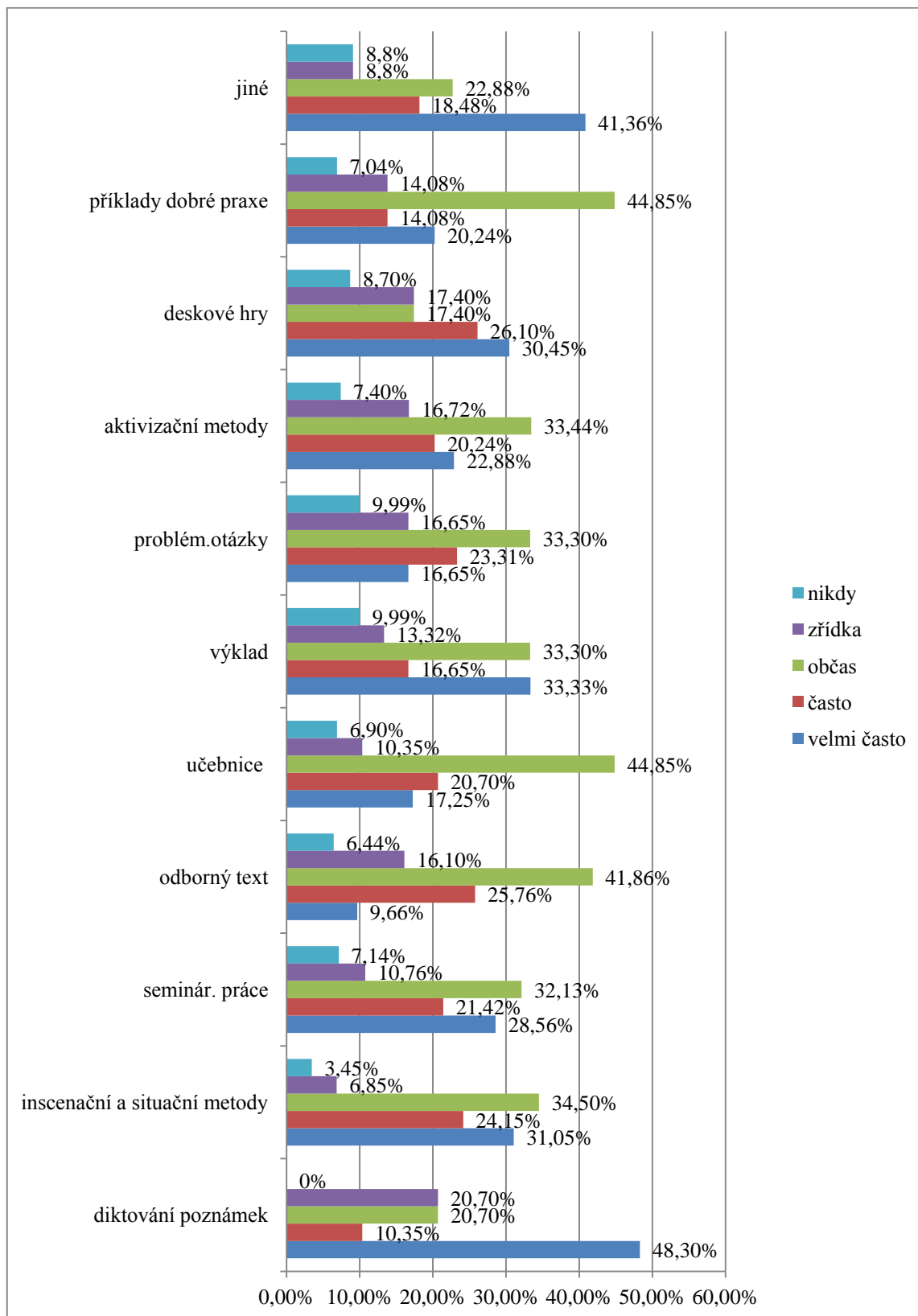
(29,92 %). A nejnižší četnosti u forem, které respondenti nikdy nevyužívají, patří hromadná výuka s 10 respondenty (19,36 %), projektová výuka s 13 dotázanými respondenty (11,44 %), individuální výuka s 8 dotázanými respondenty (7,04%), skupinová výuka s 9 dotázanými respondenty (7,92 %) a integrovaná výuka s 6 dotázanými respondenty (4,40 %).

Graf č. 11 - Používané formy výuky finanční gramotnosti, Zdroj: *Vlastní zpracování*

4.5.12 Otázka č. 12

Jakých metod výuky využíváte ve výuce finanční gramotnosti?

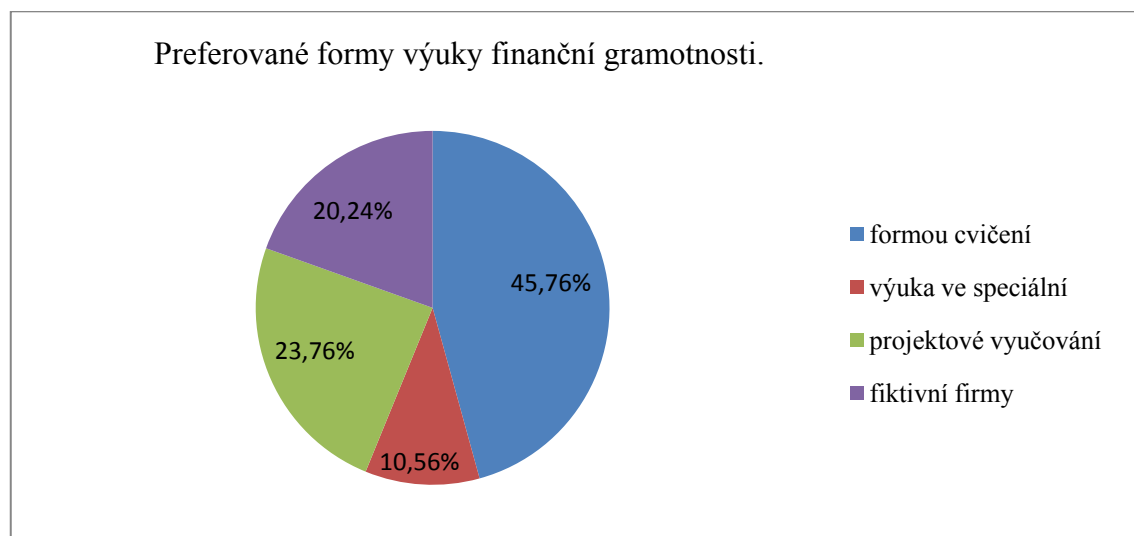

Graf č. 12 - Využití metod ve výuce finanční gramotnosti, Zdroj: *Vlastní zpracování*

Dle odpovědí dotázaných respondentů znázorněných ve zpracovaném grafu č. 12 vyplývá, že nejpoužívanější metodou výuky, je diktování poznámek žákům do sešitu, což odpovědělo celkem 55 dotazovaných respondentů (48,30 %) jako velmi často. Druhou nejpoužívanější metodou, kdy 47 respondentů (41,36 %) hodnotilo metodu jako velmi často má za to, že volí jiné metody, než příklady dobré praxe, inscenační a situační, krátké seminární práce, práci s odborným, práci s učebnicí, výklad, problémové otázky a diskusní metody, aktivizační metody a deskové nebo on-line hry. Nejvíce četností, kdy respondenti hodnotili metody, které používají občas, byly příklady dobré praxe a práce s učebnicí, 51 respondentů (44,85 %), inscenační a situační metody, 39 respondentů (34,50 %) a krátké seminární práce, 37 respondentů (32,13 %). Do deseti respondentů v každé kategorii (0 % - 9,99 %), tvrdili, že nepoužívají žádné z uvedených vyučovacích metod.

4.5.13 Otázka č. 13

Jaké formy byste raději preferovali při výuce ve výuce finanční gramotnosti?

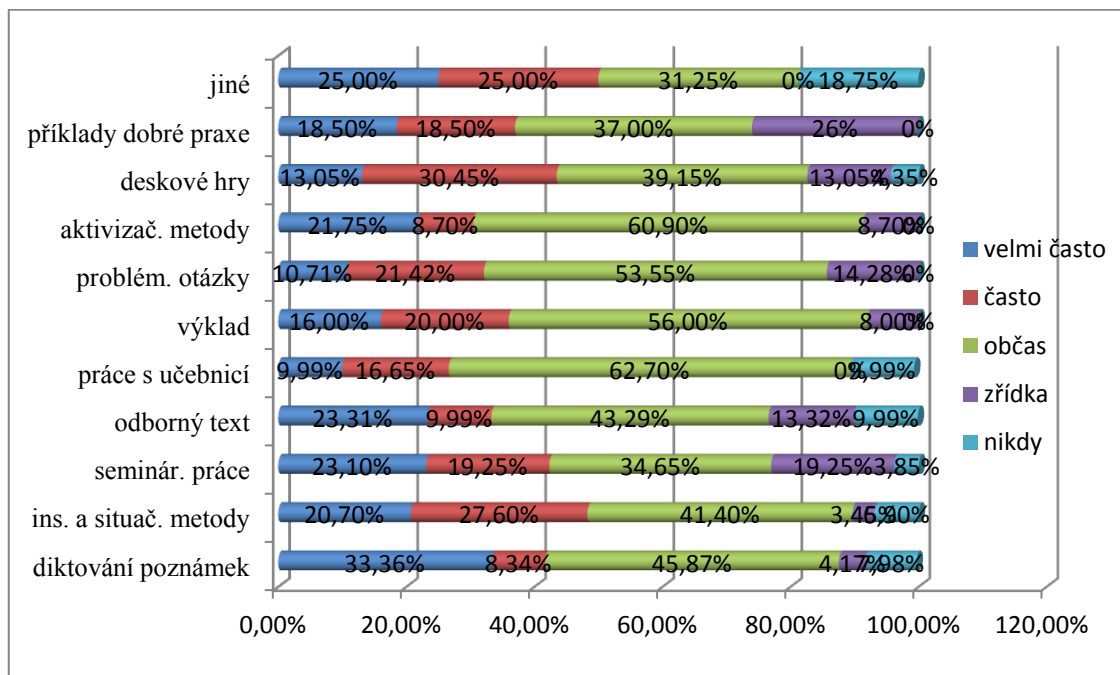

Graf č. 13 - Preferované formy výuky finanční gramotnosti, Zdroj: *Vlastní zpracování*

Jak vyplývá z výše zpracovaného grafu, 52 dotázaných respondentů (45,76 %) by při výuce finanční gramotnosti preferovali formou cvičení. Formě projektového vyučování by dávalo přednost 27 respondentů (23,76 %), výuku formou fiktivních firem zvolilo 23 respondentů (20,24 %) a formu výuky ve speciální učebně by upřednostňovalo 12 respondentů (10,56 %).

4.5.14 Otázka č. 14

Jaké metody byste raději preferovali při výuce ve výuce finanční gramotnosti?

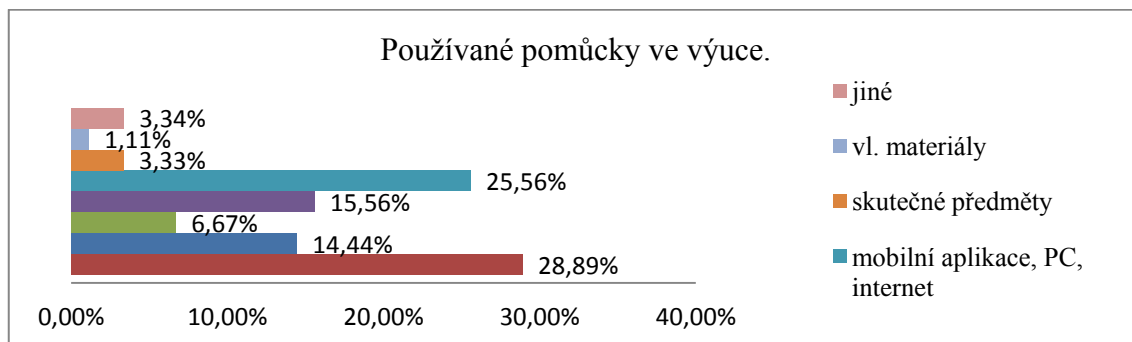

Graf č. 14 - Preferované metody ve výuce finanční gramotnosti, Zdroj: *Vlastní zpracování*

Z odpovědí zpracovaných v tomto grafu vyplývá, že nejčetnější skupinou jsou respondenti, kteří by raději využívali diktování poznámek žákům do sešitu velmi často. Tvoří ji celkem 29 dotázaných respondentů (33,36 %). Další z preferovaných metod, používaných velmi často by byly seminární práce a inscenační metody, se stejným počtem 20 dotázaných respondentů (23,10 %). Celkem 27 respondentů (30,45 %) by upřednostňovalo deskové hry a 24 dotázaných respondentů (27,60 %) by preferovalo inscenační a situační metody výuky. Všichni respondenti by občas upřednostňovali všechny výše uvedené metody při výuce finanční gramotnosti. Naopak 17 dotázaných respondentů (18,75 %) by nikdy nepreferovali jiné metody při výuce finanční gramotnosti, než jsou výše uvedeny.

4.5.15 Otázka č. 15

Jaké pomůcky používáte při výuce finanční gramotnosti?

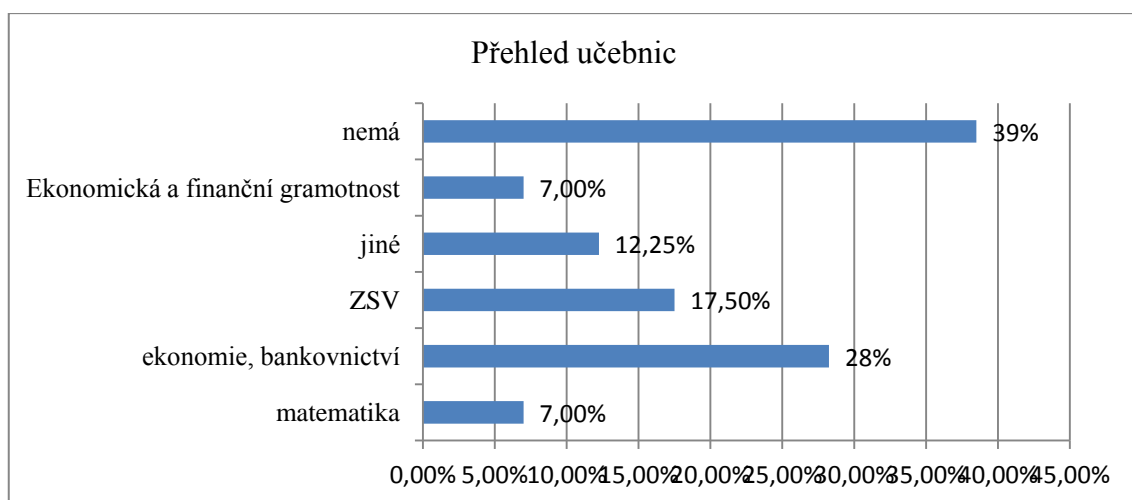

Graf č. 15 - Používané pomůcky ve výuce, Zdroj: *Vlastní zpracování*

Podle výsledků uvedených ve zpracovaném grafu je patrné, že nejvíce dotázaných, používá nejčastěji při výuce finanční gramotnosti pracovní sešity a listy. Tvoří je celkem 33 dotázaných respondentů (28,89 %). S mobilními aplikacemi, PC, internetem pracuje při výuce celkem 29 dotázaných respondentů (25,56 %). Učebnice používá při výuce 18 dotázaných respondentů (15,56 %), film a video používá 16 dotázaných respondentů (14,11 %). Nejméně využívané pomůcky při výuce jsou on-line deskové hry, 8 respondentů (6,67 %), skutečné předměty a jiné předměty, 4 respondenti (3,33 %), vlastní materiály, 1 respondent (1,11 %).

4.5.16 Otázka č. 16

V případě, že používáte k výuce finanční gramotnosti učebnice, napište prosím jaké?

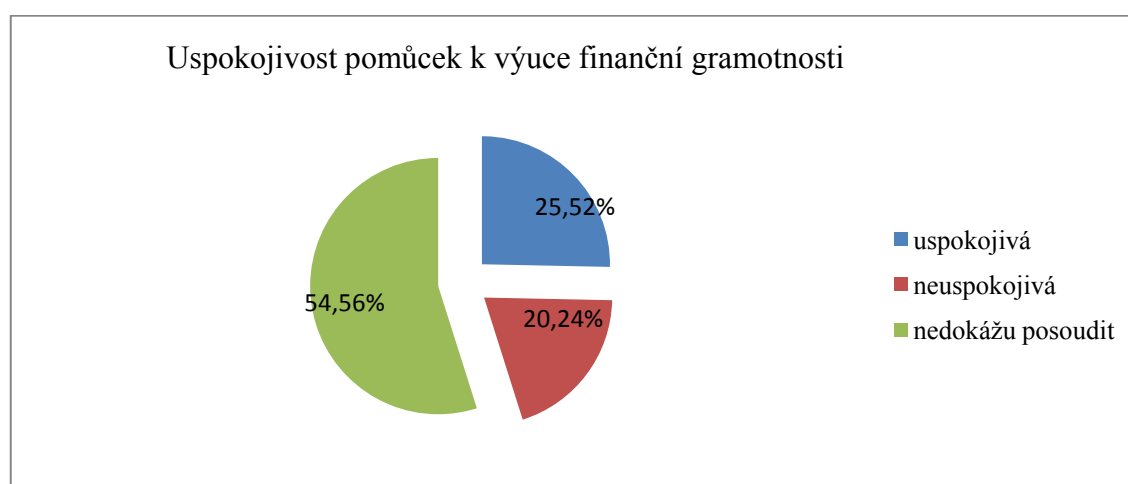

Graf č. 16 - Přehled učebnic, Zdroj: *Vlastní zpracování*

Dle odpovědí dotázaných respondentů znázorněných ve zpracovaném grafu vyplývá, že velká část dotazovaných respondentů nemá nebo nepoužívá doporučené knihy k výuce finanční gramotnosti celkem 34 dotázaných respondentů (39,00 %). Největší počet četností, které respondenti používají nejčastěji, jsou knihy ekonomie a bankovníctví. Tvoří ji celkem 25 dotázaných respondentů (28,00 %). Dále respondenti pracují s učebnicemi Základů společenských věd, celkem 15 dotazovaných respondentů (17,50 %). Jen 10 dotázaných respondentů (12,25 %), používá jiné knihy k výuce finanční gramotnosti. S učebnicemi matematiky a Ekonomické finanční gramotnosti pro SOU, pracuje stejný počet respondentů, a to pouze 6 dotazovaných respondentů (7,00 %).

4.5.17 Otázka č. 17

Je dle Vás nabídka pomůcek k výuce finanční gramotnosti dostatečná?

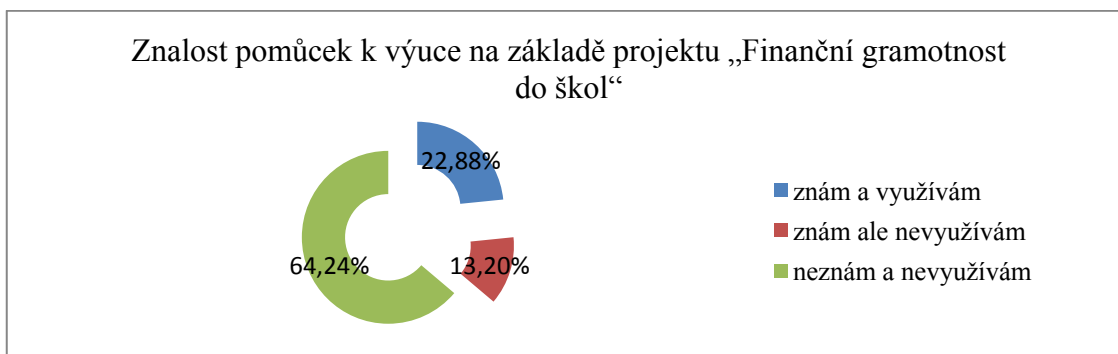

Graf č. 17- Uspokojivost pomůcek k výuce finanční gramotnosti, Zdroj: *Vlastní zpracování*

Dle odpovědí dotázaných respondentů znázorněných ve zpracovaném grafu č. 17 vyplývá, že neumějí posoudit, zda je nabídka pomůcek k výuce finanční gramotnosti dostatečná. Tvoří ji celkem 62 dotázaných respondentů (54,56 %). Celkem 29 dotázaných respondentů (25,52 %) považuje nabídku pomůcek za dostatečnou a 23 dotázaných respondentů (20,24 %) si myslí, že nabídka pomůcek k výuce je nedostatečná.

4.5.18 Otázka č. 18

Znáte pomůcky, které vznikají na základě projektu „Finanční gramotnost do škol“?

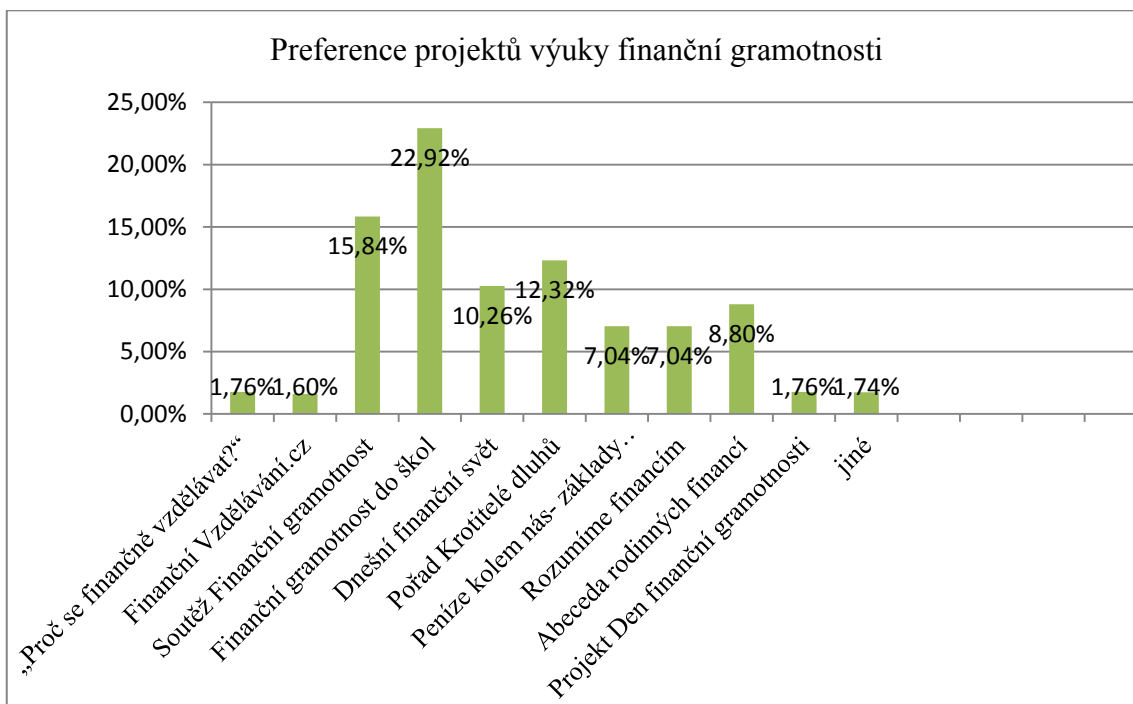
Graf č. 18 - Znalost pomůcek k výuce na základě projektu „Finanční gramotnost do škol“

Zdroj: *Vlastní zpracování*

Jak vyplývá z výše zpracovaného grafu, 73 dotázaných respondentů (64,24 %) nezná a nevyžívá projektu „Finanční gramotnost do škol“. Celkem 26 dotázaných respondentů (22,88 %) projekt zná a využívá při výuce finanční gramotnosti a 15 dotázaných respondentů (13,20 %) projekt zná, ale nevyžívá ho při výuce.

4.5.19 Otázka č. 19

Jaké projekty preferujete při výuce finanční gramotnosti?

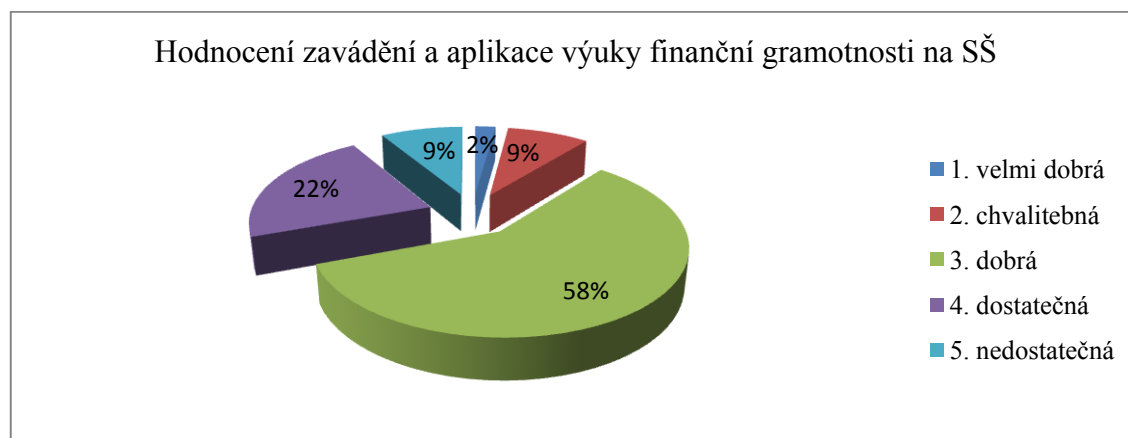
Graf č. 19 - Preference projektů výuky finanční gramotnosti, Zdroj: *Vlastní zpracování*

Jak vyplývá z výše zpracovaného grafu, 26 dotázaných respondentů (22,92 %) preferuje při výuce finanční gramotnosti projekt Finanční gramotnost do škol. Celkem 18 dotázaných respondentů (15,84 %) upřednostňuje projekt soutěž Finanční gramotnost a 14 dotázaných respondentů (12,32 %) dává přednost pořadu Krotitelé dluhů. Projektu Dnešní finanční svět upřednostňuje 10 dotázaných respondentů (10,26 %). Projekt Peníze kolem nás a Rozumíme financím, má stejný počet četností. Tvoří je celkem 8 dotázaných respondentů (7,04 %). Nejméně četností mají projekty „Proč se finančně vzdělávat“, Finanční vzdělávání. cz, Abeceda rodinných financí a jiné projekty k výuce finanční gramotnosti, kterým dávají přednost pouze dva dotázaní respondenti (1,76 %).

Třetí část dotazníku tvoří volné a otevřené položky, které zjišťují stanoviska a mínění respondentů o finančním vzdělávání a důležitosti této problematiky s možností vyjádřit svůj vlastní názor.

4.5.20 Otázka č. 20

Jak hodnotíte zavádění a aplikaci výuky finančního gramotnosti na středních školách?

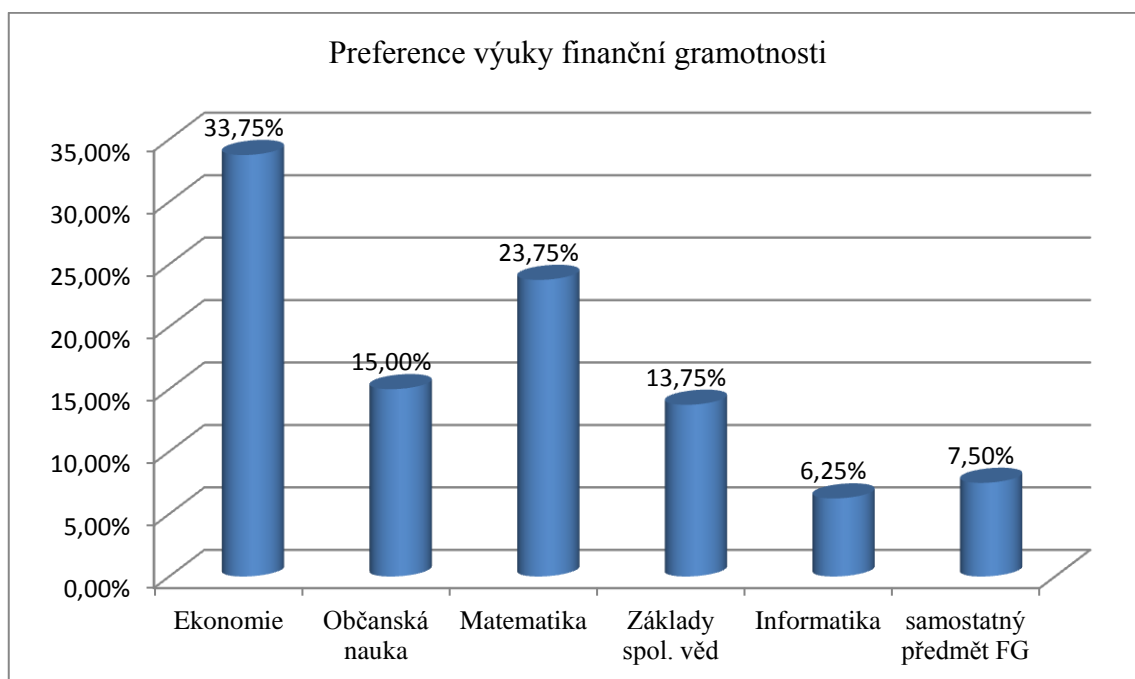
Graf č. 20 - Hodnocení zavádění a aplikace výuky finanční gramotnosti na SŠ, Zdroj: *Vlastní zpracování*

Podle výsledků uvedených ve zpracovaném grafu č. 21 je patrné, že více jak polovina dotázaných, které tvoří 66 respondentů (58,00 %) hodnotí zavádění a aplikaci výuky finanční gramotnosti na SŠ jako dobrou. Celkem 25 dotázaných respondentů (22,00 %) posuzuje zavádění a aplikaci výuky finanční gramotnosti na SŠ jako dostatečnou. Stejný počet dotázaných, tj. 10 respondentů (22,00 %), klasifikuje

zavádění a aplikaci výuky finanční gramotnosti na SŠ jako nedostatečnou. Pouze 2 dotázaní respondenti (2,00 %) posuzuje zavádění a aplikaci výuky finanční gramotnosti na SŠ jako velmi dobrou.

4.5.21 Otázka č. 21

Preferujete výuku finanční gramotnosti jako samostatný předmět nebo v rámci jiného předmětu? Pokud by měla být začleněna do jiného předmětu, napište do jakého?

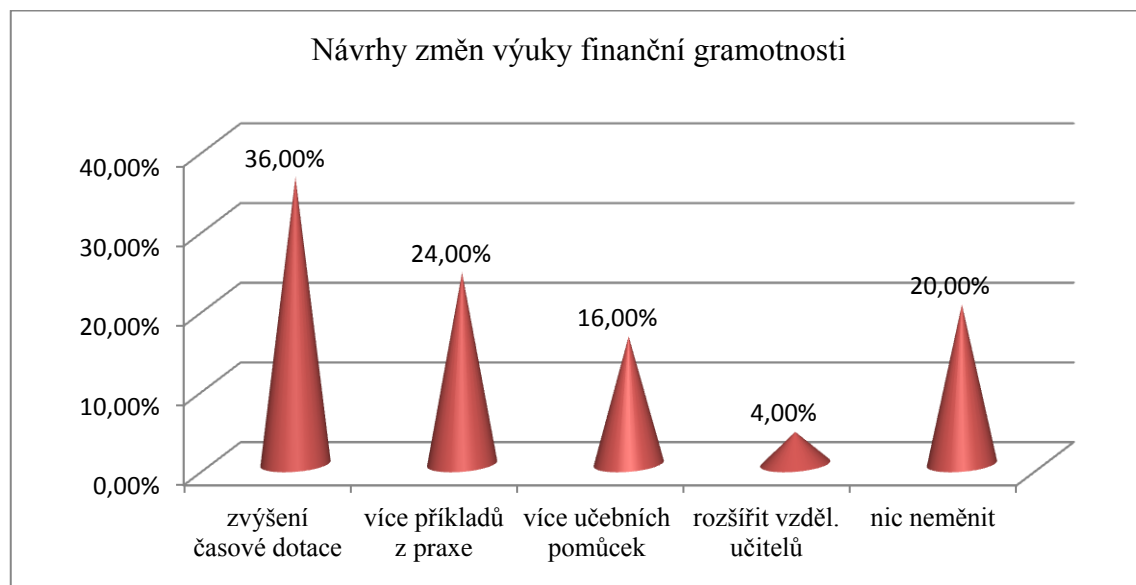

Graf č. 21- Preference výuky finanční gramotnosti, Zdroj: *Vlastní zpracování*

Jak vyplývá z výše zpracovaného grafu, 38 dotázaných respondentů (33,75 %) se domnívá, že výuka finanční gramotnosti by se měla vyučovat v předmětu ekonomie. Celkem 27 dotázaných respondentů (23,75 %) si myslí, že výuka finanční gramotnosti by se měla vyučovat v rámci matematiky, 17 dotázaných respondentů (15,00 %) dává přednost předmětu občanská nauka a 16 dotázaných respondentů (13,75 %) upřednostňuje základy společenských věd. Zhruba stejný počet dotázaných respondentů, soudí, že výuka finanční gramotnosti by se měla zakomponovat do předmětu informační technologie nebo se vyučovat samostatně.

4. 5. 22 Otázka č. 22

Co byste změnili ve výuce finančního gramotnosti?

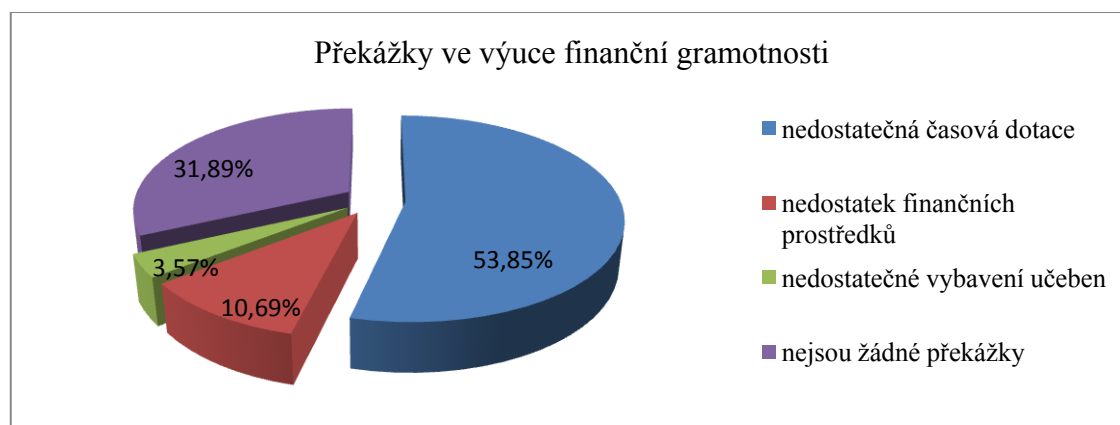

Graf č. 22 - Návrhy změn výuky finanční gramotnosti, Zdroj: *Vlastní zpracování*

Dle odpovědí dotázaných respondentů znázorněných ve zpracovaném grafu vyplývá, že nejvíce četností mají návrhy změn o zvýšení časové dotace na výuky finanční gramotnosti, pro které hlasovalo celkem 41 dotázaných respondentů (36,00 %). Celkem 27 dotázaných respondentů (24,00 %) považuje za důležité zvýšení příkladů dobré praxe a 23 dotázaných respondentů (20,00 %) má za to, že není nutné provést změny ve výuce finanční gramotnosti. Nejméně dotázaných respondentů (4,00 %) by rozšířilo vzdělávání učitelů pro výuku finanční gramotnosti.

4.5.23 Otázka č. 23

Cítíte nějaké překážky ve Vaší práci ve výuce finančního gramotnosti?

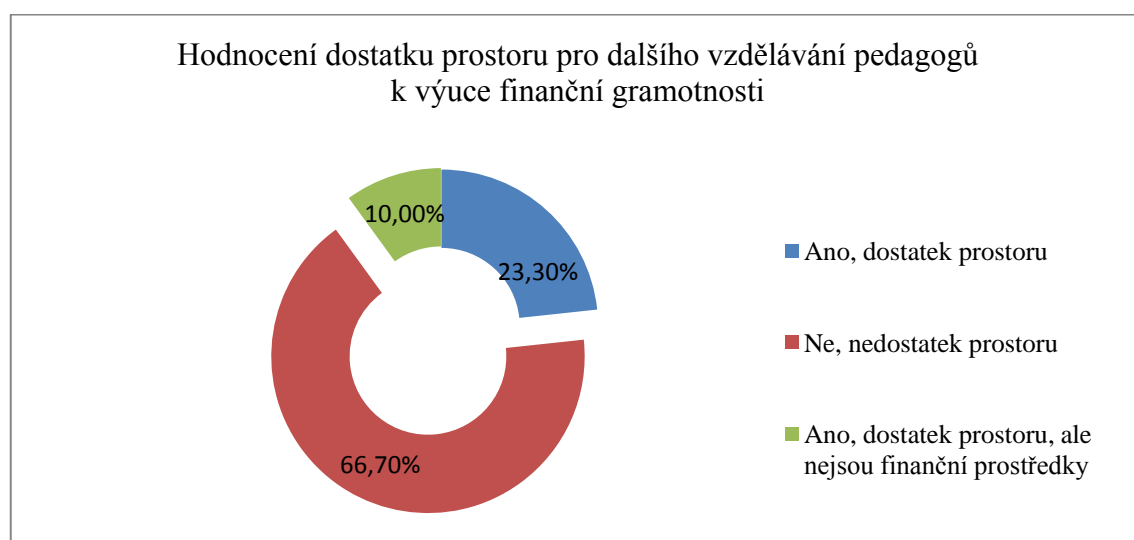

Graf č. 23 - Překážky ve výuce finanční gramotnosti, Zdroj: *Vlastní zpracování*

Podle výsledků uvedených ve zpracovaném grafu je patrné, že nejvíce dotázaných, považuje za nejčastější překážku ve výuce finanční gramotnosti nedostatečnou časovou dotaci. Tvoří je celkem 61 dotázaných respondentů (53,85 %). Celkem 36 dotázaných respondentů (53,85 %) je přesvědčeno, že žádné překážky ve své práci ve výuce finanční gramotnosti nemá. Za další překážku dotazovaní považují nedostatek finančních prostředků. Což odpovídělo celkem 12 dotázaných respondentů (10,69 %). Nejmenší počet respondentů pocítují nedostatek a překážky ve vybavenosti učeben, celkem 4 dotázaní respondenti (3,57 %).

4.5.24 Otázka č. 24

Máte dostatečný prostor pro další vzdělávání pedagogů k výuce finanční gramotnosti?

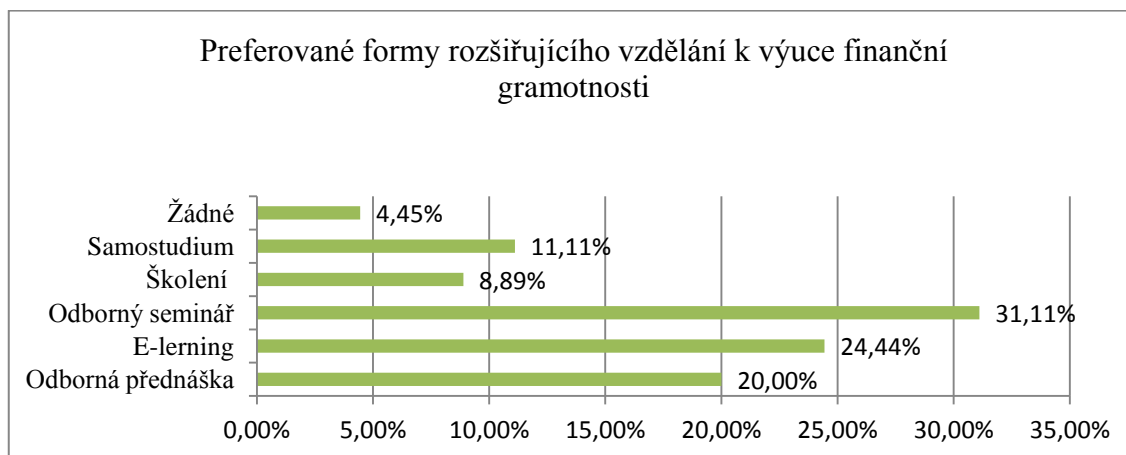

Graf č. 24- Hodnocení dostatku prostoru pro dalšího vzdělávání pedagogů k výuce finanční gramotnosti
Zdroj: *Vlastní zpracování*

Z grafu je patrné, že převládající většina, celkem 76 dotazovaných respondentů (66,70 %), nemá dostatek prostoru a času na další vzdělávání pedagogů k výuce finanční gramotnosti, pouze 27 dotazovaných respondentů (23,30 %) by dle jejich mínění, čas i prostor měli. Nepatrná část dotázaných, tj. 11 respondentů (10,00 %) si myslí, že prostor a čas by měli, ale nemají na další vzdělávání pedagogů dostatek finančních prostředků.

4.5.25 Otázka č. 25

Pokud byste si musel/a vybrat, jakou formou by mělo být rozšířeno vaše finanční vzdělání, bylo by to?

Graf č. 25- Preferované formy rozšiřujícího vzdělání k výuce finanční gramotnosti

Zdroj: *Vlastní zpracování*

Podle odpovědí zaznamenaných ve zpracovaném grafu je patrné, že nejvíce dotázaných, by upřednostňovalo rozšíření finančního vzdělání formou odborného semináře. Tvoří je celkem 35 dotázaných respondentů (31,11 %). Velký zájem by byl mezi respondenty o rozšíření finančního vzdělání formou E-learningu, celkem 28 dotázaných respondentů (24,44 %) a také o odborné přednášky, které preferovalo 23 dotázaných respondentů (20,00 %). Celkem 13 dotázaných respondentů (11,11 %) by upřednostňovalo raději samostudium. Nejmenší zájem byl o formu školení a 5 dotázaných respondentů (4,45 %) nemělo zájem o jakékoli vzdělávání.

4.5.26 Otázka č. 26

Zde je místo pro Váš názor či podnět na tematiku finančního vzdělávání, jeho zařazení do výuky, případně na další námět při výuce finančního vzdělávání. Můžete uvést i své zkušenosti z praxe, nebo Váš názor na současnou úroveň finanční gramotnosti žáků, ale i pedagogů atp.,

Učitelé hodnotili finanční gramotnost z hlediska důležitosti výuky obzvláště u učebních oborů do budoucnosti, znalost pojmů, půjček, prevence zadlužení, domácí hospodaření, atp. Navrhovali zavádět průřezově Finanční gramotnost, již v dostatečné míře od 1. tříd ZŠ. Aby se finanční vzdělávání prolínat více předměty - např.

v matematice při výpočtu procent zároveň upozornit studenty na výši úroků u finančních produktů, na RPSN - matematik by měl ovládat i tuto tematiku, atd. Preferovali více samostatnosti s výstupem jako ročníková práce apod.

U učebních oborů je finanční gramotnost podepřena praxí na externích pracovištích za kterou dostávají mzdu a mohou tak nakládat již se svými finančními prostředky. A proto soudí, že pokud studenti budou mít možnost nakládat a hospodařit se svým kapesným a budou mít dostatek dobrých příkladů z praxe je možné, že o tento obor projeví větší zájem a výsledek bude pro ně mít i zajímavý efekt.

Konstatovali, že před 22 lety, finanční gramotnost byla mezi žáky minimální. Dnešní povědomí o této tematice je o mnohem lepší.

I přesto se domnívají, že ve školách je finanční gramotnost nedostačující. Chybějí finance a časová dotace pro tento předmět. Podceňují se tyto důležité informace pro žáky.

Navrhovali větší hodinové dotace na finanční tematiku v rámci ekonomie a u takto zaměřených oborů posílit praktická cvičení.

Hodnotili i dobré zkušenosti s výukou finanční gramotnosti. Ale i vzhledem k množství studijních oborů na škole se nezabýváme učebními plány ostatních předmětů. Plní požadavky stanovené v rámci výuky matematiky.

4.6 Vyhodnocení dotazníku

První část dotazníku má obecný charakter a poskytuje informace o zainteresovaných respondentech. Dotazníkového šetření se zúčastnili učitelé převážně z Olomouckého kraje, s většinovým zastoupením SOU a Gymnázií. Délka jejich praxe se nejčastěji pohybovala od jednoho roku do čtyř let ale i nezanedbatelná část učitelů měla více jak třicetiletou praxi s různorodou aprobací. Dotazník vyplnily dvě třetiny žen a jedna třetina mužů.

Druhá a třetí část dotazníku zjišťuje a odpovídá na parciální cíle práce.

- Zjistit, zda se učitelé přiklání k tomu, aby se finanční gramotnost vyučovala jako samostatný předmět.
- Zjistit, zda se učitelé přiklání k tomu, aby se finanční gramotnost vyučovala jako součást jiného předmětu.
- Určit, jaké učebnice, zdroje, metody atp. využívají respondenti při výuce finanční gramotnosti.

- Zjistit, jaké učebnice, zdroje, metody atp. by použili respondenti při výuce finanční gramotnosti.
- Vyjádřit postoje učitelů k vyučování v oblasti finanční gramotnosti žáků na středních školách a víceletých gymnáziích.
- Stanovit, zda učitelé středních škol a víceletých gymnázií pokládají za nutné další vzdělávání pedagogů v oblasti finanční gramotnosti.

Skoro všichni dotazovaní učitelé (86 %) odpověděli, že výuka finanční gramotnosti na jejich škole je začleněna do jiného vyučovacího předmětu, a to převážně do ekonomie a matematiky, v menší míře i do základů společenských věd, občanské nauky a informačních technologií.

Dle tematické zprávy České školní inspekce z roku 2013 (dále jen „ČŠI“), se střední školy finanční gramotnosti věnují více než pět let a v jedné třetině případů je určeným odborníkem na výuku finanční gramotnosti vyučující matematiky nebo občanské výchovy a základů společenských věd.⁷³

Jak vyplývá ze zpracovaného grafu č. 21, pouze nepatrný počet učitelů (7,5 %) se přiklání k tomu, aby se finanční gramotnost vyučovala jako samostatný předmět. Drtivá většina učitelů (92,5 %) preferuje začlenění výuky finanční gramotnosti do jiného předmětu. Zpráva ČŠI uvádí, že na většině škol (89 %), je vzdělávací obsah finanční gramotnosti realizován v rámci stávajících vyučovacích předmětů. Pouze na úplných ZŠ byla výrazněji zavedena výuka finanční gramotnosti jako samostatný předmět.⁷⁴

Všichni učitelé se domnívají, že výuka je poměrně stejně zastoupena v každém ročníku, s hodinovou dotací 1 až 2 hodiny týdně. Učitelé se domnívají, že finanční gramotnost je přiměřeně a dostatečně začleněna do Standardů pro střední vzdělání. Tento model hodinové dotace je shodný s učebním plánem gymnázií.

Nejčastěji dotázaní učitelé používají formy výuky hromadné s metodou výuky diktování poznámek žákům do sešitu. Pokud by se mohli rozhodnout, upřednostňovali by formy praktického cvičení, projektového vyučování a výuku formou fiktivních firem s preferovanými metodami jako seminární práce.

⁷³ ČESKÁ ŠKOLNÍ INSPEKCE, ČŠI. *Tematická zpráva: Podpora rozvoje matematické, finanční a čtenářské gramotnosti* [online]. 2013. 2013 [cit. 2015-06-23]. Dostupné z: <http://www.csicr.cz/>

⁷⁴ Tamtéž

Dle ČŠI, závisí využívání metod výuky na tom, kdo je ve škole pověřen výukou finanční gramotnosti. Zatím co metodu řešení úloh z běžného života využívají všichni téměř stejně, inscenační metody a skupinovou práci výrazněji ve školách, kde odborníkem je vyučující výchovy k občanství nebo základů společenských věd.⁷⁵

Nejčastěji vyučující při výuce finanční gramotnosti používají pracovní sešity a listy s využitím mobilních aplikací, PC, internetem. Krom učebnic matematiky a ekonomie se zanedbatelným podílem Ekonomické finanční gramotnosti pro SOU, učitelé nemají potřebné učebnice k výuce finanční gramotnosti. Učitelé neumějí posoudit, zda je nabídka pomůcek k výuce finanční gramotnosti dostatečná, třetina z nich si myslí, že je nedostatečná.

Drtivá většina nezná a nevyužívá projektu „Finanční gramotnost do škol“, pouze třetina preferuje tento projekt.

Podle výsledků odpovědí učitelů je patrné, že více jak polovina dotazovaných učitelů hodnotí zavádění a aplikaci výuky finanční gramotnosti na SŠ jako dobrou. Třetina posuzuje zavádění a aplikaci výuky finanční gramotnosti na SŠ jako dostatečnou. A soudí, že výuka finanční gramotnosti by se měla zakomponovat do jiného předmětu, většinou matematiky a ekonomie, nikoliv jako samostatný předmět. Preferovali změny jako zvýšení časové dotace na výuky finanční gramotnosti, zvýšení příkladů dobré praxe, více učebních pomůcek a v neposlední řadě rozšířit vzdělávání učitelů, na které ale nemá dostatek prostoru a času aby se mohli dále vzdělávat ve výuce finanční gramotnosti, Podle odpovědí zaznamenaných ve zpracovaném grafu je patrné, že nejvíce dotázaných, by upřednostňovalo rozšíření finančního vzdělání formou odborného semináře.

Jako nejčastější překážky učitelé uvádějí nedostatečnou časovou dotaci, nedostatek finančních prostředků a překážky ve vybavenosti učeben.

4.7 Ověření platnosti hypotéz

- **Hypotéza H1:** Většina respondentů se domnívá, že výuka finanční gramotnosti na školách je nedostačující.
- **Hypotéza H2:** Většina respondentů se domnívá, že výuka finanční gramotnosti na školách je dostačující.

⁷⁵ ČESKÁ ŠKOLNÍ INSPEKCE, ČŠI. *Tematická zpráva: Podpora rozvoje matematické, finanční a čtenářské gramotnosti* [online]. 2013. 2013 [cit. 2015-06-23]. Dostupné z: <http://www.csicr.cz/>

Platnost **hypotézy H1**, že většina respondentů se domnívá, že výuka finanční gramotnosti na školách je nedostačující, se ve výzkumu nepotvrdila. Pouze 9 % respondentů má za to, že výuka finanční gramotnosti na školách je nedostačující.

Ve výzkumu se potvrdila platnost **hypotézy H2**, a tedy tvrzení, že výuka finanční gramotnosti na školách je dostačující. Celkem 58 % dotázaných respondentů se shodlo na názoru, že výuka finanční gramotnosti je dobrá, tedy dostačující.

4.8 Závěrečná doporučení

Díličními cíli práce je také vymezit ze zjištěných dosavadních informací případná slabá místa a naopak příležitosti vztahující se k výuce finanční gramotnosti na středních školách a víceletých gymnáziích dle hodnocení učitelů.

V tomto případě je podstatné dodržování a ověřování implementace finanční gramotnosti na středních školách, zda jsou dosaženy cílové výstupy, které byly stanoveny v Systému budování finanční gramotnosti a Národní strategii rozvoje finančního vzdělávání. Vzhledem k pocíťovanému nedostatku času a nedostatečné časové dotaci může docházet k volbě témat, která nemusejí odpovídat aktuální ekonomické situaci. Výuka finanční gramotnosti představuje pro učitele neustále aktualizovat vzdělávací obsah. Příčinou jsou přeměny v oblasti zákonů, změny ve výši daní, měnící se parametry finančních produktů aj.

Z provedeného výzkumu jsem zjistila, že vyučující nemají potřebné učebnice k výuce finanční gramotnosti. Doporučila bych mnohem větší medializaci dostupných zdrojů, projektů a literatury, avšak je nutno zachovávat její přiměřenou formu.

Ekonomická témata poskytují různé možnosti volby témat pro projektovou výuku, protože jsou přímo spjaty s životní realitou a přímo vyzívá k zařazení této metody do finančního vzdělávání. Metodickým materiálů, metodám výuky finanční gramotnosti s vybranými projekty podporujícími finanční gramotnost, které přispívají k širším možnostem aplikace ekonomických poznatků, je věnována celá třetí kapitola.

Organizační formy, které upřednostňuje ve výuce finanční gramotnosti a patří mezi nejvhodnější formy podle Hesové, můžeme zařadit projektovou, kooperativní výuku a integrovanou tematickou výuku, které nabízí více než frontální výuka.⁷⁶

⁷⁶ HESOVÁ, A. *Finanční gramotnost ve výuce metodická příručka*.

Uvedená metodická doporučení nejsou závazná, mají doporučující charakter, spíše mají učitelům pomáhat a ukázat jim na konkrétních případech způsob, jakým lze finanční gramotnost efektivně zařadit do hodin. Velkým přínosem a inspirací je jistě rozsáhlý seznam odkazů na nejrůznější tištěné i internetové pomůcky a zdroje, počítačové programy, deskové hry, videa a televizní programy, učebnice i příručky pro učitele, webové stránky s finanční tematikou, odborná pedagogická literatura i oficiální dokumenty z oblasti finanční gramotnosti.

Jako příležitost vidím zlepšení finanční gramotnosti obyvatelstva, především budoucí generace. Případné zlepšení ekonomické situace v zemi. Způsobilost občanů se lépe orientovat ve finančních produktech a finančně zabezpečit sebe i svou rodinu. Docílit mnohem větší zodpovědnosti za vlastní rozhodnutí v oblasti financí. Působit preventivně proti finančním rizikům. Zlepšit dovednosti, které vedou k uplatnění na trhu práce. Třetí kapitola pojednává také o metodických doporučeních školám.

Domnívám se, že výuka finanční gramotnosti závisí především na přiměřené formě zprostředkování ekonomických poznatků, a proto osobnost vyučujícího se způsobilostmi tyto informace žákům vhodně předat, nabývá na významu. Závisí tedy nejen na odborných vědomostech pedagoga (čímž je myšlena patřičná vystudovaná aprobace), ale i na jeho pedagogických schopnostech a dovednostech.

ZÁVĚR

Hlavním cílem mé diplomové práce je analyzovat problematiku zavádění výuky finanční gramotnosti středních škol a víceletých gymnázií.

V souvislosti s provedeným výzkumem bylo zjištěno, že velký důraz musí být kladen na mnohem větší medializaci dostupných zdrojů, projektů a literatury. A proto zásadním by mělo být využívání těchto informačních pramenů, učebních pomůcek, metod a forem práce ve vyučování finanční gramotnosti. Sami pedagogové cítí potřebu rozšíření svého ekonomického vzdělání. Za vhodnou formu považují odbornou přednášku, která by proběhla přímo na škole, kde učí, školení, odborné semináře či využívání e-learningu. V současné době existuje mnoho dostupných zdrojů od literatury, projektů či internetových stránek, atp., které se vztahují k rozvoji finančního vzdělávání. Ty, které já osobně považuji za základní, s nimiž by pedagogové měli být obeznámeni, jsem uvedla ve třetí kapitole.

K tomu, aby výuka finanční gramotnosti byla dostatečně účinná ve smyslu dosahování stanovených cílů jak v Systému budování finanční gramotnosti na základních a středních školách, tak i v Národní strategii finančního vzdělávání, je podstatná důsledná kontrola provedených kroků. Přípravená strategie by se měla pružně přizpůsobovat také případným novým trendům a aktuálnímu vývoji nejen v České republice.

Mladí lidé, kteří nabydou ekonomických poznatků od odborně vyškolených pedagogů, se budou schopni lépe prosadit a vkročit do samostatného života, akceptovat společenské a občanské role společně s vlastním tvůrčím podílem na životě společnosti, kdy ekonomické vědomosti a dovednosti mohou předat vlastním dětem

Závěrem je možné konstatovat, že finanční gramotnost středních škol z pohledu dotazovaného vzorku nevybočuje z poznatků, které přinesly průzkumy finanční gramotnosti. Jakým způsobem úroveň finanční gramotnosti ovlivní život jednotlivých žáků v následných letech je již na nich samotných. V každém případě je nezbytné pokračovat se s neztenčeným úsilím ve výchově a výuce finanční gramotnosti. Ke zlepšení této výuky by mohla přispět, alespoň částečně, i tato práce.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BALABÁN, Z. Slabikář *finanční gramotnosti. Učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti*. 2. aktualiz, vyd. Praha: Cofet, 2011, 321 s. ISBN 9788090439610.

DVOŘÁKOVÁ, Zuzana a kol. *Finanční vzdělávání pro střední školy: se sbírkou řešených příkladů na CD*. Praha: C. H. Beck, 2011. ISBN 978-80-7400-008-9

DVOŘÁKOVÁ, Z., SMRČKA L.. *Finanční vzdělávání pro střední školy*. Praha: C. H. Beck, 2011. ISBN 978-80-7400-008-9.

FIŠERA J., Strategie rozvoje lidských zdrojů pro Českou republiku. Národní vzdělávací fond, o. p. s., 2000. [online]. 12.2.2015 [cit. 2015-02-12]. Dostupné z: http://www.nvf.cz/rozvoj_lz/strategie

GRECMANOVÁ, Helena a Eva URBANOVSKÁ. *Aktivizační metody ve výuce, prostředek ŠVP*. Olomouc: Hanex, 2007. ISBN 978-8085783-73-5.

MAŇÁK, Josef a Vlastimil ŠVEC. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5.

HENDL, Jan: *Kvalitativní výzkum. Základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál, 2008. ISBN 80-7367-040-2

HESOVÁ, A. *Metodická doporučení pro výuku finanční gramotnosti*. Praha: Národní ústav pro vzdělání, 2013. ISBN 978-807481-002-2.

HESOVÁ, A. *Finanční gramotnost ve výuce metodická příručka*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, divize VÚP, 2011. ISBN 978-80-86856-76-6. Dostupné z: http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2011/11/Financni_gramotnost_ve_vyuce_definitivni.pdf

HESOVÁ, Alena a ZELENDOVÁ, Eva. *Finanční gramotnost ve výuce: metodická příručka* [online]. Praha: NÚV, divize VÚP, 2011 [cit. 2014-08-13]. ISBN 978-80-86856-76-6.

Dostupné z: http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2011/11/Financni_gramotnost_ve_vyuce_definitivni.pdf

HESOVÁ, A., Testování finanční gramotnosti v rámci šetření PISA [online] 2012 [cit.2014-01-04]

KLÍNSKÝ, Petr a kol. *Finanční gramotnost: obsah a příklady z praxe škol* [online]. Praha: NÚOV, 2008 [cit. 2014-08-13]. ISBN 978-80-87063-13-2. Dostupné z: http://www.nuov.cz/uploads/Financni_gramotnost_obsah_a_priklady_z_praxe_skol.pdf

KLÍNSKÝ, Petr a CHROMÁ, Danuše. *Finanční gramotnost: úlohy a metodika* [online]. Praha: NÚOV, 2009 [cit. 2014-08-13]. ISBN 978-80-87063-26-2. Dostupné z: http://clanky.rvp.cz/wp-content/upload/prilohy/7625/financni_gramotnost_metodicka_prirucka_pro_ucitele.pdf

KLÍNSKÝ, Petr, MÜNCH, Otto a CHROMÁ, Danuše. *Ekonomika: ekonomická a finanční gramotnost pro střední školy. 4., upr. vyd.* Praha: Eduko, 2013. ISBN 978-80-87204-82-5.

KIYOSAKI, Robert T. *Bohatý táta, chudý táta: co bohatí učí svoje děti a chudí a střední vrstvy ne.* Praha: Pragma, 2001, 214 s. ISBN 80-720-5822-3.

KOVALIKOVÁ, S. *Integrovaná tematická výuka: model.* Kroměříž: Spirála, 1995. ISBN 80-901873-1-5.

LOKAJ A. *Etika finanční gramotnosti.* Havířov: in-PRESS CZ s. r. o., 2012. ISBN 978-80-7464-138-1.

MAŇÁK, Josef a Vlastimil ŠVEC. *Výukové metody.* Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5.

NAVRÁTILOVÁ, P. *Finanční gramotnost - učebnice učitele.* 2012. vyd. Kralice na Hané: Computer Media s.r.o., 2012. ISBN 978-80-7402-107-7.

NOVÝ, M. RADIMSKÁ Z., ŠIMEK B., *Příklady z finanční gramotnosti*. 2014. vyd. Pzeň: BÍLÝ SLON - COPYDIGITAL s.r.o., 2014. ISBN 978-80-905667-0-5.

OBST, Otto. *Didaktika sekundárního vzdělávání*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci,

RADOVÁ, Jarmila, DVOŘÁK, Petr a MÁLEK, Jiří. *Finanční matematika pro každého*. 8., rozš. vyd. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4831-3.

SAMUELSON, P.A., NORDHAUS, W.D. *Ekonomie*. 2013. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 2013. ISBN 978-80-205-0629-0

SKOŘEPA, Michal a SKOŘEPOVÁ, Eva. *Finanční a ekonomická gramotnost pro základní školy a víceletá gymnázia*. Praha: Scientia, 2008. 3 sv. ISBN 978-80-86960-41-8.

ŠKVÁRA, Miroslav. *Finanční gramotnost*. 1. vyd. Praha: M. Škvára, 2011. ISBN 978-80-904823-0-2.

ŽÁK, Vojtěch. *Metody a formy výuky*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, 2012. ISBN 978-80-87652-19-0.

INTERNETOVÉ ZDROJE

Definice finanční gramotnosti. In *Národní strategie finančního vzdělávání*[online]. Aktualizované znění. Praha :Ministerstvo financí ČR, 2010. [cit. 2012-04-18], s. 11–12.

High-level Principles on National Strategies for Financial Education. [online]. oecd.org [cit. 2014- 01- 05] Dostupné z WWW:www.financial-education.org/standards.html

OECD. *PISA 2012 Results: Students and Money: Financial Literacy Skills for the 21st Century (Volume VI)*,

FINANČNÍ GRAMOTNOST V ČR. *Odborné výzkumy 2010-12* [online]. PPT-zaverecna-zprava-mereni-FG - plne-zneni.pdf. Praha: STEM/MARK, a.s., 2010 [cit. 2015-03-02]. Dostupné z: www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/EXT

Ministerstvo financí ČR - proč se finančně vzdělávat?[online]. [cit. 2014-10-22]. Dostupné z: <http://www.psfv.cz/>.

ČŠI. *Tematická zpráva: Podpora rozvoje matematické, finanční a čtenářské gramotnosti* [online]. 2013. 2013 [cit. 2015-06-23]. Dostupné z: <http://www.csicr.cz/>

Finanční Vzdělávání.cz?[online]. [cit. 2014-10-21]. Dostupné z: <http://www.financnivzdelavani.cz>.

Soutěž Finanční gramotnost[online]. [cit. 2014-10-22]. Dostupné z: <http://www.fgsoutez.cz>.
EU peníze základním školám- Operační program Vzdělávání pro konkurenceschopnost
Finanční gramotnost do škol

Den finanční gramotnosti [online]. [cit. 2014-10-21]. Dostupné z: <http://www.denfinancnigramotnosti.cz>.

Abeceda rodinných financí [online]. [cit. 2014-10-21]. Dostupné z: <http://www.abecedarodinnychfinanci.cz> >.

Dnešní finanční svět [online]. [cit. 2014-10-21]. Dostupné z: <http://www.dnesni-financi-svet.cz>>.

Česká televize [online]. [cit. 2014-10-21]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10213556322-krotitele-dluhu/311292320110016/>>.

Rozumíme penězům [online]. [cit. 2014-10-21]. Dostupné z: <http://www.rozumimepenezum.cz/> >.

Peníze kolem nás- základy finanční gramotnosti [online]. [cit. 2014-10-21]. Dostupné z: <http://www.financni-gramotnost-hrou.cz> >.

Rozumíme financím [online]. [cit. 2014-10-21]. Dostupné z: <http://www.rozumimefinancim.cz/> >.

Moje familie[online]. [cit. 2014-10-21]. Dostupné z: <http://www.mojefamilie.cz/index.php>>.

Česká republika. USNESENÍ VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY. In: č. 1594. 2005. H

Česká republika. Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách. In: *společný dokument - MF, MPO, MŠMT*.

Metodický portál RVP. HULA, Lukáš a Alena HESOVÁ. *Komentář k výsledkům mezinárodního šetření PISA v oblasti finanční gramotnosti*

MFČR. Národní strategie finančního vzdělávání. <http://www.psfv.cz/cs/pro-odborniky/strategicke-dokumenty#gramotnost>Národní ústav odborného vzdělávání. *Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách*

MFČR. Národní strategie finančního vzdělávání. <http://www.psfv.cz/cs/pro-odborniky/strategicke-dokumenty#gramotnost>

MŠMT: *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice – Bílá kniha* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Vydal Ústav pro informace ve vzdělávání – nakladatelství Tauris. 2001.

PARTNERS FOR LIFE PLANNING. In: Finanční gramotnost: výzkum. 2011 [cit. 2014-04-14]. Dostupné z: http://www.denfinancnigramotnosti.cz/datab/2012161404_9_2011_den_financni_gramotnosti_partners_web.pdf

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek. 1: Složky finanční gramotnosti

SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1 - Počet respondentů dle krajů, kde se škola nachází

Graf č.2 - Typ středních škol zúčastněných respondentů

Graf č. 3 - Délka praxe respondentů

Graf č. 4 - Aprobace respondentů

Graf č. 5 - Počet respondentů dle pohlaví

Graf č. 6 - Aplikace finanční gramotnosti ve školách

Graf č. 7 - Začlenění finanční gramotnosti do předmětů

Graf č. 8 - Výuka finanční gramotnosti v ročnících

Graf č. 9 - Časová dotace výuky finanční gramotnosti

Graf č. 10 - Začlenění finanční gramotnosti do Standardů pro střední vzdělání

Graf č. 11 - Používané formy výuky finanční gramotnosti

Graf č. 12 - Využití metod ve výuce finanční gramotnosti

Graf č. 13 - Preferované formy výuky finanční gramotnosti

Graf č. 14 - Preferované metody ve výuce finanční gramotnosti

Graf č. 15 - Používané pomůcky ve výuce

Graf č. 16 - Přehled učebnic

Graf č. 17- Uspokojivost pomůcek k výuce finanční gramotnosti

Graf č. 19 - Preference projektů výuky finanční gramotnosti

Graf č. 20 - Hodnocení zavádění a aplikace výuky finanční gramotnosti na SŠ

Graf č. 21- Preference výuky finanční gramotnosti,

Graf č. 22 - Návrhy změn výuky finanční gramotnosti

Graf č. 23 - Překážky ve výuce finanční gramotnosti

Graf č. 24- Hodnocení dostatku prostoru pro dalšího vzdělávání pedagogů k výuce finanční gramotnosti

Graf č. 25- Preferované formy rozšiřujícího vzdělání k výuce finanční gramotnosti

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Harmonogram plánovaných aktivit finančního vzdělávání

Příloha č. 2: Standardy finanční gramotnosti pro ZŠ a SŠ

Příloha č. 3: Dotazník

PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Harmonogram plánovaných aktivit finančního vzdělávání

Úkol/aktivita	Počáteční vzdělávání		Další vzdělávání	
	Termín	Odpovědný subjekt	Termín	Odpovídající subjekt
1. Vytvoření standardů finanční gramotnosti	Splněno		Splněno	
2. Vstupní ověření úrovně Finanční gramotnosti populace	-		2010	MF a ČNB
3. Vstupní přehled projektů Finančního vzdělávání	Splněno		Splněno	
4. Implementace standardů Finanční gramotnosti do RVP	2007 - 2013	MŠMT		
5. Metodická doporučení školám a zařazení témat finančního do vzdělávacích programů v systému dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků	2008 - 2013	MŠMT		
6. Výběr projektů a posouzení možností jejich případné dotační podpory	-			MPO
7. Monitorování úrovně finanční gramotnosti populace	-		Průběžně	MF, ČNB
8. Mapování projektů finančního vzdělávání, včetně identifikace problémových oblastí a nepokrytých cílových skupin	Průběžně		Průběžně	
9. Realizace vzdělávání zaměstnanců úřadů práce	-		2011	MPSV
10. Revize standardů finanční gramotnosti	2014 (v souladu s harmonogramem revizí RVP)	MŠMT v součinnosti s MF a ČNB	2014 (v souladu s harmonogramem revizí RVP)	MŠMT v součinnosti s MF a ČNB
11. Revize systému budování finanční gramotnosti a ZŠ a SŠ	2014	MŠMT v součinnosti MF a ČNB		
12. Revize finančního vzdělávání spotřebitelů (včetně standardů a opatření)	-		Dle potřeby	MF v součinnosti s ČNB
13. Revize Národní strategie finančního vzdělávání	2015	MF v součinnosti MŠMT a ČNB	2015	MF v součinnosti MŠMT a ČNB
14. Zajištění činnosti Pracovní skupiny a řízení jejího Výboru	Průběžně	MF v součinnosti MŠMT a ČNB	Průběžně	MF v součinnosti MŠMT a ČNB

Příloha č. 2: Standardy finanční gramotnosti SŠ

Peníze	
Obsah	Výsledky
<i>placení (v tuzemské i zahraniční měně)</i>	používá platební nástroje, smění peníze za použití kurzovního lístku
<i>tvorba ceny</i>	stanoví cenu jako součet nákladů, zisku a DPH
	vysvětlí, jak se cena liší podle zákazníků, místa, období rozpozná běžné cenové triky (cena bez DPH.) a klamavé nabídky
<i>inflace</i>	vysvětlí podstatu inflace a její důsledky na příjmy obyvatelstva, vklady a úvěry, dlouhodobé finanční plánování a uvede příklady, jak se důsledkům inflace bránit
Hospodaření domácnosti	
Obsah	Výsledky
<i>rozpočet domácnosti</i>	rozliší pravidelné a nepravidelné příjmy a výdaje a na základě toho sestaví rozpočet domácnosti
	navrhne, jak řešit schodkový rozpočet a jak naložit s přebytkovým rozpočtem domácnosti
	posoudí způsoby zajištění úvěru a vysvětlí, jak se vyvarovat předlužení
	vysvětlí způsoby stanovení úrokových sazeb a rozdíl mezi úrokovou sazbou a RPSN
<i>pojištění</i>	vybere nejvýhodnější pojistný produkt s ohledem na své potřeby
Práva spotřebitele	
Obsah	Výsledky
<i>předpisy na ochranu spotřebitele</i>	na příkladu vysvětlí, jak uplatňovat práva spotřebitele (při nákupu zboží a služeb včetně produktů finančního trhu)
<i>obsah smluv</i>	na příkladu ukáže možné důsledky neznalosti smlouvy včetně jejich všeobecných podmínek
Finanční produkty	
Obsah	Výsledky
<i>přebytek finančních prostředků</i>	navrhne způsoby, jak využít volné finanční prostředky (spoření, produkty se státním příspěvkem, cenné papíry, nemovitosti...)
	vybere nejvýhodnější produkt pro investování volných finančních prostředků a vysvětlí proč
<i>nedostatek finančních prostředků</i>	vybere nejvýhodnější úvěrový produkt s ohledem na své potřeby a zdůvodní svou volbu

Tabulka 2: Standardy finanční gramotnosti pro SŠ

Peníze

1. stupeň ZŠ	2. stupeň ZŠ
<ul style="list-style-type: none"> • hotovostní a bezhotovostní forma peněz • způsoby placení • banka jako správce peněz 	<ul style="list-style-type: none"> • nakládání s penězi • tvorba ceny • inflace
Výsledky	Výsledky
➤ používá peníze v běžných situacích	➤ na příkladech ukáže vhodné využití různých nástrojů hotovostního a bezhotovostního placení
➤ odhadne a zkontroluje cenu nákupu a vrácené peníze	➤ na příkladu ukáže tvorbu ceny jako součet nákladů, zisku a DPH
	➤ objasní vliv nabídky a poptávky na tvorbu ceny a její změny
	➤ popíše vliv inflace na hodnotu peněz
Hospodaření domácnosti	
1. stupeň ZŠ	2. stupeň ZŠ
Obsah	Obsah
<ul style="list-style-type: none"> • rozpočet, příjmy a výdaje domácnosti • nárok na reklamaci 	<ul style="list-style-type: none"> • rozpočet domácnosti, typy rozpočtu, jejich odlišnosti • základní práva spotřebitelů
Výsledky	Výsledky
➤ na příkladu ukáže, proč není možné realizovat všechny chtěné výdaje	➤ sestaví jednoduchý rozpočet domácnosti, uvede hlavní příjmy a výdaje domácnosti, rozliší pravidelné a jednorázové příjmy a výdaje, zváží nezbytnost jednotlivých výdajů
	➤ objasní princip vyrovnaného, schodkového a přebytkového rozpočtu
	➤ vysvětlí, jak se bránit v případě porušení práv spotřebitele
Finanční produkty	
1. stupeň ZŠ	2. stupeň ZŠ
Obsah	Obsah
<ul style="list-style-type: none"> • úspory • půjčky 	<ul style="list-style-type: none"> • služby bank, aktivní a pasivní operace • produkty finančního trhu pro investování a pro získání prostředků • pojištění

	<ul style="list-style-type: none"> • úročení
Výsledky	Výsledky
<ul style="list-style-type: none"> ➤ vysvětlí, proč spořit, kdy si půjčovat a jak vracet dluhy 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ uvede příklady použití debetní a kreditní platební karty, vysvětlí jejich omezení
	<ul style="list-style-type: none"> ➤ uvede a porovná nejobvyklejší způsoby nakládání s volnými prostředky (spotřeba, úspory, investice)
	<ul style="list-style-type: none"> ➤ uvede a porovná nejčastější způsoby krytí deficitu (úvěry, splátkový prodej, leasing)
	<ul style="list-style-type: none"> ➤ vysvětlí význam úroku placeného a přijatého
	<ul style="list-style-type: none"> ➤ uvede nejčastější druhy pojištění a navrhne, kdy je využít

Příloha č. 3: Dotazník

DOTAZNÍK – finanční gramotnost (dále jen „FG“)

I. OBECNÉ ÚDAJE

Napište prosím nebo zaškrtněte vhodnou variantu otázky.

1. Ve kterém kraji se Vaše škola nachází?

2. Na jaké střední škole pracujete?

- SOU
- SOŠ
- Gymnázium
- Jiné.....

3. Jaká je Vaše délka praxe?

4. Jaká je Vaše aprobace?

5. Jste muž nebo žena?

- muž
- žena

II. FG V UČEBNÍM PLÁNU

6. Jak probíhá na Vaší škole výuka FG?

- jako samostatný předmět
- je začleněna do jiného vyučovacího předmětu
- jiné.....

7. Je výuka FG začleněna do jiného předmětu? Pokud ano, napište do jakého.

- Matematika
- Ekonomika
- Základy společenských věd
- Informační a komunikační technologie
- Občanská nauka
- jiné

8. V jakém ročníku probíhá výuka FG?

- a) 1.ročník b) 2.ročník c) 3. ročník d) 4. ročník

9. Kolik hod. týdně máte časovou dotaci na výuku FG?

10. Je obsah FG je začleněn do Standardů pro střední vzdělání:

1 2 3 4 5

1- dostatečné; 2- spíše dostatečně; 3-přiměřeně; 4- spíše nedostačující; 5- nedostačující;

II. Formy a metody výuky:

11. Jakých forem výuky využíváte ve výuce FG? Ohodnoťte dle školního známkování.

Vyberte:1 velmi často; 2často; 3občas; 4 zřídka;5 nikdy;

a) Hromadná (frontální) výuka	1	2	3	4	5
b) Projektová výuka	1	2	3	4	5
c) Individuálně na zadaných úkolech	1	2	3	4	5
c) Ve skupinách	1	2	3	4	5
e)Integrovaná (tematická)	1	2	3	4	5
f) jiné.....					

12. Jakých metod výuky využíváte ve výuce FG? Ohodnoťte dle školního známkování.

Vyberte:1 velmi často; 2často; 3občas; 4 zřídka;5 nikdy;

a) diktování poznámek studentům do sešitu	1	2	3	4	5
b) inscenační a situační metody	1	2	3	4	5
c) krátké seminární práce	1	2	3	4	5
d) práci s odborným textem	1	2	3	4	5
e) práci s učebnicí	1	2	3	4	5
f) převážně výklad	1	2	3	4	5
g) problémové otázky a diskusní metody	1	2	3	4	5
h) aktivizační metody	1	2	3	4	5
i) deskové nebo on-line hry	1	2	3	4	5
j) příklady dobré praxe	1	2	3	4	5

k) jiné.....

13. Jaké formy byste raději preferovali při výuce FG?

- Výuku ve speciální učebně
- Výuka formou projektového vyučování
- Výuka formu fiktivních firem
- Formou cvičení

14. Jaké metody byste raději preferovali při výuce ve výuce finanční gramotnosti?

III. Učební pomůcky a technika

15. Jaké pomůcky používáte ve výuce FG?

- pracovní sešity a listy
- video, film
- on-line deskové hry
- učebnice
- mobilní aplikace, PC, Internet
- skutečné předměty
- modely
- jiné.....

16. V případě, že používáte k výuce FG učebnice, napište prosím jaké?

17. Je dle Vás nabídka pomůcek pro výuku FG dostatečná?

- ANO
- NE
- Nedokážu posoudit
- Jiné.....

18. Znáte pomůcky, které vznikají na základě projektu finanční gramotnosti do škol?

- ANO, využívám je
- ANO, nevyžívám je
- NE, projekt neznám
- jiné.....

19. Jaké projekty preferujete při výuce FG?

- „Proč se finančně vzdělávat?“
- Finanční Vzdělávání.cz
- Soutěž Finanční gramotnost
- EU peníze základním školám
- Finanční gramotnost do škol
- Projekt Den finanční gramotnosti
- Abeceda rodinných financí
- Dnešní finanční svět
- Pořad Krotitelé dluhů
- Peníze kolem nás- základy finanční gramotnosti
- Rozumíme financím
- Hra Moje familie

IV. OSTATNÍ

20. Zakroužkujte jednu hodnotu na číselné škále podle toho, jak hodnotíte zavádění a aplikaci výuky finančního gramotnosti na středních školách?

1 2 3 4 5

1-velmi vysoká informovanost; 2-spíše vysoká informovanost; 3-přiměřená informovanost; 4-spíše nedostačující informovanost; 5-absolutně nedostačující informovanost.

21. Preferujete výuku finanční gramotnosti jako samostatný předmět nebo v rámci jiného předmětu? Pokud by měla být začleněna do jiného předmětu, napište do jakého?

22. Co byste změnili ve výuce finančního gramotnosti?

23. Cítíte nějaké překážky ve Vaší práci ve výuce finančního gramotnosti?

24. Máte dostatečný prostor pro další vzdělávání pedagogů k FG?

25. Pokud byste si musel/a vybrat, jakou formou by mělo být rozšířeno vaše finanční vzdělání, bylo by to:

- odborná přednáška nebo seminář na Vaší škole,
- účast na odborném semináři někde jinde, než ve Vaší škole,
- školení,

- individuální vzdělávání zakončené odborným testem,
- stačí pouze individuální četba o dané problematice,
- E-learning,
- jiná možnost (uved'te jaká)
- není potřeba se v této problematice dále vzdělávat, protože si myslím, že mám dostatečně odborné vzdělání v oblasti finanční gramotnosti.

26. Zde je místo pro Váš názor či podnět na tematiku finančního vzdělávání, jeho zařazení do výuky, případně na další námět při výuce finančního vzdělávání. Můžete uvést i své zkušenosti z praxe, nebo Váš názor na současnou úroveň finanční gramotnosti žáků, ale i pedagogů atp.

SEZNAM ZKRATEK

ČNB - Česká národní banka

ČR - Česká republika

DVPP - Další vzdělávání pedagogických pracovníků

EU - Evropská unie

ESFS – Expertní skupina pro finanční sektor

FG - Finanční gramotnost
HDP -Hrubý domácí produkt
INFE - Mezinárodní síť pro finanční vzdělávání
MF - Ministerstvo financí
MPO – Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR
MŠMT - Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
NIDV - Národním institut pro další vzdělávání
NSFV – Národní strategie finanční gramotnosti
NÚOV - Národní ústav odborného vzdělávání
OECD - Organisation for Economic Co-operation and Development –
Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
PISA – program pro mezinárodní hodnocení žáků
RPSN – roční procentní sazba nákladů na spotřebitelský úvěr
RVP - Rámcový vzdělávací program
SBFG - Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách
STEM/MARK – marketingový výzkum a analýza dat
SŠ - Střední školy
ŠVP - Školní vzdělávací program
VÚP - Výzkumný ústav pedagogický
ZŠ - Základní školy
ZV - Základní vzdělávání